

OSVOBODITEV

ZIVALI

38

»MOJE SRCE
BIJE ZA ŠPORT«
RENE
ŠKARABOT

DRUŠTVO ZA
OSVOBODITEV ŽIVALI
IN NJIHOVE PRAVICE
LETNIK 16, DECEMBER 2019
BREZPLAČEN IZVOD

**IZVORNO SMO
RASTLINOJEDI, VEČINA
RELIGIJ NAS OD TEGA
ODVRAČA**

**ALI POTROŠNIŠKA
DRUŽBA LAHKO
POSTANE
ODGOVORNA
DO ŽIVALI ?**

**SOBIVANJE
DOMAČINOV
NA KOČEVSKEM
Z MEDVEDOM**

**MILITARIZACIJA MLEKA IN
DRUGE GENSKO
SPREMENJENE ZGODBE**

WWW.OSVOBODITEVZIVALI.SI

7 ZDRAVA TV

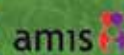
Televizija z novo perspektivo!

Pri Zdravi TV najdete raznolikost oddaj in serij na teme iz vseh življenjskih področij:

- spoštljiv odnos do bližnjega in sebe, vsebinsko bogate pravljice za otroke
- miroljubno ravnanje z naravo in živalmi, okusna in idej polna veganska kuhinja, povzdignjena klasična glasba
- pogovorne oddaje o aktualnih dogodkih časa - kritično in s pogledi v ozadje

Te teme so osvetljene z vidika prakristjanske etike in morale. Te visoke vrednote so živi nauki svobodnega Duha, ki je to poslanico poskušal posredovati v vseh časih vsem ljudem po Svojih prerokih. To je Deset Božjih zapovedi po Mojzesu in Govor na gori Jezusa iz Nazareta. To je prakristjanska pot, živi po mnogih razsvetljenih možeh in ženah v zgodnjem času prakristjanstva, v srednjem veku in po mogočni Preroški Besedi v današnjem času.

Sprejem, TV program in spletna videoteka: www.zdrava-tv.com

Zdrava TV - TV-Studio7 d.o.o., Celovška Cesta 87, 1000 Ljubljana, Slovenija

VEGANSKI IZZIV

BREZPLAČEN PROGRAM

30 dni te bo vsak dan v tvojem nabiralniku pričakala e-pošta z uporabnimi napotki, ki te bodo vodili skozi veganski izziv. Prijaviš se lahko kadarkoli in z izzivom pričneš že naslednji dan. Pri izzivu ti bo v pomoč tudi veganski mentor.

VEČ KOT 100 RECEPTOV

Vsak dan bomo na tvoj elektronski naslov poslali jedilnik s preprostimi in okusnimi recepti za zajtrk, večerjo in kosilo. Naučil se boš pripravljati vse od juh do slavnostnih jedi in sladic.

NASVETI IN IDEJE

Svetovali ti bomo, kaj vključiti v vegansko shrambo, poslali sezname veganskih trgovin in restavracij, delili namige o ugodnih nakupih ter ti predstavili aktualne bloge, filme in strokovno literaturo.

Prijavi se na: www.izziv.si

Slovensko vegansko društvo
vegan.si

Uvodnik

Spoštovane bralke in bralci!

Kljub znanju, ki ga imamo danes, **smo kot družba še vedno nasilni in izkoriščevalski do soljudi, živali, narave in Zemlje kot planeta**. Tiste, ki že več desetletij opozarjajo na ta mnoga grozljiva početja, se zasmehuje in jih večina ne poslušša, tudi odgovorni v državi ne. Mnogim aktivistom se celo grozi tako ali drugače.

Način delovanja v našem društvu je še vedno enak kot na začetku in ga želimo malo obnoviti za vas, drage bralke in bralci. **Smo za spoštljiv način informiranja**, da se ljudje lahko prepoznajo, **začutijo željo po spremembi odnosa do živali, narave in načina prehranjevanja**.

Ne podpiramo nobenih aktivnosti, kjer se v način delovanja vključujeta nestrpnost, izključevanje ali se dela materialna škoda. Vsaka agresivnost namreč povzroči novo agresivnost in zato temu kaosu na Zemlji ni ne konca ne kraja.

Pravično izkoriščanje, nasilje in ubijanje ne obstajajo. Zato ni nobenega opravičila za grožnje in nestrpnost do takšnih društev in aktivistov, kakor tudi ni opravičila za nestrpno delovanje slednjih.

Kazalo

- 4** Izvorno smo rastlinojedi -
večina religij nas od tega odvrča
- 8** Lov na velike zveri - Slovenija ne spoštuje
evropskega pravnega reda
- 10** Sobivanje domačinov na Kočevskem z medvedi
- 24** Projekt Ursina in mednarodni medvedji tedni
na območju Retijskih Alp v vzhodni Švici
- 26** 4. mednarodna konferenca o veganstvu
in pravicah živali
- 30** Ali potrošniška družba lahko postane odgovorna
do živali, lastnega zdravja in okolja?
- 37** Ljudje, ki dajejo glas živalim (1. del)
- 39** Skrb za muce in pse v Antalyi (Turčija)
- 41** Militarizacija mleka in druge gensko
spremenjene zgodbe
- 47** Nekega dne se bo uravnoteženje vsekakor zgodilo
- 50** Kmetje in vegani - vsi skrbijo za živali, mar ne?
- 54** Otroci na rastlinski pogon 2. del
- 58** Moje srce bije za šport« – Rene Škarabot
- 62** Literarni kotichek – živalim prijazno leposlovje
- 64** Prihaja knjiga veganskih pričevanj

OSVOBODITEV ŽIVALI,

revija za prijatelje živali, letnik 16, številka 38, december 2019
ISSN 1581-9507

IZDAJATELJ:

Društvo za osvoboditev živali in njihove pravice,
Ostrožno pri Ponikvi 26, 3232 Ponikva,
tel.: 031 499 756, 051 655 577
Transakcijski račun: SI56 0201 1025 3228311
Spletna stran: www.osvoboditevzivali.si
E-pošta: info@osvoboditevzivali.si
Predsednik: Stanko Valpatič

UREDNIŠTVO:

Glavna in odgovorna urednica: Blanka Prezelj
Člani uredništva: Nika Arsovski, Gretta Fegic, Petra Komel, Vilma Vrtačnik Merčun, Stanko Valpatič
Lektoriranje: Sara Zupan
Oblikovanje in prelom: Dani Sušnik

TISK:

Salomon d.o.o., Vevška cesta 52, 1260 Ljubljana - Polje
december 2019, natisnjeno v 10.000 izvodih
Fotografija na naslovnici: Marjan Artnak

Stališča Društva niso nujno identična stališčem avtorjev člankov.

IZVORNO SMO RASTLINOJEDI

VEČINA RELIGIJ NAS OD TEGA ODVRAČA

Iz neponarejene zgodovine je jasno razvidno, da je bilo v vseh velikih religijah prvobitno poučevano absolutno nenasilje do stvarstva, ljudi, živali in narave. Iz tega je mogoče zaključiti, da se je človeštvo v začetku prehranjevalo z rastlinsko hrano in da poskuša duhovniška »kasta« skozi celotno zgodovino vse do danes ljudi odvrniti od tega ter jim vsiliti živalsko hrano. V današnji, moderni družbi pa poleg raznih cerkva in večine duhovnikov kot podaljšana roka za to skrbijo tudi mnogi politiki in ministrstva.

JEZUS JE BIL PACIFIST

Povečano pobijanje živali za praznovanje božiča – praznika Jezusovega rojstva je nesprejemljivo in absurdno

Mnogi zgodovinski viri kažejo, da je bil Jezus pacifist in da ni dopuščal ubijanja in mučenja živali. Številni teologi, filozofi, pisatelji, zgodovinarji religije ter znanec osebnosti, kot so **Robert Frost**, mistik, pesnik in pisatelj **Kahlil Gibran**, **Mahatma Gandhi**, slavni dramaturg **George Bernard Shaw** in Nobelov nagrajenec za mir **Albert Schweitzer**, so menili, da je samozvani **apostol Pavel potvoril izvirni Jezusov nauk** ter v svet prinesel krivo vero, po kateri veliko ljudi živi še dandanes. Samozvani apostol Pavel, ki je bil že od samega začetka velik nasprotnik prvih kristjanov in esenskega krščanstva, je učil ubijanje in uživanje živali ter suženjstvo in manjvrednost žensk. Rimska cerkev in prek nje vse obstoječe krščanske cerkve slonijo na Pavlovih izmišljotinah.

Hieronim je leta 383 od takratnega papeža Damaza 1. dobil naročilo za izdelavo enotnega latinskega biblijskega teksta. Tako je imel na voljo vsa do takrat obstoječa besedila o učenju in življenju Jezusa. Zato je dobro vedel, da **Jezus ni jedel živali in da jih je učil ljubiti, ne ubijati.** To dokazujejo tudi mnogi antični spisi izven Biblije. Npr., v **Hebrejskem ali Ebionitskem apokrifnem evangeliju** piše, da je Jezus prišel odpraviti krvave daritve in vsakršno mučenje in ubijanje živali. Prav tako, da je odklanjal zakol jagnjeta za pasho. Toda kljub temu znanju je Hieronim ta pomemben vidik Jezusovega življenja in nauka pri

sestavljanju biblije prikril oz. prevzel že ponarejene predloge.

Zaradi tega so zlasti **krščanska ljudstva mutirala v požeruhe mesa** in to prenašala še na ostale. Ta ponareitev in prekrivanje resnice ima strašanske posledice za živali, naravo in človeštvo. Takšen razvoj je namreč privedel do živinoreje megalomanskih razsežnosti, ki je danes glavni razlog za klimatske spremembe, te pa bodo, če ne bo prišlo do spremembe prehranjevanja ljudi, usodne za celotno življenje na planetu.

*(V prejšnjem stoletju so našli mnoge zgodovinske vire ob obali Mrtvega morja in v Nag Hammadiju v Egiptu. Ti teksti nam Jezusa prikazujejo v drugačni luči. Iz njih je razvidna njegova ljubezen do vseh živih bitij. V knjigi **Evangelij popolnega življenja ali Evangelij dvanajstih svetnikov je Gideon J. Ouseley** objavil prevod izvirnega evangelija, prevedenega iz aramejščine, ki so ga člani esenske skupnosti zavarovali pred tedanjo zlorabo.)*

Ebionitski evangelij je starejši kot vsi drugi kanonski evangeliji, čeprav krščanski teologi temu oporekajo. Pozitivni, setitski način življenja vseh **pitagorejskih gibanj** in zlasti **aleksandrijskih terapevtov** (egiptovska veja esenov) ter vsi njihovi rokopisi so temelj knjig Nove zaveze, kot je to izpričal najstarejši cerkveni **zgodovinar Evzebij.**

Dejstvo je, da se je cerkveno krščanstvo kot nosilec evropske in tako imenovane napredne zahodne civilizacije razvilo v nasprotni smeri od izvirnega, miroljubnega načina življenja in veganskega načina

prehranjevanja. V 4. stoletju je **cesar Konstantin** odločil, da se rimska oblika krščanstva tistega časa, današnje katolištvo, ne odreka mesu, in da mora biti v prihodnosti to religija za vse državljane njegovega cesarstva. **Od takrat so bili prakristjani in Jezusovi sledilci, ki so se hranili vegetarijansko ali vegansko, s strani rimskokatoliške cerkve preganjani.** Običajno so bili oklevetani kot heretiki, neverniki in sektaši, zaznamovani s cerkvenim prekletstvom, in pogosto okrutno ubiti.

Kako je danes?

V današnjem času državno-cerkveno krščanstvo proti vegetarijanstvu in veganstvu deluje in nastopa zelo podobno kot nekoč, le da okrutnega ubijanja ni več. V sedanjem katoliškem katekizmu cerkev v **paragrafu 2417** poučuje, da smemo živali izkoriščati za hrano, medicinske poskuse in proizvodnjo oblačil.

Po učenju Cerkve se živalim vse do danes odreka nesmrtna duša, kar je med drugim pripeljalo do tega, da so se krščanski prazniki spremenili v največje praznike klanja na svetu. **Jagnje** za veliko noč, **račka, goska in puran** za božič. Tudi sicer so **deli živalskih teles dnevno na krožnikih,** in to od živali, ki so morale pred smrtjo preživeti nedostojno, mukotrpno življenje v mračnih hlevih.

Vidimo, da **v krščanstvu ni ostalo ničesar od nenasilnega nauka pacifista Jezusa.** Prav tisti, ki trdijo, da so čuvaji njegovega nauka, so ponaredili izvorni nauk in ga spremenili v njegovo nasprotje. To se nanaša tudi na odnos človeka do živali.

V današnjem času obstajata dve vrsti veganstva: **moralno-etično veganstvo** iz ljubezni do celotnega stvarstva ter **veganstvo iz zdravstvenih razlogov.**

MISLI DRUGIH MODRECEV

Kaj so povedali in zapisali še drugi veliki ljudje v zgodovini človeštva o živalih, njihovem ubijanju in uživanju mesa?

Buda je poučeval moše in žene vseh družbenih slojev skupaj 45 let. Umrl je v 80. letu življenja. Njegove nauke so prvotno ustno prenašali njegovi učenci; zapisani so bili šele dve do tri stoletja po njegovi smrti. Tu je

nekaj njegovih citatov, ki prikazujejo, kaj je mislil o živalih in uživanju mesa: **»Vsako živo bitje si zasluži, da uživa v varnosti in blagostanju. Mi moramo ščititi življenje in dati srečo drugim. Vsa živa bitja, velika ali majhna, dvonožna ali štirinožna, tista, ki plavajo ali letijo – vsa imajo pravico do življenja. Ne smemo poškodovati ali celo ubiti drugih živih bitij. Mi moramo ščititi življenje.«** **»Vsa bitja trepetajo pred nasiljem. Vsa bitja se bojijo smrti, a ljubijo življenje. Pogledjte sebe v drugih. Le kako bi potem lahko komu škodovali?«** Kljub tem jasnim besedam ostaja dejstvo, da se v budizmu danes ubija živali, in večina budistov, celo redovniki, z nekaterimi izjemami, uživa njihovo meso. Buda je verjetno pričakoval takšen razvoj in je predvidel izkrivljanje svojih naukov. Na to je opozarjal z besedami: **»Po mojem odhodu se bodo povsod pojavili duhovi, ki bodo ljudi povedli v zablodo, jih učili, da smejo jesti meso.«**

Gandhi se je z absolutnim nenasiljem boril za neodvisnost Indije izpod kolonialne vladavine Britancev, ki je trajala 160 let. Gandhi je odraščal na zahodnem delu Indije, kjer **skupnost jainov že tisočletja množično prakticira filozofijo nenasilja in neškodljivosti.** Jaini so naravovarstveniki in se prehranjujejo rastlinsko. Temelj njihove vere je nauk nenasilja v vseh oblikah, ki se imenuje **ahimsa.** Na Gandhija je imela zelo velik vpliv njegova mati, ki se je izobraževala pri jainističnih menihih. Nenasilje in neškodljivost sta bila temeljna kamna Gandhijeve vere. Gandhi je dobro razumel Jezusove besede: **»Ljubi svojega sovražnika; delaj dobro tistim, ki te preklinjajo; moli za tiste, ki te nespoštljivo izkoriščajo.«** Gandhi je bil velik Jezusov učenec. Njegova učenja je preučil zelo skrbno. Ob več priložnostih je dejal: **»Če me vprašate, ali verjamem v Jezusova učenja, bom z veseljem odvrnil, da sem kristjan.«** Znana je tudi njegova zelo pomembna misel: **»Verjamem, da se duhovni napredek nekega naroda lahko meri po tem, kako ravna z živalmi.«**

Tako **v spisih Hindujcev** kot tudi **v Vedah** (*Vede so starodavno, vzvišeno znanje, staro več kot 8.000 let, do katerega naj bi se znotraj lastne zavesti dokopali starodavni vedski modreci – rišiji, ki so Vede zapeli ali izgovorili. Vedsko znanje se je prenašalo ustno, z živega učitelja na živega učenca. Zlata doba vedske kulture se je bližala koncu, ko so se Vede pričele zapisovati, pred*

približno 5000 leti. Takrat je nastopila doba neznanja.), ki predstavljajo celovitost najstarejših tekstov svetovne književnosti, ohranjenih na območju današnje Indije, je mnogo izjav, ki govorijo proti nasilju in tako tudi proti prehranjevanju z mesom. V Manu-Samhiti, starodavni knjigi zakona, sicer enem od najpomembnejših tekstov za Hindujce, piše: »Ne-ubijanje živih bitij je predpogoj za odrešitev.« **Krišna**, izvorna oblika Vsevišnje Božanske Osebnosti, v Bhagavad-giti pove, kakšno hrano naj se mu daruje: »Če mi kdo z vdanostjo daruje majhen list, majhen sadež ali malo vode, sprejemem njegov dar.« Krišna nikjer ne omenja mesa ali hrane živalskega izvora. Vendar podobno kot v primeru prvih kristjanov tudi tukaj stopa na sceno **duhovniška kasta v hinduizmu**, ki posplošuje in obide zapoved, da se živa bitja ne ubijajo, in dela izjeme, ko pravi, npr., da je sakralno ubijanje živali dovoljeno oz. dopuščeno, da je dopustno jesti meso pri obredih. **Izven teh obredov je hindujcem prepovedano jesti meso.** Žrtveni obred s konzumiranjem mesa je izkrivljanje prvotnih hinduističnih naukov s strani duhovniške kaste.

Marija Gimbutas, litvanjska arheologinja, ki je v petdesetih letih dvajsetega stoletja osnovala »Kurgansko hipotezo«, je v svojih delih pisala o **miroljubni civilizaciji, ki ni poznala orožja**. Ta civilizacija je cvetela na območju tako imenovane **Stare Evrope** (ta naziv je skovala Gimbutasova), ki je obsegala območje skoraj celotnega Balkana, vse do Češke na severu in Grčije, Turčije ter Črnega morja na jugu, in sicer za časa neolitika, med približno 8000 do 2000 let pr. n. št. Nekateri posamezniki se z Marijinim delom niso povsem strinjali, saj je bilo nevarno trditi, da je v Evropi obstajala mirna civilizacija brez orožja. A najnovejše genetske, lingvistične in arheološke raziskave potrjujejo Marijino hipotezo. Lahko sklepamo, da miroljubna civilizacija Stare Evrope ni ubijala in jedla živali. Sodobna znanost nas sicer skuša prepričati, da vojne in pobijanje obstajajo že od začetka človeštva. Večji del zgodovine je vsekakor prirejen in potrjen tako, da ustreza osvajalcem in zavojevalcem.

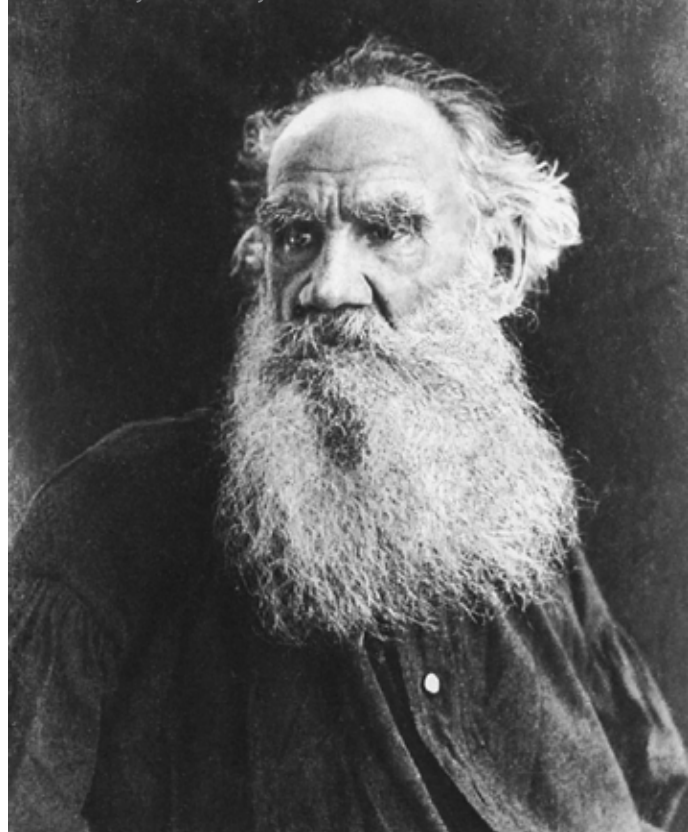
Pitagora se ni prehranjeval z živalmi iz več razlogov. Eden od njih je bil širitev miru. **Učil je, da živali ne bi smeli raniti in jim vzeti pravice do življenja.** On sam in njegovi učenci so bili najboljši zgled. Lju-

di je odvrčal od nasilja do živali, s katerimi smo si v sorodu. Bil je v stiku s politiki, zakonodajalci, ki so želeli ravnati kar se da pravično, kar je pomenilo, da niso na nikakršen način povzročali bolečine živalim, ki so naši prijatelji. Kdor razume vez med vsem živim, bo gojil bratstvo do vseh, ki imajo dušo tako kot mi. (Iamblichus' Life of Pythagoras, 1818: XXIV in XXX)

Največji duhovi antike, kot so bili **grška pesnika Heziod in Ovid ter filozof Platon**, so govorili, da so bili v zlati dobi vsi ljudje vegetarijanci in niso poznali nasilja. **Heziod**, ki je živel 700 let pred Kristusom, je pisal o rajskem, zlatem obdobju življenja na Zemlji, ko so ljudje še živeli v miru in so se prehranjevali s sadeži; Orfej je s svojo glasbo vnašal harmonijo v živalski svet. **Filozof Empedokles** se je o tem jasno izrazil v 5. stoletju. **Sokrat in njegov učenec Platon** sta svoje življenje usklajevala z nauki pitagorejske šole. **Veliki Plutarh** je napisal obsežno delo o nekrvavem slogu življenja. Vrh tega predstavlja **Porfirij**, ki je po Avguštinovem mnenju največji filozof vseh časov.

Hebrejska tradicija pozna **Rehabite**. Živeli so skoraj celih tisoč let pred Kristusom, stanovali pa v šotorih; niso obdelovali zemlje, ampak so se preživljali z naravno rastočimi sadeži. Nadaljevali so tradicijo setitov. Setitski način življenja je dosegel velik razcvet v **narodu Katarjev**, ki jih imenujejo tudi Albigenzi. Ti so živeli od 10. do 12. stoletja v južni Franciji. Kot narod

Lev Nikolajevič Tolstoj

so jih uničili na križarskih pohodih. Danes živi le še majhno število njihovih pripadnikov, ki so kot setitsko usmerjeni ljudje raztreseni po svetu.

Ruski pisatelj in pacifist Lev Nikolajevič Tolstoj, avtor številnih pomembnih del kot sta *Vojna in mir* ter *Ana Karenina*, je opozarjal, da se bomo klali med sabo, dokler se bomo prehranjevali iz klavnic.

Najstarejša legenda **ameriškega staroselskega ljudstva Hopi iz Arizone** pravi, da je bila že ob stvarjenju prvih ljudi vseh ras na Zemlji vsem ljudem in tudi živalim namenjena hrana izključno rastlinskega izvora, mleko iz trav, sadje, semena, oreščki in koruza kot posebna hrana za ljudi. Vsi, ljudje in živali, so čutili, da so eno.

Albert Einstein je študiral vsakodnevno, neskončno grozo, ki jo seje človek in ki je prerasla v pobijanje in morijo, ki ju z besedami ni mogoče opisati. Ta groza se na tem planetu nenehno širi iz klavnic in laboratorijev, kjer opravljajo poskuse na živalih. Einstein je prišel do zaključka, da obstaja fizikalni zakon, ki ga je poimenoval **Einsteinovi valovi trpljenja** (EPW – Einsteinian Pain Waves). Ti valovi trpljenja se ne morejo kar tako razbliniti, temveč se po določenih fizikalnih zakonih nekje razbremenijo kot »naravna katastrofa«. Veliko potresov in drugih katastrof, kot npr. cunami, se je zgodilo prav v času božiča ali velike noči, ko so se ljudje mastili z božičnimi in velikonočnimi pečenkami – živalmi na svojih krožnikih.

Dr. Madan Mohan Bajaj, direktor mednarodne znanstveno raziskovalne dobrobitne organizacije in vodja laboratorija za raziskovanje medicinske fizike, imuno fizike, atomske biofizike in biomedicinskega inženiringa na oddelku za fiziko in astrofiziko Univerze v Delhiju v Indiji, kjer poučuje od leta 1968, je skupaj s soavtorjema M. S. M. Ibrahimom in Vijayem Rajem Singhom napisal knjigo z naslovom »*Etiology of Earthquakes, A New Approach*« (»**Vzrok potresov; nov pristop**«). V knjigi avtorji na podlagi svoje raziskovalne teze, ki so jo leta 1995 predstavili na mednarodni znanstveni konferenci v Sudalu v Rusiji, trdijo, da potrese ustvarja nenehno koncentrirano zadajanje trpljenja in strahu, ki ga povzročajo ljudje z neprestanim ubijanjem ljudi, živali, ptic in rib. Čeprav je znanost že razkrila glavne vzroke za potrese in cunamije ter

druge naravne pojave, pa moramo dopuščati možnost, da obstajajo še mnogi drugi dejavniki, ki jih še ni uspela odkriti.

Kot lahko razberemo iz teh nekaj zgodovinskih delčkov, naj bi kot človeštvo živeli miroljubno, brez vsakega nasilja, izkoriščanja in ubijanja, tudi živali. Zaradi potvarjanj zgodovine, ki je odgovarjala vladajočim cerkvenim in političnim krogom, je prišlo do stanja, ki je že skoraj pripeljalo do uničenja planeta in s tem do uničenja vsega živega na njem. Skrajni čas je, da se zavemo pomena miroljubnega odnosa do živali in vsega živega na Zemlji, da prenehamo uživati hrano živalskega izvora in da obrnemo razvoj človeštva v smer sožitja in preživetja tudi za prihodnje rodove.

Pripravila: Petra Komel in Stanko Valpatič

Viri in literatura:

- Živalim sovražna Hieronimova biblija, Ljubljana, založilo Društvo za osvoboditev živali in njihove pravice, 2008.
- Franc Burgar, France Susman, Darinka Jeglič: *Adamova knjiga, Etiopski rokopisi*, Ljubljana, Aura, 1990.
- Bhaktivedanta Swami: *Življenje izvira iz življenja*, Ljubljana, Skupnost za zavest Krišne, 1993.
- Viktorija Kos: *Razcvet zavesti*, samozaložba, 2015.
- Bogdan Kristofer Meško: *Vstajenje – najstarejša legenda ljudstva Hopi iz Arizone*, Ljubljana, Založba Amalietti & Amalietti, 2013.
- Adrian Predrag Kezele: *Tajne indijske astrologije*, Čakovec, Dvostruka Duga, 2007.
- Adrian Predrag Kezele: *Vrnitev Boginje*, Ljubljana, Založba Chiara, 2019.
- Dr. France Susman: *Pavlova kriva vera preplavila ves svet - 1. del, Pavlova kriva vera preplavila ves svet - 2. del, Od božičnega cunamija do vesoljnega potopa*, članki, arhiv na www.pozitivke.net.

LOV NA VELIKE ZVERI

Slovenija ne spoštuje evropskega pravnega reda

Že nekaj let opozarjamo, da slovenska vlada krši evropski pravni red in nacionalno zakonodajo, saj dovoljuje lov na medvede in volkove. Obe vrsti sta zavarovani z evropsko in slovensko zakonodajo in dovoljena je le usmrtitev posameznikov, ki kljub zaščitnim ukrepom povzročajo konflikte z napadi na ljudi, domače živali ali s poškodovanjem premoženja. Taka usmrtitev je znana tudi pod izrazom »izredni odstrel«. Podlaga za njo je posamični odlok, ki ga izda Agencija za okolje. Primer je bil medved, ki je marca letos v Loški dolini hotel vdreti v shrambo pod hišo.

Vsako leto je vlada na pritisk lovskega lobija z odloki odrejala tudi lov. **Po odločitvah Upravnega sodišča** 1522/2015, 102/2018-17, 168/2017-18 in 2541/2018-26, ki je **take odloke razglasilo za nezakonite**, pa je vlada letos na pritisk lovcev in živinorejcev pripravila predlog interventnega zakona, ki je vsebinsko enak kot nezakoniti odloki in dovoljuje lovcem, da ubijejo 175 medvedov in 11 volkov. S tem je **ignorirala odločbe Upravnega sodišča**, ki pa ne more razveljaviti zakona. Po sprejetju zakona v Državnem zboru so zato predstavniki civilne družbe julija **pobudo za očevo ustavnosti zakona naslovili na Ustavno sodišče**, ki je sklenilo, da bo pobudo obravnavalo »absolutno prednostno«. Da bo mera polna, vlada za naslednje leto ponovno pripravlja odlok, ki bi dovoljeval lovcem, da ubijejo 175 medvedov.

Da je interventni zakon v nasprotju z evropskim pravnim redom, izhaja tudi iz odločb Evropskega sodišča. V primeru tožbe Evropske komisije proti Finski C-342/05, ki je lov na volkove opravičevala s preprečevanjem potencialne škode, je sodišče odločilo proti Finski, saj ni bilo dokazov, da tak pavšalen lov doseže namen, za usmrtitev problematičnih volkov pa že obstaja pravna podlaga. Finska je kljub temu z lovom nadaljevala, le utemeljitev je spremenila, vendar je **letos oktobra Evropsko sodišče ponovno odločilo**

proti Finski v zadevi C-674/17. Slovenska vlada je v korist lovskega in živinorejskega lobija očitno pripravljena tvegati tožbo Evropske komisije in zapravljati denar davkoplačevalcev za nepotrebne pravne procese.

Zaradi množice lažnih novic v slovenskih medijih želimo ponovno pojasniti okoliščine. **Vlada poboj medvedov in volkov opravičuje z zagotavljanjem večje družbene sprejemljivosti zveri**, čeprav ni dokazov, da je splošna javnost proti njim, ali da je pobijanje v prejšnjih letih zvišalo družbeno sprejemljivost, ki je bolj odvisna od dezinformacij v medijih in števila napadov na domače živali. V Sloveniji imamo dokaj natančno oceno števila medvedov iz let 2007 (med 394 in 475) in 2015 (med 533 in 598). Čeprav se je število medvedov v tem obdobju povečalo za okrog 30 %, se število škod ni povečalo in tudi javnost ni postala za 30 % manj naklonjena medvedom. Nasprotno, število škod se je zmanjšalo, saj so v okviru raziskovalnih projektov DinAlpBear in SloWolf živinorejcem razdeljevali **zaščitne ograje**. Te so se izkazale za učinkovite. Težava so živinorejci, ki ne skrbijo, da so ograje ves čas pod napetostjo. Ko se volk ali medved nauči preplezati ograjo, ki ni pod napetostjo, bo lažje premagal tudi tako ograjo, ki je pod napetostjo, in v tem primeru ostane le še »izredni odstrel«. Največja težava pa so živinorejci, ki nočejo namestiti zaščitne ograje, čeprav **EU dovoljuje subvencije za pokritje 100 % vseh s tem povezanih stroškov**. Razlog je dodatno delo s prestavljanjem ograje in nadzorom, ali je pod napetostjo.

Resnični razlog za dovoljevanje lova ni niti škoda niti večje število zveri. **Letos so več napadov na domače živali (nobena od njih ni bila v zaščitni ograji) izvedli volkovi**, toda interventni zakon predvideva predvsem lov na medvede. **Resnični razlog za lov je finančni**. Za trofejo medveda lahko lovska družina dobi do 10.000 evrov. Volk je manj zanimiv. Po eni

strani država dobiček iz ubijanja prepušča lovcem, po drugi strani pa davkoplačevalci financiramo subvencije za živinorejo, zaščitne ograje, in živinorejcem, ki nočejo uporabljati ograj, financiramo odškodnine. Zato je upravičena zahteva, da se subvencije in odškodnine izplačujejo le tistim, ki svoje živali ustrezno zaščitijo. **Tudi Zakon o zaščiti živali jih k temu zavezuje, vendar inšpekcijske službe ne sankcionirajo tistih, ki ne poskrbijo za domače živali.** Isti zakon tudi določa, da se vsako nepotrebno ubijanje živali obravnava kot mučenje in je zato nezakonito (glej tudi 26. odstavek odločbe Ustavnega sodišča 140/14-21). **Usmrtitev medveda, ki nikomur ni povzročil škode, je zato nezakonita,** vendar za tako dejanje nihče ne odgovarja, vlada pa z interventnim zakonom in odloki to še spodbuja.

Letos je vlada poskušala preusmeriti pozornost na to, da se je število medvedov povečalo in da je po njenem mnenju lov zato sprejemljiv. Pustimo ob strani lažne podatke v medijih o več kot 1000 medvedih v Sloveniji. Glavna dejavnika, ki vplivata na številčnost populacije, sta količina hrane in število plena. **V Sloveniji lovci masovno krmijo medvede.** Po raziskavah **do 33 % prehrane medvedov predstavlja krma (predvsem koruza).** Če bi bilo število medvedov glavni razlog za lov, kot trdijo lovci in državni organi, **bi morali le postopno ukiniti krmljenje.** Na to so opozarjali strokovnjaki, civilna družba in sodišča. Dejavnik povečevanja števila rojstev pa je tudi lov. **Populacija se na povečan lov odzove z večjo rodnostjo.** Nekateri trdijo, da medvedi in volkovi ne morejo sami uravnavati svojega števila, vendar so očitno to počeli milijone let, preden smo v Evropo prišli ljudje. **Status zavarovane vrste pa nima za cilj le minimalnega števila, potrebnega za preživetje vrste, temveč tudi naravno obnašanje, naravno socialno strukturo in naravno selekcijo.** Tudi zato je lov na pripadnike zavarovane vrste nezakonit.

Predstavniki slovenske vlade se v primerih, kot je arbitražna meja s Hrvaško, zelo radi sklicujejo na **spoštovanje evropskega pravnega reda in spoštovanje odločb sodišč,** ko pa gre za varovanje interesov nekaterih domačih lobijev, so to pripravljene zanemariti. Predstavniki »strokovnih organizacij« pa zanemarijo znanost, saj so mnogi med njimi lovci in so tako v

konfliktu interesov. V primeru lova na medvede in volkove se skrivajo za izrazom »redni odstrel« ali celo »odvzem«, da bi zavajali javnost. Zdaj je **na Ustavnem sodišču,** da presodi o neustavnosti interventnega zakona, in videli bomo, ali bodo vladni organi pripravljeni sprejeti sodbo ali jo bodo ignorirali, tako kot v številnih drugih primerih v zadnjem času.

Avtor: mag. Martin Vrečko

A photograph of a brown bear walking through a forest. The bear is in profile, facing right, and is captured in mid-stride. The background shows a dense forest of thin trees, possibly birches, with some green foliage visible. The lighting is natural, suggesting a sunny day.

SOBIVANJE DOMAČINOV NA KOČEVSKEM Z MEDVEDI

Medveda se v javnosti nenehno prikazuje na način, ki v ljudeh vzbuja napačne predstave o njem. Nevednost in neznanje sejeta med ljudi strah pred medvedom. Prikazuje se neresnične podatke, da bi se lahko izvajal poboj zaščitene vrste, uvrščene na rdeči seznam ogroženih vrst. Je medvedov v Sloveniji res preveč? Ali res ogrožajo ljudi, njihove živali in premoženje? Je sobivanje z njimi res nemogoče? O tem, kakšno bitje je medved v resnici in kakšno je sobivanje z njim, najbolje vedo povedati ljudje, ki živijo na območju, kjer je medvedov največ. Pričevanja domačinov s Kočevske razkrivajo pravo naravo medveda, ki je povsem drugačna od zavajajočih predstav, ki nam jih nenehno vsiljujejo.

**APRILIJA LUŽAR, AKADEMSKA SLIKARKA,
DOLNJA BRIGA**

Kočevska je najbolj znana po medvedih, prebivalcih njenih gozdov. Ste se osebno že kdaj srečali z medvedom?

Strokovno sem se veliko ukvarjala s **cono svobode za medveda** – ne za osvobajanje, ker medved sam je osvobojen. **Živali, s katerimi sobivam, so osvobojene in tudi mene osvobajajo.** Sama lahko le (ker sem delala na svojem projektu »Taxi Art – Ženski Taksi«) omogočim neko cono ravnovesja tako za medveda kot za človeka – tu, kjer medved hodi naokoli že stoletja.

Na Kočevsko sem prišla leta 2000 iz Domžal. V šoli smo se učili o medvedu, prisoten je bil strah. Kot otrok

nisem bila poučena o sobivanju z medvedom, saj nismo nikoli hodili na Kočevsko. To je bilo nekakšno tabu območje glede drugih zgodovinskih stvari. **Za bivanje na Kočevskem** sem se odločila zaradi **divjih živali**, čudila sem se nad lepoto tukajšnje narave ter **nad medvedi, volkovi in številnimi drugimi divjimi živalmi.** Prišla sem živeti v Dolnjo Brigo, ki je bila petdeset let zaprto območje. To se še danes vidi in sicer po vsej tej božanski naravi, ki se je ohranila. Kljub temu, da je bilo marsikaj rečenega glede zaprtega območja, sem prišla sem z vsem spoštovanjem in bivam tukaj že skoraj dvajset let. Na začetku so me domačini strašili, kako je tu nevarno, da ni dobro hoditi po gozdu, da so tu medvedje in volkovi. Ko sva šli s prijateljico prvič na bližnji hrib Borič, se je zdelo res malce strašljivo, saj sva bili sami v gozdu, z različnimi vonjavami, prisoten

je bil vonj po živalih. Sem si pa želela videti medveda.

Prvo srečanje sem imela z malima medvedkoma pozimi leta 2000 ali 2001 tu na cesti. Ogledovali smo se, počasi sem peljala za njima, a sta nato odšla. Potem sem se ukvarjala s svojimi aktivističnimi projekti, s *Taxi Art – Ženski Taksi*, za osvobajanje – cona, prosta nasilja, kar sem takoj povezala z novim bivanjem tukaj, v Dolnji Brigi. Tu so me vsi domačini, vključno z lovci, strašili v zvezi z medvedom. Medved mi je bil neznanka. Ko sem v živo videla medvedje mladičke, pa se mi je zdelo fantastično.

Imela sem srečo, da so leta 2003 ali 2004 sem prišli **francoski aktivisti za ohranitev populacije medveda** z namenom, da bi enega medveda iz Slovenije po sporazumu z vlado odpeljali v Pireneje. Sodelovala sem pri teh pogovorih. Ti francoski aktivisti so zelo pomembni za ohranjanje medveda v Pirenejih, saj je tam že izginil. Leta 2004 sta tam živela le še eden ali dva. V Pirenejih so si kmetovalci in ovčerejci izborili, da je medved pri njih izumrl. Nato sem tu, v Dolnji Brigi in okolici skupaj s francoskimi aktivisti raziskovala sledi medveda. **Medved je imel svojo pot tik ob moji hiši.** Velikokrat sem ga opazila tudi tu, na livadi. Nekega dne, ko je prišel francoski par na ogled mojih slik, smo bili vsi močno presenečeni, ko se je nena doma pojavil medved tu, na bližnji planoti. Začelo je rahlo deževati. Pričeli smo teči za medvedom, da bi ga videli. Bil je avgust, trava je bila visoka, nepokošena. Večina ljudi se boji medveda, mi pa smo ga želeli videti. Medved se je povzpел na zadnje noge. Pogledal je iz trave. Bili smo dokaj blizu njega. Jaz sem izgubila strah pred medvedi, Francoza pa sta bila povsem nepripravljena. Prišla sta, da bi ga videla, in bila sta vzhičena. Pravzaprav je bila medvedka. Opazili smo njene mladičke, ki so skakali preko trav. Bili smo navdušeni in nismo se bali. A vendar bi morali biti dovolj pametni, da ne bi iritirali medvedke z mladiči. Medvedka je odšla z jase naprej v gozd. Midva s Francozom sva ji sledila, a je bila pametnejša od naju. Skrila se je pred nama.

Tu so bili vsi domačini panični zaradi medveda. Preganjali so ga s petardami (čeprav to ni dovoljeno), dokler niso uničili njegovega prehoda, ki je potekal mimo moje hiše. Medved še pride v to dolino, a po tej poti tu mimo ne hodi več. **V tem času je bilo tu pri-**

bližno petnajst velikih medvedov, največji pa je bil na Boriču. Neki lovec se je hvalil, da ga je ubil. A vse to je tu velika tajna. Tajna je, kdaj je odstrel medveda. Tudi leta 2005 so rekli, da je preveč medvedov. Takrat se je nekega dne pripravljalo na deževje, bliskalo je in grmelo. Neki lovec, ki sem ga poznala, bi moral šteti medvede. Ni želel iti, ker je v takšnem vremenu zelo nevarno opazovati medvede, zlasti na štantu. Zaradi neviht in deževja ni nihče prišel šteti medvedov, a štetje bi moralo obvezno trajati sedem dni. Štetje medvedov leta 2005 ni bilo realno, bilo je neke vrste ugibanje.

Od leta 2005 smo s francoskimi aktivisti raziskovali, s čim se v različnih letnih časih medved prehranjuje. Srečni smo bili že, če smo opazili njegove iztrebke ali sledi. **Nekega opoldneva smo se odpravili na hrib Krempe v oblačilih kričočih barv, dva prijatelja sta se odela v vonjave smrdeče kolonjske vode.** To je dober nasvet za vse, ki se bojijo medveda. V gozdu naj tudi glasno govorijo. Na Krempe smo se odpravili po poti, kjer je potekal prehod in ki je vodila izpod lovskega štanta. Tu sem imela potem vedno težave, ker so mi lovci grozili, da me bodo ustrelili. Še vedno mi grozijo. V gozd so postavili kamero in mi prepovedali hoditi na Krempe, na katero vodi markirana pot. Nikjer ni nobenega znaka za prepoved. Na moje vprašanje lovcem, kaj takšnega sem počela, so odgovorili, da sem se sprehajala. Nisem se želela prepirati, a vseeno so mi grozili. **Tistega dne smo na Krempu videli medveda, ki se je čohal po deblu in nas gledal.** Ob pogledu nanj smo bili vsi srečni kot otroci. Bil je mlajši medo. Od njega sem bila oddaljena približno petdeset metrov. To je bil »divji«, gozdni medved. Do živali sem imela vedno spoštovanje, prav tako sem spoštovala njihov teritorij. Nisem jih želela izzivati.

Vedno mi je bilo najlepše doživetje videti medveda na lastne oči. Presrečen si lahko, da vidiš bitje, ki je tako veliko in hkrati tak otroček, ki se čoha. **To je bitje, ki ti ničesar noče.** Sicer sem imela s sabo fotoaparata in sem medveda poskusila fotografirati, a so se mi roke zelo tresle. Posnetke medveda sem naredila večkrat (ukvarjam se tudi s fotografijo) in ob tem so se vame vedno prikradli blazno vznemirjenje, sreča, strah, spoštovanje. **Doživetje, ko si tako blizu medvedu, je fantastično.** Medveda se nismo bali, nismo bežali ali se skrivali pred njim. Samo ogledovali smo se.

Ob srečanjih z medvedom sem se vedno vedla kot otrok, on pa je bil vedno pametnejši in zrelejši od mene ter od nas vseh. **Medvedje začutijo energijo. Tudi jeleni in košute.** Vse te živali preprosto vedo, kdo sem. Imajo poseben čut, ki smo ga ljudje izgubili. Vedo, kdo je nevaren in kdo ni. Tudi košute prihajajo sem, čeprav niso udomačene. Pozimi je tu zmrznjen sneg, visok dva metra, zato živali nimajo od česa živeti. Vse, kar imam tukaj, so jabolka. Ta so košute pojedle z jablan. Pred dvema letoma, ko je bila zelo huda zmrzal, so mi košute pojedle vse ciprese. Prišlo je približno 30 do 40 košut in jelenov. Lovci trdijo, da imajo jeleni in košute na voljo dovolj hrane, vendar je nimajo. Tu je zima huda. Medved hibernira, a za druge živali je težko.

Od začetka aprila naprej lovci medvede in vse druge živali, ki jih imajo za odstrel, redno hranijo s koroza in jabolki. Zato medved prihaja tja, kjer so koroza in jabolka. Na to območje, v Doljno in Gornjo Brigo, prihajajo razni znanstveniki in aktivisti, tudi k meni. Naši kraji niso popularni v turističnem smislu.

Ljudje hodijo v Loški potok, kjer imajo udomačene medvede. Zato imajo vsi enake medvede na fotografijah. Na našem območju pa ni udomačenih medvedov.

Medved ni v tej dolini, na našem območju, nikoli napadel pašnih živali. Starejši možakar iz naše vasi mi je zaupal, da tu že od leta 1945 medved ni napadel nobene domače živali niti nobenega človeka. Lovci so rekli, da od leta 2004 motim medvede. Da se medvedje bojijo. Označili so me za zlo, ker hodim na Krempe in se tam sprehajam. Pravijo, da ni miru za živali. To se mi zdi nenavadno. Tu je tudi vsepovsod polno raznih žic, električnih pastirjev, kar je zelo moteče. Ne vem, kako lahko živali vse to preskakujejo. Vse je ograjeno, ne smem hoditi tu, ne smem hoditi tam ...

Najprej so mi govorili, da me bo napadel medved, potem pa so rekli, da jaz plašim medveda in druge živali. A vendar živali prihajajo k meni, tudi medved je prihajal. Živali se pri meni počutijo varne. **Jaz resnično sobivam z medvedom in drugimi živalmi. Tudi če medveda kdaj ne vidim, vem, da je prisoten, saj ga prepoznam po specifičnem vonju in zvoku.**

Medved ima zelo rad slive, včasih jih je jedel z mojega drevesa. Ko je obiral slive pri sosedih, so ti naredili popolno paniko in klicali lovce, da ga je treba ubiti. A medved ni nikomur nič hotel, le nekaj sliv je obral z drevesa. Sosedje mu teh niso privoščili, zato so ponoči zunaj na drevesu pustili prižgano svetilko, zjutraj pa so sami obrali vsa svoja drevesa.

Med francoskimi znanstveniki in aktivisti, ki so me obiskovali, je bil tudi **profesor fizike Jean Lauzet, najpomembnejši raziskovalec medveda v Evropi.** Napisal je strokovno knjigo o medvedih, ki še ni prevedena v slovenščino. Je tudi avtor knjige o doživetjih z medvedom, ki so jih imeli skupaj z družino, pisal je zlasti skozi oči svojega otroka. To knjigo bom ilustrirala. Pred leti smo želeli ustanoviti **francosko-slovensko ambasado za medveda.** Francoski znanstveniki in aktivisti so se obrnili name, ker so jih lovci maltretirali in jim grozili, prav tako kot meni.

Lovci so vedno oboroženi. Nekoč mi je neki lovec obrazložil, da nekateri od njih niso oboroženi zaradi medvedov, temveč zaradi drugih lovcev. Tako zelo se borijo za svoj teritorij. Tu je več lovskih družin. Vsak lovec ima svoj teritorij, na katerega drugi lovci nimajo

vstopa. Tudi jaz nisem dobrodošla. Niti moji prijatelji, ki bi me obiskali in bi želeli iti v gozd. Ljudje iz Kočevja redko pridejo v naš kraj, ker je bil toliko časa del zaprtega območja, zanje je še vedno tabu. Niti gobji ne upajo priti nabirat sem. V našem kraju ni nihče pravi domačin, vsi smo prišleki. Sama tu popolnoma sobivam z živalmi in naravo, bolj kot marsikdo drug. Tu se vsi ukvarjajo z nekim pridobitništvom. Možno je, da obstaja tudi krivolov. Ko ponoči slišiš strele, ne veš, kdo strelja. Najdenih je bilo celo že nekaj ustreljenih lovcev. Šlo naj bi za nesreče pri lovu. Septembra, ko se prične **jelenji ruk**, me močno pretresa, ko ponoči slišim strele. Počutim se kot v vojni coni in si ne upam hoditi zunaj.

Francoske aktiviste, ki me obiskujejo, zanima izkušnja z medvedom, videti medveda v živo, spoznati ga. So naturalisti, pridejo tudi z otroki. Veliko jim pomeni narava, učijo se o gozdu, o sobivanju z naravnim svetom. Vedo, da so pri meni na varnem, da ne bodo ustrašeni. Sama gradim odnos s temi naturalisti že vsaj petnajst let, kar je drugače od načina, ki ga uporablja Kočevje z nekimi zloženkami. Tu nimam turizma, temveč kulturo. Niti ne želim slišati za turistične informacije. Sem umetnica, artistka, kulturnica. Nisem turistična vodnica. **Ljudje iz našega kraja se medveda bojijo, ne hodijo v gozd, vseeno pa ga pustijo pri miru.** Odpravijo se edino po gobe in drva.

Nekoč, ko je malce deževalo, sva se s prijateljem znašla v bližini, kjer so imeli lovci odstrel v času sezone lova, vendar tega nisva vedela. Zagledala sva lovski štant. Na njem je stal lovec. Nisva se upala premakniti, da naju ne bi ustrelil. Nato sva opazila še medveda za sabo. Okoli naju je bilo po tleh polno obglodanih kosti živine. Skrila sva se, nakar je začelo nekaj tancati izza naju. Bil je medved. Nisva vedela, kaj naj naredi. Bala sva se lovca, da naju ne bi videl in ustrelil, za nama pa je bil medved. Nato sva slišala, da je medved odšel, pustil naju je pri miru. Počutila sem se kot v Gestapu, kot da sem zaprta. Lovec je stal zgoraj in zaradi njega se nisva upala premakniti. **Bolj se počutim ogroženo zaradi lovcev kot zaradi medvedov.**

Potrebno je ohranjati gozd, dom medveda in drugih živali. Ljudje smo zavzeli preveč prostora. Vedno se spomnim na vse, kar so mi povedali Francozi o živinorejcih. Pri njih je to še vedno velik politični problem.

Živinorejci v Franciji nasprotujejo naselitvi medveda in iztrebljajo gozdove. Medved ne more preživeti, če ni določenih struktur gozda. Zato je ohranjanje gozdov zelo pomembno. **V naših krajih je struktura gozda za medveda zelo ugodna.** Medved je žužkojed, 90-odstotno pa rastlinojed, to je znanstveno dokazano. Tu ne ogroža nobene živali, ker zaužije le mrhovino. Če ljudje koljejo živali in jih zakopavajo v zemljo, medved pride po mrhovino, ne dogaja pa se, da bi koga napadel.

Kako pogosta so srečanja z medvedom v teh krajih, na vašem območju?

So kar pogosta, čeprav ga je težko videti, ker se boji vsakega hrupa, vetra, glasu.

Nekoč, pred šestdesetimi ali sedemdesetimi leti, naj bi bilo sobivanje z medvedi enostavno in brez težav. Ali je danes res drugače in zakaj?

Danes je drugače, ker si ljudje lastijo ves prostor, vso zemljo, gozd, vse, do koder jim sega pogled. Ograjujejo si ozemlje in so škrti. **Ljudje si prilaščajo prostor, ki pripada gozdnim živalim.** Krčijo gozdove, da imajo za par ovac in par konjev zelo velike ograde. Nekateri imajo zelo velike kmetije. Tu blizu imajo kmetije približno petdeset krav, teličkov, imeli so tudi konje. V vseh teh štiridesetih letih, odkar imajo oni tu vse te živali, jih nista ne medved ne volk niti enkrat napadla. Tudi oni sami, ki so sicer moji sosede, niso niti enkrat samkrat rekli, da bi bili ogroženi od medveda. Njihovi pašniki se razprostirajo tu vse naokrog na zelo veliki površini, ob robu gozda. Zavzemajo skoraj celotno Dolnjo Brigo. Gospodarica je omenila, da je letos prišel medved na obisk do njihove hiše, a je, ne da bi povzročil kakšne težave, odšel nazaj v gozd.

Tu je sicer veliko medvedov, a še nobeden od njih ni nikogar napadel, ne živali ne človeka. Obral je le jabolka in slive. Ljudje pa zaradi škrtosti ne želijo, da medved pride do hiše. Lovci in država imajo moč, nastane panika, mediji pa jo razširijo. Zakaj naj bi zdaj medved zaradi desetih sliv izgubil življenje?

V Loški dolini imajo nizke lesene hiške, kjer lovci krmijo medvede. Medved ni neumen, on ve, da mu ljudje dajejo hrano. Navadili so ga, da prihaja k hišam po hrano. Tam je nekaj medvedjih družin, ki stalno dobivajo hrano, že približno deset let. **Medvede krmijo le zaradi velikega dobička.** Tam imajo organiziran foto lov. Takšen medved, ki so ga navadili na hrano ob hiškah, je bil tam v Loški dolini neutemeljeno ubit. Zaradi malomarnosti ter pridobitništva lovcev in gostincev je moral umreti, verjetno bo moral še kateri. V zadnjih letih so se povezali še z gostinstvom in skupaj ustvarjajo dobičke. Grejo se nek turizem, potem pa pobijejo medvede. Mediji pa so seveda na strani ubogih, zgroženih ljudi.

V Gotenici so postavili dvojno električno ograjo, ki je medved in druge živali ne morejo preskočiti. Mislim, da takšne ograje niso dovoljene. Žival preskoči eno ograjo, nakar se ujame v prostor, ki mu sledi druga ograja, visoka dva metra. Te žival ne more preskočiti, zato se ujame med ograje, kar lovcem omogoča takojšnji odstrel. V Gotenici je bilo včasih veliko košut in jelenov, a jih danes ni več. Bil je tudi trop volkov, ki so ga v celoti pobili.

Kaj menite o pisanju medijev o medvedih?

Mediji so največje divje zveri, ki ustvarjajo žrtve in pobile.

Kaj menite o zloženkah in informacijah glede ravnanja v primeru srečanja z medvedom, ki jih je mogoče najti na internetu?

V zloženke, knjige in publikacije je bilo vloženih veliko finančnih sredstev, a vendar ne pridejo do domačinov, da bi dobili te res potrebne informacije. Na Hrvaškem, v Delnicah, imajo krasne zloženke, ki so bile posredovane ljudem. Tu pa je zelo slabo poskrbljeno za posredovanje zloženek. Kako naj starejši ljudje iščejo informacije na internetu? Ljudje prejemajo informacije v obliki izmišljenih predstav lovcev, mitološke pripovedi o krvoločnih zvreh. **Mediji in lovci takšne informacije širijo, ker jim to odgovarja. Odgovarja tudi slovenski politiki in ekonomiji Zavoda za gozdove in lovskih družin** – to je slovenski gozdni patriarhat. Širijo neznanje, izmišljeno statistiko o medvedu, podkrepljeno s »strokovnostjo«. Kar je knjig slovenskega tiska, so izdane le v angleškem jeziku in so namenjene profesionalcem po Evropi (npr. Living with Bears, Ljubljana, društvo Liberalna akademija, 2003).

Ali ste poučeni o primernem ravnanju, ki preprečuje medvedu približevanje okolici vašega doma?

Spoštujem bivalno okolje, gozd, ki je dom medveda, in tako medveda ne ogrožam, ker so tod, okoli moje hiše, njegove večne stoletne poti. **Medved in vse divje živali me varujejo tako ponoči kot podnevi.** V Ljubljani me je bilo strah nasilja in vlomov ljudi. Tu je ponoči velik direndaj zvokov, od divjih prašičev, lisic do volkov, septembra lahko slišiš ruk jelenov, lepi nočni zvoki. Najprej sem na Hrvaškem zasledila zloženke glede pravilnega odlaganja odpadkov, saj tako dokazujejo, da je medved mrhovinar. Medved je žužkojed, rastlinojed in sladokusec (rad obira maline, jagode, slive, tudi blizu doma), ne mara pa živega mesa. Nikjer v zloženkah ne piše, da poberite vsa jabolka in porežite vsa drevesa. Hecno je, kot sem že omenila, da je medved obiral slive in jabolka pri sosedih – **a ni bil problem medved, temveč škrtost ljudi.** Ker se je medved prišel posladkat, je nastala panika, češ, da bi ga bilo treba ubiti. Enako je bilo v Loškem potoku.

Medved je zavarovana, zaščitena vrsta, v Sloveniji uvrščena na rdeči seznam ogroženih vrst. Slovenija bi morala varovati medveda po več

mednarodnih pogodbah. Ali vam je znano, da je po naši zakonodaji predviden odstrel problematičnih medvedov, ki bi ogrožali ljudi in njihovo premoženje?

Da. To je pokol, ubijanje. Problem je že, če medved pojé par sliv z drevesa in mora zato umreti, ker ogroža hišo. **Lovci pa komaj čakajo, da se javijo problematični ljudje, ki so škrti ali nabirajo gobe zraven medvedovega brloga.** To so ljudje, ki vdirajo v dom živali. Temu se reče pobijanje in trgovanje z mesom po slovensko. To je pristni slovenski **zakon za pokol**. Znano mi je, da je pred leti kandidat za župana, sicer lovec, ljudi obdaroval z medvedjo mastjo in žganjem, da bi ga izvolili. O tem sem obvestila mednarodno skupnost. **Odstrel – to je pobijanje in trgovanje z zaščiteno vrsto, iz katere naredijo mesne specialitete, torej medvedje meso in mast, ki so se pojavile v gostilnah v Kočevju in po vsej Sloveniji.** Je to dovoljeno? Pokol, nato pa preprodaja izdelkov iz zaščitene vrste. Perverzija slovenske zakonodaje. Še večja morbidnost pa je odstrel medvedjih mladičkov. Najprej zaradi neznanja odstrelijo mamo medvedko, nato pa še mladičke. Odstrel? Koga? Medvedov, ki jih pobijajo kar vsepovprek. **Po evropski zakonodaji je zaščitena vsa vrsta, po slovenski zakonodaji pa pobijajo medvede za prepovedano trgovanje s trofejami, medvedjim mesom in mastjo zaščitene vrste, ki na tržišču prodaje dosega maksimalno ceno.** Po lovskem zakonu se pokoli delijo na pokol samcev in pokol samic, mladičev se ne ubija. **To pa je pokol medvedov ne glede na samico, samca ali mladiča.** Medvedji mladiček je po statistiki pokolov medvedov v Sloveniji omenjen kot stvar, ne kot mladič.

Ne glede na to, ali so medvedji problematični ali ne, je Državni zbor 20. junija 2019 na predlog Vlade sprejel interventni zakon, po katerem bodo lovci usmrtili dvesto medvedov in enajst volkov. Kaj menite o tem?

To je pokol, ki je v nasprotju z etiko, evropsko in slovensko zakonodajo. Ta zakon krši ustavno pravico človeka, da se svobodno izraža, saj je bilo zbranih več kot 13.000 podpisov državljanov Republike Slovenije proti interventnemu zakonu. Ta zakon **izničuje osnovne človekove pravice!** Posledično **pa tudi podlago za evropske in slovenske zakone za zaščito**

medveda. Torej, interventni zakon krši pravico ljudi do svobodnega izražanja in odločanja, da zakonodaja Slovenije in sodišče ravnata v skladu z zakoni, ker se ne upošteva evropske direktive in slovenskih zakonov o zaščiti medveda. Naj tisti, ki sprejemajo zakone, ne potvarjajo izrazov, kot npr. »odvzem medveda iz narave«. Naj napišejo, kaj to v resnici je, s pravimi izrazi. Tudi »odstrel« ni pravi izraz. Odstrel je, ko se nekoga nenamerno poškoduje, a pri tem ne umre. **Naj napišejo resnico, da gre dejansko za nameren pokol, uboj.**

Po podatkih Ministrstva za okolje in prostor večje število medvedov ne vpliva na večanje škod. Ali je za vas sploh pomembno število medvedov, če se število škod in konfliktov niža?

Medvedov ni preveč, interventni zakon pa je absurden in morbiden.

Kaj veste povedati o lovskem krmljenju medvedov? Ali se vam zdi smiselno, da medvedji do 30% hrane dobijo na tak način?

V katerem času lovci krmijo medvede? Kdaj in kdo jih krmi? Lovci imajo prehrano za medvede financirano s strani Zavoda za gozdove. Trdijo, da je to prehrana za medvede. Vendar to ni res. Lovci tu, kjer živim, mečejo koruzo, vendar nikoli za medveda, ker zanj ni bil dovoljen odstrel. Koruzo mečejo drugim živalim. Kako lovci prikazujejo 30 % hrane za medveda? Medvedji iztrebki ne vsebujejo koruze, kar lahko potrdiva Jean Lauzet in jaz. Vidim pa v medvedjih iztrebkih **jabolka** spomladi, poleti in jeseni, koreninice in jagodičevje. Koliko mesecev je teh 30 % hrane in koliko kilogramov koruze je to? **Medved tu pri nas nikoli ni bil krmljen,** kar so omenili tudi nekateri lovci. Tu je državno lovišče in so tudi lovišča lovskih družin. Hodim

tu naokrog (čeprav nisem dobrodošla) in vidim, kaj se dogaja, prav tako vidim medvedje iztrebke. Živali, predvsem srnjad in jelenjad, se krmi le v času lovskega turizma, lovskega pobijanja. Medveda ni bilo dovoljeno krmiti, niti ni bil tu zaželen. Lovci niso imeli nikoli koristi od medveda. Če je kdo ubil medveda, je bil to zelo verjetno črni lov, saj tu ni nobenega nadzora nad tem. Koliko denarja gre torej za to hrano in kdo jo dobi? Zelo verjetno jo dobijo medvedje iz Loškega potoka in živali v času sezone lovskega turizma. V Loškem potoku, kjer ponujajo foto lov, krmijo medveda še z mesnimi odpadki (čeprav to ni dovoljeno) in s starimi jabolki. Zato medvedje prihajajo tja po hrano ob točno določeni uri, kakor so jih navadili ljudje. Lovci so tam oboroženi s puškami, strogo varujejo in spremljajo svoje goste do hišk in nato še nazaj. Predlagam, da se prične izvajati redni nadzor nad tem, ali gozdni medvedje res dobijo 30 % hrane od lovcev. **Abstrudno je, da bodo odstrelili medvede, potem bodo pa še dobili denar za njihovo krmljenje.** V sezoni lovskega turizma lovci mečejo koruzo po travnikih za košute in jelene, nato pa jih streljajo kar iz avtomobilov. Ko pogledam skozi okno svoje hiše, vidim te **ubijalske lovske štante**, usmerjene proti moji hiši, na vsakih dvesto metrov. Vsaj pet jih je. Tu, v bližini moje hiše, vozijo ustreljene živali kar na tovornjakih. Košute in jeleni so brez spodnjih členkov, imajo torej odrezane spodnje dele nog in visijo s tovornjakov. Noge, ki jim jih odrežejo, ležijo po vsem gozdu. **Vprašanje je tudi, kdo nadzira vse to klanje, ubijanje in seciranje živali v gozdu.** Zagotovo mora obstajati kak predpis, ki prepoveduje mučenje gozdnih živali. Npr., lovci koljejo medveda in mu puščajo kri. Od kod jim ta pravica? Ali obstaja tak zakon? Je dovoljeno, da vzamejo trofejo, klavniške odpadke pa odvržejo v gozd?

Kdo jim to dovoli? Ali je legalno, da se v gozdu kolje medveda in druge živali, se jih odnaša v lovske domove in tam peče? Če za kmeta ni legalno, da ubije žival tako, da bi ji povzročil muke, zakaj naj bi bilo to dovoljeno lovcem? Zakaj nimamo zakona, ki bi lovcem to preprečeval? **Morbidno je, da lovci krmijo živali le takrat, ko jih ubijajo – v letnih časih, ko imajo živali na razpolago dovolj hrane v naravi. Vso zimo pa so lačne, saj jih takrat ne krmi nihče.** Pozimi opažam, da košute in jeleni hodijo po snegu s poškodovanimi nogami, lačni so in veliko jih zaradi lakote umre.

Kaj pomeni medved vam in kaj pomeni za Kočevsko?

Z medvedom izjemno lepo sobivam. Čutim veselje, lepoto in spoštovanje, ko ga vidim. Medved ni kakšno mitološko, temveč živeče bitje, veliko, igrivo, radovedno. Je tudi ena najbolj plašnih živali, ki tukaj sobivajo z mano in mojimi mačkami. Kočevje se v zadnjih letih kiti z medvedom, vse je medvedje, med, gostilna, hostel, medvedje specialitete, medvedja kič proizvodnja. V Kočevju je zgolj simbol mesta.

Ali nam zaupate še kakšno zanimivost o medvedih pri vas?

Medved je kot muca. Ne mara pa mačjih ali pasjih konzerv.

BRANKO TROHA, ŠTALCERJI

Ste se osebno že kdaj srečali z medvedom?

Da, z medvedom sem se že večkrat srečal, tudi še leta nazaj, ko sem delal kot vzdrževalec električnih naprav na tem območju. Včasih smo ga le videli, včasih smo ga srečali. **Medved se je umikal nam, mi smo se umikali njemu.** Nekoč smo peljali za medvedom z džipom in videli, kako je hiter. **Tekel je 40 km/h.** V zadnjem času veliko kolesarim in srečal sem ga, ko sem se vozil s kolesom. Ni me strah, sicer se s kolesom ne bi vozil po gozdnih cestah. Nekoč sem šel proti Jelenolu s hitrostjo približno 35 km/h in ko sem priletel iz enega velikega ovinka, sem opazil, da je na levi strani medved. Takoj sem ocenil, da je malo mlajši, težak približno 100 kg. Ko sem ga opazil, sem vedel, da če bom zaviral, se bom ustavil točno pred njim. Zato nisem zaviral, temveč sem pospešil hitrost in odpeljal mimo njega. Vseeno sem ga gledal, da bi videl, kaj bo nare-

dil, ali bo skočil vame. A medved je le malce odskočil vstran. Peljal sem naprej, v dolino, ter pogledoval v vzvratno ogledalo, da bi videl, če bo šel medved za mano, vendar ni šel. Stal je tam na mestu in le gledal. Če bi tekel za mano, me ne bi ujel. Medved navzdol v dolino zelo težko teče, ker ima krajše prve noge. Najlažje teče po ravnici ali malce postrani, navzgor in v hrib.

Medveda sem srečal še enkrat, na isti cesti. Ponovno sem bil na kolesu. Slišal sem, da je nekaj počilo, nakar sem zagledal medveda na obrovu, nad mano. Imel je približno 300 kg. Bil je zelo lep, spodaj okoli vratu je imel lepo svetlo rjavo dlako, zelo verjetno je bil samec. Ta medved je nato malo tekel vstric z mano. Vozil sem počasi, dokler se ni cesta prevesila dol, proti dolini. Tam sem se malo ustavljal, skoraj ustavil, ker se je tudi on ustavil. Nato pa sem rekel, naj gre on svojo pot, jaz pa svojo.

Nikoli se ni zgodilo, da bi me medved napadel. Nekoč sva z ženo srečala enega, ko sva se sprehajala po gozdni poti v Štalcerjih. Tu se redno sprehajamo in opazamo sledove medveda. Tudi medved nas večkrat opazuje in nas že pozna. Videl sem tudi že mladička v bližini te poti, oddaljen je bil približno dvajset metrov, a se je umaknil, ko nas je opazil. Mi pa smo šli brez težav normalno naprej. **Najpogosteje se medved, ko opazi ljudi, umakne,** včasih pa le stoji pri miru in opazuje. A vendar je ob srečanju z medvedom prisotnega malo adrenalina. Včasih, ko se vozim s kolesom, slišim pokanje. Takrat vem, da je v bližini medved. A se umakne. V bližini Gotenice je več medvedov. Nekoč sem tam naletel na medvedko z dvema mladičkoma, ki je šla lepo naprej svojo pot. **Z medvedom nimam slabih izkušenj. Imam spoštovanje do njega.** Naj omenim še, da sva se letos nekega dne z ženo sprehajala po cesti proti Škrilju, ki je od nas oddaljen približno tri kilometre in pol. Na poti tja nisva opazila nobenih sledi, na katere sem vedno pozoren. Takrat je bil sneg. Ko pa sva se vračala nazaj proti domu, sva na vrhu odseka ceste opazila sledi medvedke in njenih mladičkov. V snegu je bilo dobro videti, kako je medvedka tancala. Mislim, da naju je opazovala z vrha navzdol v dolino. Sledi so bile čisto sveže. Po isti poti sva šla v petnajstih minutah nazaj. Mogoče naju je medvedka opazovala. Po naravi so zelo radovedni.

Kako pogosta so srečanja z medvedom na vašem območju?

Mislim, da so kar pogosta. **A medved ne bo napadel človeka. Človek ni njegov plen.** V večji meri je rastlinojed kot pa mrhovinar. Medvedka bi napadla le v primeru, če bi bili ogroženi njeni mladiči.

Ali je danes sobivanje z medvedi res drugačno kot pred šestdesetimi leti in več ter zakaj?

Res je bilo takrat sobivanje z medvedi lažje. Takrat je bilo medvedov manj. Tudi vse je bilo bolj obljudeno.

Nekateri menijo, da se danes namerno ustvarjajo zgodbe, ki se jih potem napihuje in razpošlje v medije. Kaj menite o pisanju medijev o medvedih?

Da se ustvarja takšne zgodbe, se mi ne zdi prav. Menim, da **mediji o srečanjih z medvedom ne pišejo dovolj realno.** Potrebno je napisati vse. Nekateri sploh ne vedo, kaj je medved. Napačno se mi zdi, da nekdo, ki živi v stolpnici v Ljubljani, ocenjuje naše sobivanje z medvedom. Moj sin je šel na delo v Zagorje. Tam ga vsi sprašujejo, ali je na Kočevskem res toliko medvedov – kot da bi šlo za zajce, ki tečejo po cesti pred nami in za nami. Vprašal jih je, ali mislijo, da je za vsakim vogalom kočevski medved. **Normalno je, da tu bivajo medvedi, kot je normalno, da so ribe v Kolpi.** Mediji preveč napihujejo določene zgodbe. Zelo mi je žal za medvedka, ki so ga pred leti z avtomati ustrelili v Ljubljani. Podobnega medvedka sem sam obšel, ko sem ga srečal. Ne razumem, kako so lahko to storili. Ali ga niso mogli prej uspavati in ga vrniti v gozd? Neprijetnih izkušenj z medvedom je zelo malo. **O srečanjih z medvedom bi morali mediji pisati bolj realno.**

Ali ste dovolj dobro poučeni o vedenju v primeru srečanja z medvedom?

Da, vem, kako se je treba vesti v primeru srečanja z

medvedom. Pravijo, da se medveda ne sme gledati v oči, ko ga srečaš. Gledati je treba navzdol ali ga opazovati pod očmi. Medved nas lahko prebere po očeh, tako sem slišal. Če se postavi na zadnje noge, to še ne pomeni, da bo koga napadel. **Medvedu se je treba umikati počasi**, ni dobro bežati pred njim. **Tudi hrbita mu ni dobro pokazati, niti kričati ni najbolj pametno**, če opazimo medveda v daljavi – neki ljudje so naredili prav to in medved se jim je pričel približevati, kar jih je seveda prestrašilo. Ni ga priporočljivo izzivati. Če opazimo medveda, je bolje, da se prej umaknemo. Ne moremo namreč vedeti, kaj je za hribom, morda je tam medvedka z mladički. Če opazimo mladičke, moramo vedeti, da je tudi medvedka v bližini. Nevarno je, če naletimo na medvede pri parjenju. Takrat znata biti nevarna tako medved kot medvedka. Nekoč sem prebral nasvet, da se je ob srečanju z medvedom priporočljivo nasloniti na kakšno bukev ali smreko, da ti strah ne spodnese nog. Potem pa se je treba **počasi umikati**. Pri umikanju ga moramo ves čas opazovati, ne smemo se obrniti proč. Medved se včasih človeku tako približa, da lahko začuti njegovo sapo. **Treba je le mirovati**. Medved človeka le ovoha, potem pa odide. Ni priporočljivo hoditi s psom v gozd, saj pes privabi medveda v bližino. Ob srečanju z medvedom se je dobro tudi malce znižati. Medved to razume kot znamenje predaje. Če vidi, da smo se predali, se umakne.

Ali ste poučeni o primernem ravnanju, ki preprečuje medvedu približevanje okolici vašega doma?

Da, sem. Medvedi se približujejo naseljem iz več razlogov. Manjši razlog je, da jih je preveč. Morajo si iskati hrano, zato prevračajo zabojnike. Naše območje

je redko poseljeno, a ko greste kam drugam, je tam več ljudi in več zaselkov, zato medvedje pridejo malce bližje. Jasno je, da jim diši hrana. Tudi ljudi je več kot prej, **medvedu pa dišijo odpadki s kompostnikov**. Privabi jih tudi koruza, ki jo imajo medvedje zelo radi. Največji razlog, da medved prihaja v našo bližino, pa je **napačno ravnanje rejcev ovac in drugih živali**. Rejci ubijajo ovce, a namesto da bi njihova trupla ustrezno zakopali, jih odvržejo v prvo luknjo v bližini vasi in naselij ali celo v gozdu. Ta kadaver grozno smrdi, vse do hiš. Medved to zavoha na dva kilometra. Normalno je, da potem pride tja. **Medved je mrhovinar in pride po hrano**. Ljudje so neodgovorni in v luknje odvržejo tudi noge od perutnine. Potem pa se čudijo, zakaj pride medved po ovco. Medved odnese le eno ovco, medtem ko jih volk lahko ubije tudi dvajset. Volk je čisti lovec. Medved vzame le toliko, kot potrebuje.

Medved mi je kot žival zelo všeč, zlasti zato, ker je vsejed. Prehranjuje se z različnimi vrstami hrane, zelo rad ima jagode in lešnike. Je zelo zanimiva žival. **Rad ga srečam, še posebno ko sem v avtu ali na kolesu malce stran od njega**. Vem še za eno resnično zgodbo, ki mi jo je povedal gozdar. Peljal se je s kolesom, ko je na ovinku nenadoma opazil medvedko in mladičke, ki so se igrali. Ni mogel ustaviti kolesa, zato jih je obšel. Ni imel druge izbire. Medvedka je bila presenečena, skupaj z medvedki je odskočila malce vstran.

Omenil bi še, da se je medved vedno rad zadrževal v bližini ljudi, vsaj tak občutek imam. Preventivni ukrep, s katerim bi preprečili obisk medveda ob našem domu, pa je, da ne mečemo odpadkov v svojo okolico. Kar se tiče mrhovišč, ki so bila tu v preteklosti za medveda, naj omenim, da so bila nekatera preblizu naselij, druga pa so bila dovolj oddaljena. Nekoč v preteklosti so postavili lovsko stajo tu, čisto blizu nas, ob poti, kjer se sprehajamo. Če je potrebno postaviti mrhovišča ali krmišča za medveda, naj jih postavijo čim dlje od naselij. **Medved ima rad jagode in ker smo blizu gozda, kjer rastejo jagode, pride sem, saj mu dišijo. Potem morda pride še do hiše in, če mu zadišijo še odpadki, obrne še kakšno kanto.**

Medved je zavarovana, zaščitena vrsta, v Sloveniji uvrščena na rdeči seznam ogroženih vrst. Slovenija ima dolžnost varovanja medveda po

več mednarodnih pogodbah. Ali vam je znano, da je po naši zakonodaji predviden odstrel problematičnih medvedov, ki bi ogrožali ljudi in njihovo premoženje?

Da, vse to mi je znano. Medved potrebuje velik teritorij. Več kot je medvedov, bolj se njihov teritorij širi. Zdaj so občasno opaženi že na Gorenjskem in Štajerskem. Tam pa ni Kočevska. Sicer so tam tudi gozdovi, a drugačni kot tu. Tam je vse veliko bolj obdelano in gostota prebivalstva je večja, več je hrane, ki privablja medveda, nima pa veliko možnosti, kam bi lahko šel. Pri nas medvedje ne pridejo pogosto do hiš, tu se lahko skrijejo v gozdu, imajo kam iti. Verjamem stroki, ki je glede na preučevanje medvedjih iztrebkov podala mnenje, da je v Sloveniji približno tisoč medvedov. Za Slovenijo se mi zdi toliko medvedov kar veliko. Spominjam se, da jih je bilo v preteklosti na naših tleh približno tristo. **Medvedje so se pri nas najbolj namnožili od časov balkanskih vojn naprej.** Iz Bosne je čez Kolpo k nam pobegnilo kar nekaj medvedov, ki so ostali tu. Bolj prav bi se mi zdelo, da bi medvede preselili v druge države, kot pa, da bi jih odstrelili. Vendar jih v drugih državah ne želijo. Kmetje v Italiji, Španiji in Franciji se ne strinjajo s tem, da bi jih sprejeli v svoje okolje. **Sam sem proti ubijanju medvedov in vseh živali.** Sem absolutno za to, da v Sloveniji bivata tako medved kot volk. Oba sta koristni živali.

Včasih je bilo v tukajšnjih gozdovih veliko jelenjadi in srnjadi, ki sta pojedli veliko zelenja in drevja. Zdaj pa so prišli volkovi in naredili malo reda, svoje je naredil tudi kapital, ker so postrelili preveč jelenjadi in srnjadi. Včasih je prav v tem času tu vse donelo, ko je bil jelenov ruk. Danes pa je slišati le kaka dva jelenčka, eden rukne tu in eden tam – in to je vse. **Lovci celo sami priznavajo, da so pobili preveč jelenjadi in srnjadi.** Pa tudi volk se je razpasel ... Spominjam se časov, ko so na Kočevsko naselili risa. Takrat so lovci govorili, da nad 600 do 700 metrov nadmorske višine na Kočevskem ne bo več srnjadi zaradi naselitve risa, ker naj bi ris vse uplenil. In srnjadi res ni več. Še danes bi težko tu našli kakšno srno. Potem so nekateri lovci rekli, da bodo odstrelili risa, da ne bi ubil vseh srn. Spet so povzročili nekaj takšnega, na kar niso računali. V naravi mora biti vedno protiutež. Prisotni morata biti pravo število plenilcev in pravo število žrtev. Takrat so

ugotovili, da je število risov preveliko, zato so jih nekaj ustrelili, nekaj pa jih je izumrlo, ker so se parili med sabo. **Zdaj pa kar naenkrat ni več risa. Srnjad se zdaj večinoma nahaja na Štajerskem in v okolici Ljubljane.** Na Kočevskem le redko vidimo srne. Nedolgo tega sem po res dolgem času videl srnjaka, ko sem se s kolesom peljal proti Kolpi.

Kljub temu, da je po naši zakonodaji predviden odstrel problematičnih medvedov, je Državni zbor 20. junija 2019 na predlog Vlade sprejel interventni zakon, po katerem bodo lovci usmrtili kar dvesto medvedov in enajst volkov – ne glede na to, ali so ti problematični ali ne. Kaj menite o tem?

Kar se tega tiče, poslušam stroko. Slišal sem gozdarja, ki je povedal, da če nekdo ustrelji volka, ki je alfa samec, je to zelo slabo. Na ta način razbije trop in ustvari »bando«. Pri volkovih in drugih zvereh je potrebna res velika pazljivost, katerega se usmrti. Tu mora biti stroka bolj previdna. Kar se tiče volka, je zelo težko reči, kaj storiti. **Volk nikoli ne lovi sam, vedno v tropu. A usmrtiti celoten trop je nesmiselno.** Sam ne vem, ali bi bilo primerno usmrtiti volkove. Naj o tem odloči stroka. Nikoli tudi ne vemo, kateri oziroma koliko volkov povzroča škodo. **Dvesto medvedov pa se mi zdi zelo velika številka. Ne strinjam se s tem, da bi jih toliko usmrtili.** Sicer vseeno menim, da je medvedov pri nas malo preveč – vendar naj jih ne usmrtijo, naj jih raje preselijo v druge države. To bi bila najboljša rešitev. **Usmrtiti dvesto medvedov v enem letu je pretirano.** Za medveda se ve, kateri je agresiven. Mi imamo tu v bližini, kjer se sprehajamo, enega starega medveda. Izmerili smo sledi njegovih šap in po tem razbrali, koliko je težek – res je velika zverina. A on tukaj hodi že leta. Ustreliti takšnega medveda bi bil popoln ne-

smisel. Če pa bi imeli tu v bližini medveda, ki bi bil agresiven, ki bi renčal na nas ter nas lovil – takšnega medveda pa bi bilo treba **odstreliti**. Sem tudi proti temu, da se usmrti medvedko z mladiči. Hudo mi je tudi za gozd, ki propada. Gozd je dom številnih živali. Ljudje s stroji v gozdovih brezvestno sekajo in uničujejo drevesa. Ne vem, kam to pelje.

Po podatkih Ministrstva za okolje in prostor večje število medvedov ne vpliva na večanje škod. Kaj menite o tem?

Kolikor je meni znano, večino škode povzročijo volkovi. **Medvedje ne povzročajo kakšne večje škode**. Sem ter tja so odnesli kakšno ovco, vendar drugače niso škodljivi. Kar se tiče medvedov, je edina težava v tem, da jih je preveč in posledično se širijo na območja, kjer še nikoli niso bivali, npr. na Gorenjsko. Nedorog nazaj so tam tudi enega ustrelili. To se mi ne zdi prav. Najlepše bi bilo, če bi število medvedov narava regulirala sama. Če ima medvedka ob sebi mladičke v času, ko je godna za paritev, te mladičke medved sam ubije. Tako je v naravi. Zato medvedka po dveh letih svoje mladičke odžene proč, nato se pari. Ko pa se spari in nosi nove mladičke, pridejo mladiči spet nazaj k njej in jih spet varuje. Nato jih ponovno odžene proč. Menim, da ima človekov poseg v naravo največ opraviti s številom medvedov. Če človek ne bi posegal v naravo, bi se ta sama regulirala. Tukaj, na Kočevskem, opažam, da se ovce pasejo dobesedno v gozdovih. Razne ograje se mi ne zdijo dovolj dobra zaščita pred volkovi. **Potrebovali bi pastirje, ki bi pasli ovce**. Tako je bilo v starih časih, v nekaterih južnih deželah pa je tako še danes. Ovce pasejo pastirji in nekaj pastirskih psov, šarplanincev ali kraških ovčarjev. Te ovce so varne pred volkom. Tudi ovčereja se je pre-

več razpasla, saj je tu naokrog navsezadnje le narava. Ovce vedno nekemu dišijo. Sploh v naših krajih, ki so obdani z gozdovi, v katerih je polno zveri. Drugače pa menim, da na našem območju medvedov ne bo zmanjkalo, bolj verjetno je, da bo tu zmanjkalo ljudi.

Kaj menite o lovskem krmljenju medvedov?

Ne zdi se mi smiselno, da medvedi dobijo 30 % hrane s krmljenjem. Sam medvedov tudi ne bi krmil s koruso. **Medved si zna poiskati hrano sam**. Zna najti tudi panje in podobno. Strinjal bi se edino s tem, da bi medvedu vrnil mrhovišča, ki bi bila dovolj oddaljena od naselij. Kočevska je velika. Medved bo ta mrhovišča že zavohal.

Kaj pomeni medved vam in kaj pomeni za Kočevsko?

Zame osebno je medved najlepša žival v Sloveniji. Vedno mi ga je lepo videti. Včasih, zlasti še v času otroštva, smo se vedno hvalili, če smo videli medveda. Za Kočevsko pa je medved zaščitni znak. **Potrebno ga je čuvati, ni pa se ga treba tako bati**. Sicer se ga vsi po malem bojimo, predvsem zaradi napihnenih zgodb v medijih, malo tudi zaradi nesreč, ki so se tu zgodile, a tu gre za objektivne stvari. Moramo vedeti, da je medved napadel v sili, ker se je čutil ogroženega – nikoli ni napadel zato, ker bi želel pojesti človeka. V bistvu **prej človek ogroža medveda kot pa obratno**.

Ali nam zaupate še kakšno zanimivost o medvedih pri vas?

Še vedno kupujemo plišaste medvedke. Medveda je treba spoštovati, ga gledati od daleč, z distance, se mu umakniti. V gozdu se ga ne sme vznemirjati, kot to počnejo ljudje, ki ponoči hodijo po gozdu, ali pa go-barji. **Gozd je medvedov dom**.

JASMINA TURKOVIČ, KOČEVJE

Ali ste se osebno že kdaj srečali z medvedom?

Seveda, z medvedom sem se srečala že večkrat. Najbližje srečanje je bilo na dvajset metrov. Srečala sem takšnega lepega medvedka, starega približno dve leti, ki se je prišel malo razgledovat po travniku. **Lepo se je postavil na zadnji dve nogi, se malo razgledal, preštel promet, nato pa se je vrnil nazaj v hosto**. To je bil zelo lep prizor. Prav nič ogrožene se nisem počuti-

la. Medved se običajno postavi na zadnji dve nogi, da opazuje okolico, saj je radoveden.

Kadar se ob večernih urah voziš z avtom na območju Kočevske, kjer je hosta levo in desno, lahko kdaj opaziš kakšnega medveda oziroma bolj verjetno medvedko z mladiči. **Medvedka z mladiči se namreč umakne medvedom, ki so v hosti, zato se pomika malo bolj na obrobja.** Pri tem prečka ceste in se nam tako pokaže. Medvedka se boji, da bi ji medvedje v hosti ubili mladičke, zato se približa človeškim naseljem. Kakih dvakrat ali trikrat sem videla medvedko z mladički. Nekajkrat sem videla tudi medveda, prav tako na jasi, a bolj od daleč in bolj ob večernih urah. Pred časom sem zelo veliko hodila po hosti, nabirala gobe ali se sprehajala. **A v gozdovih sem presenetljivo malokrat videla medveda.** Glede na veliko število medvedov, ki naj bi jih imeli pri nas, vsaj tako trdijo, bi morala videti medveda na vsakem vogalu, a ga ne.

Kako pogosta so srečanja z medvedom v teh krajih, na vašem območju?

Vem za veliko ljudi s Kočevske, ki so ljubitelji narave in veliko hodijo po hosti, pa v življenju še nikoli niso srečali medveda. Medved je zelo oprezen, hitro zavoha in začuti prisotnost človeka v gozdu. Največ možnosti, da bi ga srečali, je v večernih ali zgodnjih jutranjih urah. Sredi belega dne ga običajno ni na spregled, čeprav hodi po hosti tudi podnevi. **Nisem slišala še za nobeno neprijetno srečanje z medvedom.**

Ali je danes res težje sobivati z medvedom kot nekoč in zakaj?

Seveda, danes je drugače. Človeška naselja so bližje gozdovom. Ljudje imajo ovce, koze in druge živali v nezavarovanih ogradah – kot bi medvedu nastavljali vabo. Privabljajo ga tudi s kantami, ki jih pogosto postavijo na obrobja gozdov. To je vaba za medveda in druge živali. Vsak medved bo zavohal vsebino kant in prišel malo pogledat. Na to lahko gledamo z dveh zornih kotov, kakor kdo želi videti: **nekateri rečejo, da je medved prišel preblizu človeškim naseljem, lahko pa rečemo, da so človeška naselja preblizu gozda, ki je prebivališče medveda.** Ljudje smo tisti, ki se širimo v hosto. Mi smo vsiljivci. V bistvu je zelo žalostno, da gozdove še kar izsekavajo. Razpredene so številne ceste in poti skozi gozdove, ki so naravno okolje med-

veda in drugih živali. Grozno je, ker je toliko divjadi povožene. Poti, ki jih imajo živali, niso več tako prehodne kot nekoč, a neke pač morajo prečkati ceste, ki smo jih ustvarili ljudje. Kmetje, ki gojijo ovce, nimajo nobenih ovčarskih psov, da bi jih varovali. Ograde pa so zelo slabe – če bi se naslonili na katero, bi se podrla.

Kaj menite o pisanju medijev o medvedih?

Mediji delajo medvedu zelo veliko krivico. Tudi prebivalci Kočevske bi bili lahko bolj ponosni, da imamo tukaj medveda. Na tem območju, sploh v Kočevskem Rogu, imamo največ medvedov. **Prebivalci Kočevske bi lahko bili bolj zavedni, bolj tolerantni in podučeni o sobivanju z medvedom.** Lahko bi bili zgled drugim, ne pa da se tu izvaja odstrele ali, kot oni temu lepše rečejo, »odvzeme« iz narave. **Vsi medvedi niso problematični, takšnih je zelo malo.** Človek je tisti, ki ustvarja težave, ker medvedu ponudi ovce, nastavlja mu smetnjake in hrano. Medved dela, kar naj bi pač medved delal. Medved ni zverina, ki bi nas brez razloga napadla. Ljudje mu ne predstavljamo hrane. **Srečanju s človekom se bo vedno raje izognil, če bo le mogoče.** Pride pa tudi do srečanj, ko se medved člove-

ka ustraši. To se zgodi, če ga ne zavoha, da bi se pravčasno umaknil. **Ljudje gredo velikokrat nabirat gobe, ob tem pa niso niti glasni niti niso odišavljeni s parfumi.** Nekateri ljudje se odišavijo, ko gredo v gozd, da bi jih medved zavohal in se umaknil.

Kako dobro ste poučeni o vedenju v primeru srečanja z medvedom?

Verjetno bi bil prvi odgovor, da naj bi človek v takšnem primeru pobegnil. Dejansko pa **naj bi se počasi, brez hrupa umaknil.** Verjamem, da je vsakogar malo strah, če slučajno pride do srečanja z medvedom. Bolje je predhodno poskrbeti, da do tega sploh ne pride. **Dobro je biti glasen, morda malo govoriti sam sabo, zaploskati sem ter tja in tako opozoriti nase, se odišaviti, da te zavoha.**

Kako ste poučeni o primernem ravnanju, ki preprečuje medvedu približevanje okolici vašega doma?

Vsekakor je bil vedno največji problem v smetnjakih, v katere se odlaga vse mogoče. Marsikje v hosti so že nastala prava odlagališča odpadkov. Marsikdo tja odvrže klavniške odpadke. Vse to privablja medveda. Najprej bi morali prenehati s tem početjem. Ljudje, ki se odločijo živeti v bližini gozda, lahko pričakujejo, da bo medved kdaj prišel pred hišo; tega bi se morali zavedati. Zato naj si primerno ogradijo živali. Medved ni neumen. Če se bo enkrat dotaknil električnega pastirja, si bo to izkušnjo zapomnil in se **mu bo drugič raje izognil.** Menim, da so medvedje zelo pametni. Hitro si zapomnijo, do kod lahko gredo. Ljudje smo tisti, ki jim določamo meje.

Medved je zavarovana, zaščitena vrsta, uvrščena na rdeči seznam ogroženih vrst. Slovenija ima dolžnost varovanja medveda po več mednarodnih pogodbah. Kljub temu, da je po naši zakonodaji predviden odstrel problematičnih medvedov, je Državni zbor 20. junija 2019 sprejel interventni zakon, po katerem bodo lovci usmrtili dvesto medvedov in enajst volkov – ne glede na to, ali so ti problematični ali ne. Kaj menite o tem?

Ta številka se mi zdi popolnoma absurdna. Ne vem, kako so jih lahko sploh prešteli, niti ne razumem, kako so lahko določili tako velik odstrel za medveda.

Problematičnih medvedov je zelo malo, pa še za te je vedno kriv človek, ker je krmil mlade medvedke, ki so se tega navadili. Ljudje ustvarjamo probleme. Sploh tu, na Kočevskem, kjer imamo kočevskega medveda, bi bili prebivalci lahko bolj tolerantni in strpni do njega, da bi mu omogočili, da bi vsaj tukaj lahko normalno živel.

Že sami statistični podatki o številu medvedov in volkov po mojem mnenju ne držijo, niso takšni, kot se jih prikazuje. Načeloma se prikaže to, kar se želi prikazati. Poleg vsega pa se medvedom dela krivica. Če bi imeli do medveda kaj spoštovanja, ne bi iz njega izdelovali klobas in specialitet ter tega ponujali še drugim – zlasti, **ker je medved na rdečem seznamu ogroženih vrst.** Potem pa se vprašajmo, kdo je tu nor? Če nekoga ščitimo, potem ga moramo ščititi, ne pa, da gremo v skrajnosti in da ima nekdo dobiček. **Tisti, ki želijo, da se število medvedov zmanjša, so ljudje, ki imajo od tega dobiček,** to so nekateri lovci, lastniki restavracij, ki ponujajo medvedje meso, in podobni. Kot sem že omenila, poznam res veliko ljudi na Kočevskem, ki zelo veliko hodijo po gozdovih, pa še nikoli niso srečali medveda. To pomeni, da v resnici ni toliko problematike z medvedmi, kot se prikazuje.

Po podatkih Ministrstva za okolje in prostor večje število medvedov ne vpliva na večanje škod. Kaj menite o tem?

Medved je bil tu pri nas vedno prisoten in tako naj tudi ostane. Če ni konfliktov, naj ne bo odstrela. **Ni problem le v odstrelu medveda, problem je tudi v odstrelu srnjadi, volkov in vseh drugih živali.** V končni fazi gre vse eno z drugim, v tej prehranjevalni verigi nazadnje nečesa zmanjka in živali so si primorane na drugačen način iskati hrano. Nekoč so bile tu cele skupine košut in drugih živali. Zdaj le še redko vidim, da bi bile kje košute v skupini. Divje živali izginjajo. Naravi bi bilo treba pustiti, da naredi po svoje.

Kaj veste povedati o lovskem krmljenju medvedov, saj je znano, da medvedi do 30 % hrane dobijo na tak način?

Ko so bila še mrhovišča, je bilo manj približevanja medveda naseljem. Medvedje so bili v hosti, kjer so imeli mrhovišča. Tam so se najedli in odšli nazaj. Zdaj tega ni več, zato iščejo hrano, pridejo bližje, kar je lo-

gično. Mrhovišča bi morala ostati. Danes pa je tako, da se hrana ne stresa niti na mrhovišča niti na krmišča, temveč malo sem, malo tja, vsepovsod po malo. Ljudje mečejo hrano in odpadke vsepovsod. Potem pa pride do tega, da medved zahaja vse bližje naseljem.

Kaj pomeni medved vam in kaj pomeni za Kočevsko?

Želela bi, da bi medved za Kočevsko pomenil več, kot dejansko pomeni. **Vsi se hvalimo z medvedom, zanj pa naredimo bolj malo.** Že sam center Kočevja bi lahko bolje uredili. Lahko bi npr. postavili skulpturo medveda v krožno križišče. S tem bi pokazali, da je medved naša veličastna žival, da živi tukaj in da smo ponosni nanj. Tako pa kakšnega posebnega ponosa v zvezi s tem žal ne vidim. Želela bi, **da bi bil medved prikazan na drugačen način, ker je le veličastna žival.** Medvede imam rada, vse bi pustila živeti. Že ko smo majhni, nam dajo kot prvo igračko plišastega medvedka. Ne vem, kdaj smo dobili občutek, da je zdaj ta medved kar naenkrat neka grozna zver, ki bi jo morali ubiti. Človek je največja zver, ne medved.

Medveda bi morali v Kočevju res bolj izpostaviti kot znamenitost, ker znamenitost tudi je. Menim, da nismo dovolj ponosni nanj. Kaj bomo pa takrat, ko ga ne bo več, ko bo izginil? Tako bo kot z risi in volkovi, ki so bili iztrebljeni. Jih bomo potem naseljevali nazaj, da bodo spet problematični in jih bodo spet lahko streljali? Narava sama poskrbi, da je vsega dovolj. **Tudi volk dela v naravi naravno selekcijo. Volku delajo enako krivico kot medvedu.**

Ali nam zaupate še kakšno zanimivost o medvedih pri vas?

Zdi se mi, da ima vsak medved svoj karakter. Medved je zelo zanimiv, lep, hecen, humorističen, kot medvedek iz risanke, prav nasmeješ se mu. Sploh se mi ne zdi škodljiv. Ko ga pogledaš, je res velik in močan, a je pravi komedijant.

Se nadaljuje.

Pripravila: Petra Komel

PROJEKT URSINA IN MEDNARODNI MEDVEDJI TEDNI

NA OBMOČJU RETIJSKIH ALP V VZHODNI ŠVICI

Na tromeji med Švico, Avstrijo in Italijo, na območju Regijskih Alp, od leta 2006 spet živijo rjavi medvedi. V članku izvemo, kako švicarska naravovarstvena organizacija WWF (World Wildlife Federation Switzerland) skrbi za sobivanje ljudi z medvedi na tem območju.

Ursina je čezmejni projekt, namenjen raziskovanju medvedov na področju retijskega trikotnika na stičišču treh držav: Švice, Avstrije in Italije. Projekt Ursina je uvedla WWF Švice leta 2006, leto po vrnitvi prvega rjavega medveda v Švico. Projekt Ursina izvaja WWF skupaj s tistimi, ki se zanj zanimajo, to so kantoni, province, občine, turizem, narodni in naravni parki, kmetovalci pa tudi lovci in gozdarji. Osrednji pomen Ursine je SKUPNA STRATEGIJA, s katero zastopniki različnih interesov iščejo skupne rešitve za konflikte z medvedi s ciljem, da bi rjavi medved v prihodnosti znova dobil svoj življenjski prostor na območju tromeje in s tem na območju Alp.

300 otrok in mladostnikov iz Vinschgava (zahodni del Južne Tirolske), severne Tirolske, Engadina in Val Müstair (dveh dolin v švicarskem kantonu Graubünden) je ob koncu leta 2010 obiskalo deželo medvedov v dolini Val S-charl in tako začelo retijske »medvedje tedne«.

Dolina Val S-charl pri Scuolu je medvedja Meka. Tam, kjer je bil leta 1904 ustreljen zadnji prvotni švicarski medved, ima Švicarski nacionalni park v muzeju Schmelzra razstavo o medvedih. Tako z WWF in njenimi partnerji izvaja nov izobraževalni pristop – pot doživetja medvedov. Obilica »medvedjih« ponudb je bila dovolj velik povod za uvodni dogodek **mednarodnega medvedjega tedna v S-charlu**.

Okrog 300 šolarjev in šolarj iz Italije, Avstrije in Švice je obiskalo **Pot doživetja medvedov**. Postavljali so tudi vprašanja: s čim se medved prehranjuje, kakšne sledi pušča za seboj, kako lahko čebelarji zaščitijo svoje čebele in kako kmetje zaščitijo svoje ovce, kako se vedemo do psa čuvarja čred itd. V diskusiji so imeli šolarji priložnost postavljati vprašanja in zastopati svoja stališča. Od prisotnih zastopnikov s področja turizma, politike, kmetijstva in lovstva so želeli izvedeti,

ali medved pri njih sploh lahko živi. Vodja WWF iz Graubündna je povedala, da je medved skozi tisočletja brez težav živel v Alpah in da je to mogoče tudi danes. Predsednik Občine Scuol je spomnil, da je medved zaščitena vrsta in da se mora regija hočeš nočeš sprijazniti z njegovim povratkom. Ena od šolarj je vprašala, zakaj naj bi bila ponovno tolerirana neka vrsta živali, ki je bila že iztrebljena. Gojitelj ovac je povedal, da so ovčje črede dovolj zaščitene s psom čuvarjem in da nastalo škodo poravnata Zveza in kanton. Prej je bila izguba ene domače živali za kmečko družino eksistenčnega pomena. Avstrijski odvetnik medvedov je izrazil prepričanje, da je sobivanje z medvedi dosegljivo le z intenzivnim delom z javnostjo. Vodja urada za lov je dodal, da imajo medved, volk in ris pravico do obstoja, prav tako kot tigri v Indiji in sloni v Afriki. Tudi pri teh zaščitelih živalih je bilo veliko diskusij med lokalnim prebivalstvom.

Tekom obeh retijskih medvedjih tednov so se stoteri otroci ukvarjali s tematiko medveda. WWF-ov »medvedji kovček« je obiskal šolarje, nacionalni park pa je nudil dneve, polne doživetij. Tudi na drugi strani meje so imele šole projektne tedne na tematiko medveda. V veliko zanimanje prebivalcev so predstavili rezultate svojih študij.

Cilji projekta Ursina

Z alpskim programom si je WWF postavil za cilj **ohraniti raznolikost vrst**. K temu spada tudi podpora vrnitve rjavega medveda v Alpe. Projekt Ursina naj bi pokazal načine, kako je mogoče doseči miroljubno, kolikor se le da nekonfliktno sožitje med človekom in medvedom.

Vrnitev prvih rjavih medvedov JJ2 (Lumpi) in JJ1 (Bruno) na retijsko tromejo je pokazala, da ta velika zver na mnoge ljudi deluje grozeče in hkrati tudi polarizira njihova mnenja. Nekateri namreč verjamejo, da v današnjem času ni več prostora za velike zveri. Za druge pa je medved ljubka žival. Obe mnenji sta napačni, saj medved je in ostaja divja žival, ki ima domovanje v Alpah.

V središču projekta Ursina so zato naslednje naloge:

- ozaveščanje in prispevek k večjemu razumevanju prebivalstva in prizadetih krogov,
- preprečevanje škode,
- ravnanje z odpadki,
- izdelava turističnih projektov, subvencioniranje strukturno revnejših predelov na območju tromeje ter seznanjanje in informiranje turistov.

Vir: www.ursina.org/ueber-ursina/

Prevod: Blanka Prezelj

4. MEDNARODNA KONFERENCA O VEGANSTVU IN PRAVICAH ŽIVALI

INTERNATIONAL VEGAN RIGHTS ALLIANCE CONFERENCE

(31. maj – 1. junij 2019, Milano, Italija)

Zadnji dan v maju sem se imela priložnost udeležiti 4. konference na temo veganstva in osvoboditve živali, ki je bila organizirana v sklopu Univerze v Milanu. Dvodnevni dogodek je bil prepleten z zanimivimi predavanji o vrsti tem glede pravic živali, prepovedi diskriminacije veganov ter možnih zakonodajnih in sodnih postopkih v boju za pravice živali. Predavali so priznani pravniki, filozofi in predstavniki organizacij s celega sveta.

Več o samem programu in predavateljih na: <https://www.theivra.com/conference-2019.html>.

Prvi del predavanj je bil namenjen vprašanju, kako v pravnem sistemu doseči največje spremembe na področju pravic živali, saj izkoriščanje živalskega sveta po besedah **Janette Rawley** temelji na načinu, kako naša družba deluje, zato bo potrebna sprememba družbene paradigme. **Promocija veganstva je pri tem ključna, saj zahteve po spoštovanju pravic veganov temeljijo na želji po zaščiti živali, zato je pomembno, da zahtevamo in ščitimo pravice, ki izhajajo iz veganskega prepričanja in svobode vesti.** Dokler ni sprejemljivo, da si vegan v javnosti (v restavracijah, bolnicah, šolah), to negativno vpliva tudi na borbo za pravice živali, ker pridemo do rezultata, da se veganskemu prepričanju ne priznava mesta, ki si ga zasluži – prepričanja, ki temelji na načelih, vrednih spoštovanja v demokratični družbi. Ne le vrednih, temveč nujnih spoštovanja zaradi borbe za pravice živali.

Carlo Prisco je govoril o potrebi, da živali spoznamo kot subjekte, nosilce pravic, zaščitene s pravom. V današnji družbi živali dojemamo kot stvari, saj sodobni družbeni in ekonomski sistem temeljita na izkoriščanju živali. **Trenutna zakonodaja o zaščiti živali temelji na interesih človeka in ne ščiti živali, temveč je**

odvisna od potreb, ki jih ima človek nasproti živalim. Taki predpisi vzpostavljajo iluzijo – ljudem dajo občutek, da družba ščiti živali, ki jih izkoriščamo. Politika in pravo sledita navadam ljudi v družbi – dokler se te ne spremenijo, bo težko doseči tudi zakonodajno spremembo.

Gary Francione je nadaljeval s predavanjem glede veganstva kot naše moralne obligacije in pomembnosti, kako predstavljamo veganstvo ljudem. **Večina ljudi verjame, da so živali moralno pomembne in da imamo dolžnost, da jim ne povzročamo nepotrebnega trpljenja, kar pa v praksi ne pomeni nič, če lahko živalim povzročamo trpljenje zaradi lastnega užitka.** Če jim priznavamo moralno vrednost, jih ne moremo več dojemati kot stvari, temveč kot osebe, nečloveške osebe. 99,9 % zlorabe in izrabe živali je lahko pojasnjene le z užitkom, ne s potrebami, kar se pokaže že samo pri prehrani. V našem sistemu in družbi se dejstvo, da so živali stvari, kaže s tem, da imajo ekonomsko vrednost, notranje vrednosti pa jim ne priznavamo. Če so živali pomembne moralno, potem je potrebno zaščititi njihov interes, da niso lastnina; če si živali ne moremo lastiti kot stvari, potem jih ne

moremo uporabljati kot produkte – s tem, ko jim priznamo pravico, da niso obravnavane kot stvari, pa smo zavezani k veganstvu. Vsi zdravstveni proti-argumenti glede veganstva so bili že zdavnaj ovrženi, prav tako so okoljevarstveni argumenti zelo jasni in poudarjajo, da imamo le še kratko obdobje za reagiranje; politika pa se bo spremenila le z množičnim gibanjem, ki bo spodbujeno z izobrazbo ljudi o veganstvu na pravi način. **Veganstvo ni način življenja, ampak je temeljno vprašanje pravičnosti.** Če so živali moralno pomembne, potem jim moramo priznati vsaj eno osnovno pravico – da jih nehamo uporabljati za hrano, obleke, zabavo; kar je posledica tega, kar ljudje že tako ali tako verjamejo. Veganstvo zato predstavlja moralni imperativ oz. nujno zahtevo.

Ralf Muller, nemški odvetnik, je govoril o razvoju veganstva v Nemčiji. Glede veganskega obroka v vrtcih in šolah, problematike, s katero se aktivno ukvarjamo tudi v Sloveniji, je bilo poudarjeno, da poleg dodatnih bremen, da si otroci nosijo veganske obroke v šole in vrtce od doma (če in ko je to sploh dovoljeno), ustvarjajo takšne situacije tudi psihične posledice izolacije, saj se otroci zdijo in počutijo drugačni od drugih. **Poudaril je, da je potrebno, da se veganstvo obravnava kot normalna opcija na isti ravni kot ostale, zato se je pojavila potreba po »standardih kakovosti«** veganske prehrane. Ti so bili razviti v Nemčiji v sodelovanju z avstrijskim zvezdniškim kuharjem za hotele glede na število zvezdic, sedaj jih poskušajo uvesti tudi na letalih.

Barbara Bolton iz Go Vegan World je govorila o uspehih oglaševalskih kampanj (več informacij: <https://goveganworld.com/go-vegan-world-launches-uk/>). **Največ odzivov so dobili na oglas »Humano mleko je mit«, ki poudarja, da je mleko ne**

EDEN
Farmed Animal Sanctuary
LIBERTY EQUINITY RESPECT

HUMANE MILK IS A MYTH DON'T BUY IT

I went vegan the day I visited a dairy. The mothers, still bloody from birth, searched and called frantically for their babies. Their daughters, fresh from their mothers' wombs but separated from them, trembled and cried piteously, drinking milk from rubber teats on the wall instead of their mothers' nurturing bodies. All because humans take their milk. Their sores are slaughtered for their flesh and they themselves are slaughtered at 6 years. Their natural lifespan is 25 years. I could no longer participate in that.
Gaa you?

#ditchdairy

GOVEGANWORLD.com

Text KIT + YOUR EMAIL to 60999 for your **FREE VEGAN GUIDE**

Standard rate text service. Network charges vary. Service provided by Phonovation Ltd. Hupline 0000 020 210 4

Slika 1: »Humano mleko je mit, ne kupuj ga«. Več informacij o pravnem postopku na povezavi: <https://goveganworld.com/landmark-judgement-animal-rights/>.

glede na to, kje ga kupujemo, nehuman proizvod, saj se izrablja reproduktivni sistem krav, da dobimo pijačo, kar je nesprejemljivo v vsakem pogledu in ne glede na to, kako dobro se za žival skrbi. Oglas je bil s strani mlečne industrije izpodbijan kot zavajajoč in društvo je moralo v pravnem postopku dokazovati, da je vsakršno pridobivanje mleka nehumana praksa – z nazornimi posnetki iz praks, dokazi o odvzemu teličkov mamam kravam in z dokazi o psiholoških posledicah za mamo kravo in teličke (poškodbe delavcev, ko so poskušali odvzeti mladiča). Razsodišče je odločilo v korist oglasa in priznalo, da ta ne zavaja.

THEY TRUST US WE TORTURE THEM FOR RESEARCH

Check labels for animal testing & ingredients on Cosmetics,
Personal Care & Household Cleaning Products.

#ditchvivisection

GOVEGANWORLD.com

Text KIT + YOUR EMAIL to 60999 for your **FREE VEGAN GUIDE**

Standard rate text service. Network charges vary. Service provided by Phonovation Ltd. Helpline 0800 028 3874

Slika 2: »Oni nam zaupajo, mi jih mučimo za raziskave«. Več informacij o pravnem postopku na povezavi: <https://goveganworld.com/landmark-ruling-for-tortured-laboratory-animals/>.

Tudi zaradi oglasa »Oni nam zaupajo, mi jih mučimo za raziskave« so bili obtoženi zavajajočega oglaševanja. Rzsodišče je potrdilo, da prakse testiranja na živalih dejansko pomenijo mučenje, tudi v smislu živalskega prava.

Več informacij o uspešnosti oglaševalskih kampanj pa si lahko ogledate na povezavi: <https://www.youtube.com/watch?v=3WXgaIwioX0>.

Predstavniki The Vegan Society so govorili o projektih, ki jih razvijajo v povezavi s pravico do veganskega prepričanja in zagotavljanjem hrane na letalskih letih ter o pravici do odškodnine za duševne bolečine, če oseba namesto zahtevanega veganskega obroka na letalu dobi postrežen neveganski obrok, ki ga zaradi svoje nevednosti zaužije.

Nuno Alvim s Portugalske je govoril o strategiji uspešnega lobiranja. **Portugalska je namreč sprejela zakon, ki v javnih kantinah uvaja dolžnost postrežbe veganskega obroka kot posledico peticije in pobude portugalskega vegetarijanskega društva.** Nekaj njegovih nasvetov:

Uporaba besedne zveze **striktna vegetarijanska opcija** (ne vključuje izdelkov živalskega izvora) namesto besede »veganska«.

Poudarjanje **vključenosti veganskega obroka** – zado-
stti alergikom in religijskim dietam.

Sklicevanje na **stališča priznanih zdravstvenih ustanov** o zdravstveni primernosti veganske diete in ne-
zdravosti vsejedi diete (statistike debelosti).

Sklicevanje na **okoljevarstvene argumente.**

Poudarjanje **svobode vesti in pravice do lastnega prepričanja.**

Poudarjanje **diskriminacije**, civilnih pravic in vloge države – ankete o stopnji diskriminacije veganov.

Izobraževalna razsežnost veganskih opcij – **učenje zdravih navad.**

Kombinacija gibanja civilne družbe (visoka podpora peticiji) in podpore v parlamentu (lobiranje politikov, naklonjenih veganstvu).

Podajanje predlogov, kako bi javne institucije lahko premostile finančne in organizacijske ovire – izvajanje letnih anket, ki omogočajo boljše planiranje in zmanjševanje količine zavržene hrane.

Cena prehrane – veganski obroki so cenejši.

Pozitivna podpora s strani medijev (članki, oddaje).

Rezultati, ki so se pokazali v letu 2018, medtem ko zakon še ni popolnoma implementiran v vseh javnih institucijah (npr. 49 % javnih šol v tem času še ni nudilo veganske možnosti), so precej spodbudni, saj je na univerzah delež postreženih veganskih obrokov 10 %, v bolnišnicah 14 % in v ustanovah, kjer nudijo socialne storitve, prav tako 10 %.

Govorili so tudi o označevanju veganske hrane in sodbi sodišča Evropske unije iz leta 2017, ki je prepovedala oglaševanje izdelkov, ki temeljijo na rastlinskih virih, z »mlečnimi« poimenovanji (tudi če spredaj stoji pridevnik »rastlinski«, »veganski« ipd.). Omenjena prepoved je razburila javnost, saj naj bi bil s tem mlečni industriji podarjen monopol nad določenimi besedami, ki se navezujejo na prehrano¹. Trenutno je podan tudi predlog Evropske komisije v sklopu prenove strategije kmetijske politike, da bi se prepovedala tudi uporaba besed za mesne izdelke (burger, čevap), ko pride do veganskih različic. Utemeljitev sodbe in predlaganih ukrepov je izogibanje zmede potrošnikov, ko želijo kupiti živalski izdelek. Pri tem se postavlja vprašanje, zakaj pri poimenovanju živalskih izdelkov s pridevniki »naravni«, »rastlinski« ipd. to ni sporno? Če se postavljajo zahteve po transparentnosti in jasnosti, potem bi to še posebej moralo veljati pri pridelavi živalskih izdelkov, še posebej na ravni vplivov, ki jih ima uporaba besed na dožemanje ljudi in ekonomske posledice za veganske proizvajalce.

1. Kar pa je povsem brez podlage. Kot zanimivost, v Veliki Britaniji se je beseda »burger« začela v 70-ih uporabljati tudi za vegi burgerje, medtem ko je npr. uporaba besedne zveze piščančji burger prišla šele kasneje.

ProVeg UK je zato začel peticijo, ki jo lahko podpisete na tej povezavi: <https://proveg.com/uk/stop-the-veggie-burger-ban-petition/>.

Prav tako lahko svoje mnenje izrazite preko predloga Komisiji EU »Have your say«.

Na nastalo situacijo poimenovanja veganskih izdelkov v Evropski uniji pa so se začeli že aktivno pripravljati v Nemčiji z novim projektom »Vexicon« – veganskim slovarjem.

Profesor **dr. Jan Wirsam** iz univerze v Berlinu je govoril o kmetijski politiki Evropske unije, katere proračun je 60 milijard letno in ki je namenjena subvencijam v dveh stebrih:

- subvencije na hektar zemljiške površine – 70 %,
- subvencije za razvoj kmetijskih območij ekološkega in organskega kmetijstva – 30 %.

Razvoj v EU je šel od 50-ih in 60-ih, ko je bil cilj **prehranska varnost** (hrana za vse), preko 70-ih in 80-ih, ko je bilo hrane dovolj in je bil **poudarek na izvozu**, v sedanje stanje, ko naj bi poudarjali predvsem **kvaliteto hrane**. Obenem pa skoraj 99 % živinorejske proizvodnje ni nadzorovane in ravno vsakoletne epidemije in izbruhi bolezni v živinoreji kažejo na to, da obstajajo nevarnosti glede kvalitete hrane. **V EU ni skoraj nič denarja namenjenega ciljem, ki so pomembni za Evropejce in so neločljivo povezani s kmetijstvom: zdrava hrana, varstvo okolja, podnebje in biotska raznovrstnost ali ohranjanje malih in srednje velikih podjetij.** Čeprav proračun Evropske unije narašča in se svari pred podnebnimi spremembami, politika Evropske unije s tem ni usklajena. **Veliko premalo pozornosti se posveča pobijanju insektov, predvsem s pesticidi, in izgubi diverzitete rastlinja.**

Več informacij: <https://www.bund.net/service/publikationen/detail/publication/agraratlas-2019/>.

Pripravila: Monika Naumovski
Društvo za osvoboditev živali in njihove pravice

ALI POTROŠNIŠKA DRUŽBA LAHKO POSTANE ODGOVORNA DO ŽIVALI, LASTNEGA ZDRAVJA IN OKOLJA?

Spremembe v družbi so nujne, a jih zavira veliko dejavnikov

O aktualnih družbenih vprašanjih v zvezi z izkoriščanjem živali smo se pogovarjali z izrednim profesorjem dr. Tomažem Grušovnikom, ki je zaposlen na Pedagoški fakulteti Univerze na Primorskem. Njegova raziskovalna dejavnost se nanaša na okoljsko etiko, medvrstno etiko in etiko v vzgoji in izobraževanju, na Oddelku za psihologijo Fakultete za matematiko, naravoslovje in informacijske tehnologije iste univerze pa poučuje predmet etika in človečnost. Da je bil za nas res pravi sogovornik, se prepričajte sami.

Klavnice so tovarne smrti. Vsi vemo, da obstajajo. Tisti, ki kupujejo njihove izdelke, jih podpirajo, da svoje delo opravljajo še naprej. Niso krive klavnice za pobijanje živali, niso krivi živinorejci, za njih je to le posel za preživetje. Krivi so potrošniki, ki jim ta posel zagotavljajo. Kako narediti spremembe v potrošniški družbi, kako ozavestiti potrošnike, jih narediti kritične in ustvariti pravičnejšo družbo za ljudi in živali? O tem smo se pogovarjali s filozofom, izrednim profesorjem in višjim znanstvenim sodelavcem dr. Tomažem Grušovnikom s Pedagoške fakultete Univerze na Primorskem, ki je hkrati tudi predsednik Slovenskega filozofskega društva.

Ali vas stisne pri srcu, ko na cesti srečate kamion, poln mladih živali, bikcev, prašičkov ali piščancev, ki je na poti v klavnico? Če pogledate posnetek aktivistov izpred klavnice, vidite, da vsakih nekaj minut pred klavnico pripelje nov kamion z mladimi živalmi. Dan za dnem, kamion za kamionom, pred vsako klavnico na obrobju skoraj vseh slovenskih mest. Na posnetku aktivistov (9. 8. 2019 pred klavnico Košaki v Mariboru) lahko opaziš celo mamo kravo z mladim teličkom. Kje imajo ljudje srce, da to počnejo? Z električnimi palicami delavci prisilijo živali, da vstopijo v klavnico. Prestrašene živali zaslišijo krike tistih, ki umirajo pred njimi, dokler niso same na vrsti za smrt. Kako lahko ustavimo ta holokavst nad živalmi?

Težava nasilja v sodobnih družbah je v tem, da je sistemsko. To pomeni, da je nasilje vgrajeno v družbo in njeno delovanje, denimo nasilje do okolja, migrantov, ekonomsko šibkih in seveda tudi do živali. Preprosto povedano: če želite kupiti paradižnik, ga boste težko dobili brez plastične embalaže; če boste kot žrtev vojne zbežali v varnejšo državo in tam želeli pošteno delati, ne boste dobili dovoljenja za delo; in če boste lačni, na bencinskem servisu ne boste dobili veganskega sendviča. Nasilje je sistemsko in s tem normalizirano – zdi se, da »ne more biti drugače, kot je«, da »mi ne bomo mogli ničesar spremeniti« in celo, da je tako »prav«.

Poglejmo na ta problem še drugače: ljudje smo drug do drugega danes zvečine zelo prijazni. Lepo se pozdravljamo, če koga po nesreči pohodimo v trgovini, se vljudno opravičimo, pišemo si prijazno pošto, tudi če nam gre kdo na živce, potrpiamo. Težava torej niso medosebni odnosi, ampak sistem. **Sistem, ki proizvede klavce, tako mesarje kot poklicne vojake, na katere potem pade breme opravljanja »grdega dela«, pri čemer se odgovornost posameznega potrošnika porazgubi.** Veliko ljudi reče: »Saj tega ne počnem samo jaz. To počnejo vsi. Če ne bi jaz, bi pa drugi.« Na ta način prenesemo odgovornost na poklicne jemalce življenj, sami pa si operemo roke, češ da so vsega krivi oni, mi pa ničesar. A v resnici je tako, da so ljudje, ki opravljajo te poklice, pogosto tudi sami žrtve: žrtve

svojih demografskih okoliščin, saj ponavadi zaradi ekonomskih ali morda kakšnih drugih razlogov niti nimajo prave poklicne izbire.

Pravzaprav sem sam prepričan, da so izgledi v smislu čedalje večje sistematizacije in avtomatizacije nasilja slabi. **Po mojem mnenju bo civilizacija čedalje bolj posegala po napravah, ki bodo grdo delo opravile namesto človeka.** To se vidi že danes: velike farme z deset tisoči živali lahko upravljamo tako rekoč daljinsko, brez človeka, enako kot lahko streljamo ljudi iz brezpilotnih letalnikov na drugi celini. Veliko nevarnost za človeštvo tako vidim v procesu, ki bo ubijanje čedalje bolj prepuščal robotom in avtomatiziranim napravam in ga s tem spodbujal, saj ga bo na nek način pometel pod preprogo. Prepričan sem, da čez deset, dvajset let v klavnicah sploh ne bo več zaposlenih ljudi, razen seveda operaterjev popolnoma avtomatiziranih tekočih trakov, ki pa ne bodo imeli nobenega fizičnega stika z »živino«. **Kako to spremeniti? Kar se tiče živali, je zgodba zelo preprosta: nehajte jesti meso in uporabljajte čim manj živalskih izdelkov. Kar se tiče vojaške industrije, pa žal ne vidim tako enostavne rešitve na obzorju.**

Pomen vrednot

Smo del potrošniške družbe, ki odobrava vse zgoraj omenjeno. Vsaka družba je sestavljena iz posameznikov in mnogi se ne strinjajo s splošno uveljavljeno prakso holokavsta nad živalmi. Katere vrednote mora razviti posameznik, da se ga takšna dogajanja dotaknejo, da doume, da gre za ubijanje nedolžnih živali, da končno spozna, da to ni prav? Na kakšen način se te vrednote oblikujejo?

Mislím, da težava ni v tem, da teh vrednot ne bi imeli ali vedeli zanje, pač pa v tem, da jih postavimo v oklepaj, in sicer ravno zaradi tega, ker nam zgoraj omenjena sistematizacija in avtomatizacija nasilja omogoči, **da se od neposredne krutosti učinkovito distanciramo in se hkrati izognemo odgovornosti.** Ljudje tako govorijo: »Ah, saj ta klobasa je tako ali tako že na polici, zakaj je potem ne bi pojedel?« (Pri čemer priročno pozabijo na vsem jasno dejstvo, da te klobase seveda ne bi bilo, če ne bi kupili prejšnje ...). Rečejo tudi to, kar sem omenil že zgoraj: »Kaj pa lahko jaz naredim?

Če ne bom jaz pojedel kure, jo bo pa kdo drug!« Še drugače: ni težava v tem, da se nas klanje in trpljenje ne bi dotaknilo – vsakemu, razen res zanemarljivemu odstotku patološke populacije, je klanje, ki ga spremljajo kri, umiranje in vreščanje živali, sila zoprno, zato se mu želi izogniti. Težava je v tem, da smo pametne opice izumile način, kako lahko druge, ki so manj srečni, prisilimo v grda dela, da jih opravljajo za nas, pri tem pa si čez glavo poveznemo prevezo, zaradi katere ne vidimo in ne slišimo slabih stvari okoli sebe, tako da lahko v miru ob glasbeni spremljavi povečermemo svoj zrezek. Gre za pojav, ki ga sam imenujem »hotena nevednost«. Moja teza je, da **problem v etiki ni pomanjkanje informacij in empatije, ampak načrtno izogibanje informacijam in priučeno zadrževanje sočutja oziroma otopevanje.**

Razširitev sočutja na vse živali

Tisti, ki imamo doma pse in mačke, si lažje predstavljamo trpljenje rejnih živali. Znamo se vživeti vanje in vemo, kako se počutijo, ko se jim dogajajo krute živinorejske prakse, npr. ko mami kravi odvzamejo komaj rojenega telička, ko morajo v smrt tako mladi, pa bi radi živeli ... Kaj pa tisti, ki stikov z živalmi nimajo? Kako naj ti razširijo svoje sočutje na vse živali?

Hm ... Tukaj vidim problem. In sicer: če imam hišne ljubljence, sem morda res bolj dovzeten za neposredno trpljenje drugih živali, vendar je problem v tem, da si spet nadenem prevezo okoli oči in da svojim ljubljencem te zaklane živali tudi dajem kot hrano ... To je zame osebno velika moralna dilema,

saj sem velik ljubitelj psov. Skratka: mislim, da imamo tisti, ki imamo hišne ljubljence, enak problem kot oni, ki ne razširijo svojega sočutja na živali. Žal. V razmišljanju pač moramo biti dosledni in si priznati vse, tudi to, česar najraje ne bi radi slišali in vedeli. Dejstvo pa je, da je načrtna vzreja velikih psov, ki pojedjo velike količine mesa, enako problematična kot človekovo uživanje mesa. Sam skušam to vsaj malo kompenzirati s tem, da imam pač čivave ... **A paradoks, da smo po eni strani ravno ljubitelji domačih živali – predvsem psov in mačk – med tistimi, ki ne razširimo sočutja na vse živali**, ostaja in ni ga tako enostavno rešiti ... Seveda razumem, da psi in mačke nimajo takšne izbire glede diete, kot jo ima človek. Preprosto bolj potrebujejo meso. Vendar pa to dejstvo ne opraviči tega, da takšne živali načrtno vzrejamo. **To, da jih rešujemo iz zavetišč, je morda še nekako združljivo z idejo etike živali, saj pomagamo preživeti bitjem, ki so se slučajno rodila in so pač tukaj z nami na svetu. To, da produciramo taka bitja, ki morajo jesti druge živali, zaradi lastnega užitka in prestiža, pa je skoraj še bolj sporno, kot če bi preprosto sami jedli meso.** Institucija »hišnega ljubljence« je tako polna pasti in zelo zagonetnih moralnih dilem, med drugim tudi popredmetenja in komodifikacije živali, ki v očeh lastnika pogosto postane igračka, zaradi česar po mojem prepričanju bolj malo pripomore k dejansko moralnemu odnosu do vseh živih bitij. Konec koncev vsi poznamo škandale s preprodajalci psov in razmerami, v katerih živijo – in umirajo – te živali. Vse zaradi naše »ljubezni« do majhnih, puhastih, ljubkih kepic ... Skratka, **pot do sočutja do vseh živih bitij je včasih bolj stvar racionalne argumentacije kot pa parcialnih občutij, ki so nezanesljiva, ker jih pritegne tisto, kar je tukaj in blizu, medtem ko pozabijo na oddaljeno in skrito, kar pa so ravno živali v industrijski proizvodnji mesa.**

Preseči egoizem in udobje

Mnogi ljudje so egoisti in mislijo le na svoje udobje. Ali je te sploh mogoče premakniti iz cone udobja?

Ne vem, če se lahko s tem popolnoma strinjam. Mislim, da **videz, da smo egoisti, ustvarja ravno distanciranje od nasilja, to, da smo se načrtno oddaljili od vse-**

ga, kar bi vzbujalo neugodje. Če smo namreč osebno priča kakšni slabi stvari, denimo nesreči, nas bo velika večina spontano pomagala, čeprav bomo zaradi tega na »izgubi«. Skratka, **egoizem je morda v tem, da si zatiskamo oči. Dvomim pa, da lahko rečemo, da smo, kadar smo soočeni s konkretnimi situacijami, tudi povsem brezčutni.** To so morda samo določeni vojaki in policisti, ki so vnaprej trenirani tako, da ne smejo pokazati sočutja, pa čeprav je tudi v teh vrstah – v to sem prepričan – več dobričin in mehkosrčnežev kot pa brutalnežev. Ljudje smo pač ljudje in težko najdemo kje koga s kamnom namesto srca. To so zgolj redki patološki primerki. **Težava je, kot rečeno, v tem, da sistemsko skrivamo nasilje.** Poglejte, konec koncev, kako je sistem iz naših življenj izločil starajoče se in umirajoče ljudi, ki tiho in nemo izdihujejo v prenapoljenih domovih za ostarele, da s svojo počasnostjo in iztekanjem življenja ne bi »pokvarili« mladostniškega vzdušja, ki mu naša kultura daje prednost. Ne gre za to, da starejših ljudi ne bi marali kot oseb; gre za to, da je sistem tako naravnán, da starostnike enostavno izloči iz hitrega tempa današnjega življenja.

Preseči tradicije, navade in verske prakse

Zakoreninjene tradicije, navade in škodljive verske prakse (npr. ob verskih praznikih, ko se – kljub zapovedi Ne ubijaj! – pobije največ živali) živimo že od otroštva. Kaj se mora zgoditi, da smo jih sposobni kritično prevrednotiti in preseči?

Občutek imam, da imajo te prakse manj skupnega z vero kot s preprostimi običaji, ki so danes prepleteni s potrošništvom. Že sami ste opozorili na nevezdružno napetost med načeli in prakso, med zapovedjo ‚Ne ubijaj!‘ in verskimi običaji. Toda kot rečeno gre tukaj po mojem mnenju prej za stvar navade kot vere. Poznam veliko vernih ljudi, ki ne jedo mesa ali se mu zelo izogibajo – po navadi gre za tiste zares verne, globoko religiozne ljudi. **Morda običajem pravzaprav sledijo bolj tisti, ki o veri in osnovnih verskih sporočilih ne razmišljajo kaj dosti in svojo »vernost« razumejo bolj v smislu slepega sledenja navadam.**

Sprašujete pa me, kako lahko to vpetost v okolje in običaje presežemo ... Morda je odgovor na to **kritično mišljenje oziroma kritično prevrednotenje**, ki ga

omenjate. Seveda pa se ob tem takoj postavi vprašanje, kaj je tisto, kar takšno mišljenje omogoča. **Po mojih izkušnjah je to na eni strani pogum, na drugi pa tudi družbena klima, ki vsaj dopušča odstopanje od povprečja, če ga že aktivno ne spodbuja.** V družbi, kjer vlada močan konformizem, torej pritisk, da se posameznik prilagodi ostalim, bo namreč zelo težko razvijati kritično mišljenje, saj bo to pomenilo izolacijo za vsakega, ki si bo drznil kaj narediti malo drugače. **Če pa ustvarimo takšne pogoje, da spodbujamo različnost, potem je to lažje.** Sam sem predavatelj in v predavalnici se takoj vidi razlika med učiteljem, ki želi, da se z njim vsi strinjajo, in tistim, ki sprejme različna razmišljanja. Zgolj pri slednjem lahko upamo na vznik kritičnega mišljenja, saj bodo samo tam ljudje dobili občutek, da bodo sprejeti tudi, če bodo razmišljali drugače in da jih zaradi tega ne bo nihče obsojal. **Pomembno, skratka, je, da se potrudimo dopustiti drugačnost, pa čeprav nam velikokrat gre v nos in čeprav smo sveto prepričani, da imamo mi »bolj prav«.** Seveda pa je to veliko lažje reči kot narediti: sam se praktično dnevno ujамem v svoji lastni zaplankanosti ...

Izobraževalni sistem in etika do živali

Glede na to, da so otroci izredno sočutni do živali, lahko govorimo o zlorabi otrok. Starši, šola in družba v celoti iz njih naredijo čustvene robote brez sočutja. To bi lahko preprečili tudi v šolah, a tudi te so samo odraz družbe. Ko pa jih v šolah še peljejo na živinorejske kmetije, le še bolj utrdijo prepričanje, da je izkoriščanje in ubijanje živali normalno. Kaj bi po vašem mnenju šole oz. učitelji lahko naredili za ohranitev sočutja otrok do drugih živih bitij in za ozaveščanje o pravicah živali?

Predvsem se moramo posvetiti izobraževanju učiteljev. Sam učim na pedagoški fakulteti in res je neverjetno, kako stereotipno bodoči učitelji in vzgojitelji včasih razmišljajo o živalih. Pogosto je dejavnost za vrtčevske otroke to, da se jih pelje na kmetijo, kjer potem kmet razlaga, »za kaj« je kakšna žival, pri čemer nihče niti ne opazi, da smo prav mi tisti, ki smo živali »naredili« za hrano in da bi lahko bilo tudi drugače. **Antropocentrizem, po katerem je vse na svetu zaradi koristi za človeka, je zelo razširjeno stališče in pritihotapi se v vse pore življenja.** Že na ravni slikanic in igrač za najmlajše otroke. Pomislite, recimo, na igrače

v smislu »kmetije« – v embalaži so poleg skednja, traktorja in orodij še kokoši, pujsi in krave, kot da gre v tem primeru enako za stvari kot v prvem. Že z igračami otroke učimo, »čemu« so namenjene **rejne živali. S tem otroke socializiramo v nasilje nad živalmi.** Gene Myers je tako uspešno pokazal, da so mlajši otroci bolj empatični do prašičev in krav kot starejši, to pa zato, ker starejše že naučimo, »za kaj« so krave in prašiči ter da je posledično povsem normalno, da jih zakoljemo več milijard na leto. To sta natanko tista sistematizacija in distanciranje od nasilja, o katerih sem govoril prej.

Podobno kot s predsodki do živali je s predsodki do ljudi. **Dejansko sta si specizem (diskriminacija na podlagi vrste) in rasizem zelo sorodna.** Včasih se uči geografijo na ta način, da se pokaže, recimo, na razliko med Slovenijo in Afriko, pri čemer se sploh ne opazi, da je prvo dvomilijonska država, drugo pa milijardni kontinent! Kako, za vraga, lahko to dvoje sploh primerjate? To je veliko huje kot primerjanje jabolk in hrušk – prej je primerjanje jabolk s celim oddelkom za sadje in zelenjavo, pa še z gospodinjskimi aparati povrh, ali pa primerjanje ene barve z mavrico, ki vsebuje vse druge. Absurd ... **V resnici je to isto kot iskanje razlik med »človekom« in »živaljo«, pri čemer se sploh ne opazi, da imamo na eni strani eno vrsto, na drugi pa 7,77 milijona vrst, od katerih so številne bolj podobne človeku kot pa druga drugi.** Takšno poučevanje je mogoče samo in izključno zaradi predsodkov in žalostno je, da se ti predsodki v vzgojno-izobraževalnih ustanovah včasih še krepijo, namesto da bi se razgrajevali. Vidite, ravno zato pa je tako pomembno, da imamo kvalitetno izobraževanje učiteljev in da se s kolegi in kolegicami na pedagoških fakultetah trudimo, da bi bodočim učiteljem vsaj malo odprli oči in jih ozavestili glede tega, kar nekritično sprejemajo iz okolja in nato potem še širijo v učilnicah.

Politični sistem

Korenite spremembe v družbi bi lahko naredili politiki oziroma državni organi, ki jih izvolimo (predvsem Državni zbor in Vlada). Sprejeti bi morali prave odločitve za promocijo zdravja, spodbuditi zdravo rastlinsko prehranjevanje državljanov na

vseh nivojih in preusmeriti državne subvencije s področja živinoreje na ekološko rastlinsko kmetijstvo. Dejstvo pa je, da sta mnogokrat bolj kot skupno javno dobro pomembni politična usmerjenost politikov in podvrženost lobijem (predvsem živinorejskemu) pod krinko profita. Verjetno bi se temu lahko uprli le odločni politiki. Kakšne osebne kvalitete bi morali imeti politiki, da bi naredili več za skupno dobro? Kako naj jih pred volitvami prepoznamo?

Sam mislim, da je za politiko bolje, če ne temelji na močnih in karizmatičnih osebnostih, ampak na treznih, racionalnih argumentih in na vestnih, marljivih in odgovornih uradnikih. **Raje imam tihe in zbrane politične govore kot pa nastopaštvo,** kot ga lahko vidimo v našem državnem zboru, kjer smo res priča podpovprečni retoriki – sam si ne znam predstavljati, kako bi bilo, če bi, denimo, predaval na tako nizkem govornem nivoju. Mislim, da bi študentje upravičeno zapustili predavalnico ... No, želim reči, da bi **politiko morali voditi argumenti, ne karizma. Kajti karizma je dvorezen meč: če imaš srečo, se bo močan, trd, neizprosen karizmatični politik zavzemal za prave stvari, kaj pa, če je nimaš?** Potem boš imel opraviti z najrazličnejšimi Trumpi, Putini, Erdogani in podobno sumljivimi osebnostmi, ki se ne zavzemajo za prave stvari. V resnici se ti bo veliko prej zgodilo, da bo karizmatična oseba karizmatična na napačen, populističen način. Pomislite namreč, koliko zgodovinskih političnih osebnosti je bilo karizmatičnih na »pravi« način. Morda Gandhi, Mandela in Luther King – četrtega se že več ne spomnim, pa še tretji je bil bolj pridiigar kot politik. Problematičnih pa je kolikor hočete ... **Dobrega politika tako ne spoznate po nastopu, ampak po političnem programu, ki ga natančno preberite in pretresite.** Manj kot bo notri bombastičnih obljub in več kot boste tam našli argumentov, bolje bo. Merklova se mi zdi dobra političarka ravno zato, ker ni bombastična in ker je tiha, predana in trezna. Zdaj pa njo primerjajte s Salvinijem. Katastrofa ... Torej: ne zaupajte hitrim občutkom! Zanesite se le na argumente!

Skratka, v politiki je treba treznosti pa tudi več daljnovidnosti kot je danes, nikakor pa ne nastopaštva in obljub. Problem profita in kapitalskega toka, ki ga

omenjate, je zvezan namreč z daljnovidnostjo. Če bi bili daljnovidni, seveda ne bi oklevali s prehodom na rastlinsko prehrano in živinoreje bi bilo zgolj za vzorec. Zdaj pa kujemo zaslužke na račun prihodnjih generacij, tako da gnoj odvržemo na pleča drugega. Nasploh se mi zdi, da je to glavna krivica kovanja današnjih dobičkov: stroške proizvodnje v smislu absorpcije stranskih proizvodov preprosto eksternaliziramo in naložimo na pleča drugim. Prav bi bilo, da tisti, ki najbolj onesnažujejo okolje, za to tudi plačujejo ... Sam pa sem že v svoji knjigi omenil, da je problem implementacije etike živali ta, da grejo njene ideje na škodo milijonskim finančnim tokovom, ki jih bo potrebno preusmeriti. To seveda ni nemogoče – denar se namreč hitro obrača –, bo pa zahtevalo nekaj časa in truda. Spet pa je kar precejšen del odgovornosti za to na potrošniku. Nekdo je enkrat rekel, da **v demokratičnih družbah nimamo volitev le enkrat na vsake štiri leta, temveč vsakič, ko gremo v trgovino. Dejansko glasujemo s tem, kar kupimo.**

Mediji

Vemo, da imajo mediji izredno velik vpliv na oblikovanje javnega mnenja, odvisni pa so od kapitala, ki jih financira. Zato bi morala vmes poseči država in prepovedati škodljive oglase, ki ljudi zavajajo in jih usmerjajo stran od zdravja, varovanja okolja in čutenja živali. Pri vsakem oglasu za živalske izdelke bi moralo biti opozorilo, da to škoduje zdravju, podobno kot za tobačne izdelke. Ali menite, da bi takšen ukrep države usmeril ljudi na pravo pot?

Ne. Mislim, da je takšno poseganje države v življenje posameznikov zelo slaba ideja, saj diši po totalitarizmu in ideološki kontroli državljanov. Osebo sem proti gonji proti kadilcem in ne vidim, zakaj bi potem zagovarjal institucionalizirano gonjo proti tistim, ki uživajo meso. Vsi ti argumenti »zdravja« so mi osebno zelo sumljivi in mi dišijo po moraliziranju, po puritanstvu, ideološki čistosti. Po tem, da je treba »nezdrave« odrezati. Že Foucault je pokazal, kako nevarno je lahko vmešavanje države v telesa ljudi z namenom zagotavljanja »zdravja«. To so, med drugim, počeli tudi nacisti, ki so želeli imeti »zdravo« populacijo.

Glavna značilnost pojmovanja države po novem

veku je ta, da njena naloga ni pomagati ljudem dosegati dobro, temveč obramba državljanov pred slabim. Čeprav se oboje zdi zelo podobno, gre v resnici za veliko razliko. Prvo razumevanje države namreč predpostavlja, da vemo, kaj je za ljudi dobro in da jim to tudi zakonsko predpisujemo. Še drugače: predpostavlja, da drugim vsiljujemo svoj pogled na srečo, npr. v obliki »zdravega načina življenja« ali »koristnosti«. To je, kot nas je naučila zgodovina, zelo slabo: poglejte samo verske vojne v Evropi v sedemnajstem stoletju, kjer je vsaka stran bila prepričana, da ve, kaj je dobro za drugo. S sorodnim problemom se danes po mojem mnenju sooča tisti del islamskega sveta, ki je fundamentalističen in konservativen, kjer v neskončnih državljskih vojnah vsaka stran trdi, da ve, kaj je resnični nauk in ga posledično vsiljuje drugi, ki naj bi Preroka razumela »narobe«. Seveda je res, da so za temi vojnami pogosto strateški in finančni interesi, a ne moremo mimo dejstva, da se jih opravičuje s »pravo interpretacijo« religije. Zdi se mi, da je to sicer splošni problem monoteizma, ki se zaradi svojega vztrajanja na »resničnem in edinem Bogu« zlahka radikalizira. Veliko bolje od vsiljevanja svojega pogleda na zdravo življenje je, da **iskanje sreče enostavno prepustimo posamezniku**, ki naj se sam odloči, ali želi živeti zdravo, verno in koristno ali ne, mi pa poskrbimo, da se nihče ne vmešava v njegovo izbiro sreče. Zato mislim, da je **veliko bolje, če preprosto v ustavo zapišemo, da ŽIVALI NE SMEJO BITI LASTNINA** – na tak način ne posiljujemo ljudi s svojimi idejami glede tega, kaj je »dobro«, »zdravo« in »koristno« zanje, ampak zgolj varujemo živali pred nasiljem oziroma poseganjem v njihovo dobro.

Pomanjkljiva etika

Antropocentrični odnos do rejnih živali kaže na izredno moralno plitkost družbe in državljanov, saj ne doumejo, da so živali čuteča živa bitja, ki si enako kot mi želijo živeti. To, kar jim kot družba povzročamo, je povsem nepotrebno, saj s tem ne škodujemo samo živalim, ampak tudi okolju oz. planetu kot celoti, preko nezdrave prehrane pa sebi in svojemu zdravju. Na kakšen način bi se družba lahko spremenila, da se to ne bi dogajalo? Kdo so tisti akterji, ki bi k temu pripomogli?

Kot rečeno, mislim, da ne gre za to, da tega ne bi hoteli doumeti, temveč za to, da se temu doumetju **izogibamo. Čisto vsak namreč ve, da krava in prašič čutita bolečino.** Človeka, ki bi pri zdravi pameti v to dvomil, ne boste našli. Ljudje kvečjemu mislijo, da je klavni proces brez bolečine, čeprav po mojem tudi v to ne verjamejo povsem: vedo, da bežijo pred resnico.

Kdo lahko spremeni družbo? Mislim, da jo lahko predvsem sami, saj smo konec koncev družba mi. Ljudje, ki uživajo družbeni ugled, imajo seveda še posebno moč, saj so lahko vzorniki, od Bandure naprej pa tudi dokazano vemo, da se ljudje učimo z zgledom. Toda ni nujno, da so naš zgled samo slavne in znane osebnosti. **V resnici smo vsi nenehno zgled drug drugemu.** Če se recimo v štiričlanski družini nekdo odloči, da striktno ne bo jedel mesa, bo slej ko prej to vplivalo na celotno družino in zelo verjetno je, da bodo tudi ostali trije člani pojedli vsaj nekaj mesa manj in s tem rešili nekaj življenj. Kumulativno gledano bo učinek tak, kot da bi bila v družini dva vegetarijanca ali vegana. To se morda ne zdi veliko, a zrno na zrno pogača, kamen na kamen palača ... Hočem reči, da imamo posamezniki vendarle večji vpliv, kot se zavedamo. Seveda pa je res, da **moramo biti zelo vztrajni in načelni**, kar je gotovo težko, še sploh na začetku poti, za katero smo se odločili, saj smo takrat pogosto osamljeni, velikokrat celo izolirani. Treba je vedeti, da številni ljudje, ki se odločijo za vegetarijanski ali veganski življenjski slog, po določenem bolj ali manj dolgem obdobju padejo nazaj v režim mesojedcev. Zakaj? Zato, ker so bili njihovi razlogi prešibki oziroma zato, ker je družba s sis-

temskim nasiljem naravnana tako, da ti razlogi sčasoma zbledijo: če je trpljenje živali skrito in če se aktivno izogibamo slabim informacijam, se je s časom čedalje težje spominjati prvotnih razlogov, zakaj smo se odrekli mesni prehrani.

Zaključek

Če bi bili dobri do vseh živali, bi imeli dober občutek, mirno vest in dobro mnenje o sebi kot osebi in o družbi, v kateri živimo. Vedeli bi, da delamo dobro zase, za živali in planet. Kaj bi k tej misli še dodali?

K tej misli pravzaprav težko kaj dodam, razen tega, **da bi se v takem svetu tudi sami počutili bolj varno in bolj sprejeto.** Med zanimivejšimi dejstvi se mi zdi, da so, denimo, proti migrantom skoraj najbolj nastrojeni tisti ljudje, ki so med demografsko bolj ogroženimi – slabše izobraženi, revnejši, ranljivejši. Paradoks je, da bi ravno ti ljudje največ pridobili s sistematičnim zagovorom človekovih pravic, saj bi imeli trden temelj, na katerega bi se lahko oprli, ko bi zahtevali več pravice zase. Da je namreč kršenje pravic migrantov sorodno s kršenjem pravic lastnih državljanov, lahko jasno vidimo na Madžarskem, kjer je po kriminalizaciji beguncev sledil poskus kriminalizacije najrevnejših in najranljivejših prebivalcev – brezdomcev. Še drugače: kršenje človekovih pravic bo zmeraj najprej prizadelo najranljivejše, zato bi bilo najbolj logično, da bi se ti združili in najglasneje branili dosledno upoštevanje mednarodne zakonodaje na področju osnovnih pravic vseh. Enako lahko po tej logiki trdimo za pravice živali: **v resnici zagovor pravic živali hkrati pomeni tudi zagovor pravic človeka.** Etika živali torej ni »prijazna« samo do živali, temveč do vseh bitij. Kot rečeno, bi se v takem svetu varneje počutili vsi. To je seveda v popolnem nasprotju z argumenti tistih, ki trdijo, da se pravice živali zagovarjajo na račun pravic ljudi in da bi najprej morali poskrbeti za ljudi, šele potem za živali. Ti ljudje **ne uvidijo, da je vzrok trpljenja tako ljudi kot živali zelo soroden in da bi z njegovo odpravo pravzaprav odpravili trpljenje vseh.**

Pripravila: Vilma Vrtačnik Merčun

LJUDJE, KI DAJEJO GLAS ŽIVALIM (1. del)

Veličina naroda se kaže v tem, kako ravna z živalmi. (Mahatma Gandhi)

V individualistično naravnani industrijski družbi je težko najti sočutje do drugih bitij, vendar so k sreči med nami srčni posamezniki, ki svoj dragoceni čas in energijo namenjajo nesebični pomoči tistim, ki so večkrat spregledani. Živali nimajo svojega glasu, da bi prosile za pomoč ali spregovorile o krivicah, ki se jim dogajajo, a po zaslugi predanih prostovoljcev je njihova prihodnost svetlejša.

TUDI PROSTOŽIVEČE ŽIVALI JE POTREBNO OSKRBTI

Svoje življenje je pomoči živalim posvetil tudi 39-letni veterinar **Peter Maričič iz Kopra**, ki se na Veterinarski ambulanti Koper ukvarja z nekonvencionalnimi oziroma eksotičnimi vrstami in s prostoživečimi živalmi, ki jih rešuje tudi v prostem času. Ob mojem obisku ravno rešuje nujen primer želve, ki so jo lastniki po nesreči hudo poškodovali med košenjem.

Eksotične vrste in prostoživeče živali so ga pritegnile s svojo raznolikostjo. Pravi, da njegovo delo ni nikoli dolgočasno. »Povožen galeb, ustreljen golob ali kanja, zastrupljen ali zažgan jež – to so takšni tipični primeri, s katerimi se redno srečujem. 70 odstotkov primerov je povezanih s človeškim vplivom. Tudi mačka denimo povzroča ogromno škode v naravi, a le zato, ker jo je človek tako razmnožil, da je zaradi nje izumrlo že nekaj vrst. V sezoni imam skoraj vsak teden primere ptičev, ki so jih napadle mačke,« opisuje Peter.

Reševanju prostoživečih živali namenja svoj prosti čas pa tudi denar, saj država krije samo stroške prve pomoči za živali, ki so zaščitene. Za preostalo zdravljenje ali za nezaščitene vrste država ne namenja nikakršne pomoči. Peter je v pripravljenosti 24 ur na dan in se na vsak klic takoj odzove. S sredstvi, ki jih prejme z Ministrstva za okolje in prostor, pokrije le osnovne stroške,

Peter Maričič v ambulanti pomaga želvi, ki je bila poškodovana pri košenju.

velikokrat pa gre denar iz njegovega žepa ali najditelja živali prosi za donacijo. »Sem edini podizvajalec v Sloveniji, saj nihče ne želi delati za tako malo denarja. Zaradi tega in zaradi pomanjkanja znanja marsikdo nad takimi živalmi takoj obupa, jih evtanazira in se z njimi ne ukvarja, meni pa ni vseeno in jim želim pomagati,« pravi Peter. Po njegovih besedah je potrebno pomagati in oskrbeti vsako žival, ki potrebuje pomoč: »Nobene razlike ni med posameznimi vrstami, tudi po zakonu je tako.« S tem, ko država ne namenja sredstev za oskrbo vseh živali, pa ne ogroža samo prostoživečih

Kristina Franza

živali, temveč tudi ljudi, meni Maričić. »Gre za neko odgovornost do živali in nenazadnje tudi do javnosti. Če ni nikogar, ki bi sprejel poškodovano vrano, golo-ba, srako, potem bodo ljudje te živali nosili domov. V takih primerih pa se hitro lahko zgodi nesreča: vrana ali galeb lahko otroku izkljuvata oko, ljudje lahko od lisice, jazbeca, kune dobijo steklino itd. Pristojne institucije se ne zavedajo, za kako veliko odgovornost do javnosti gre,« opozarja Peter, ki se za spremembe ves čas bori s pošiljanjem dopisov, a za zdaj neuspešno. »Dokler se ne bo zgodila prva takšna nesreča, verjetno ne bo sprememb,« razočarano sklene.

KRIKI, SKRITI ZA STENAMI KLAVNIC

Ljudje z lahkoto najdemo v sebi sočutje do hišnih ljubljencev ali ljubkih divjih živali, pogosto pa pozabljamo na milijone rejnih živali, ki vsakodnevno trpijo in umirajo v krutih, neživljenjskih pogojih. Industrija je te živali spremenila v predmete brez vsakršnih pravic, na kar opozarjajo veganski aktivisti. »Rejne živali so prezrte, popredmetene, obravnavane kot lastnina. V naši družbi so brez glasu, čeprav se kriki iz klavnic zelo dobro slišijo navzven – le mi se odločamo, da jih ne želimo slišati,« pravi 25-letna aktivistka za pravice živali **Kristina Franza** iz Sečovelj. Po njenih besedah smo ljudje zelo sočutna bitja, ni nam vseeno, ko vidimo nasilje nad živalmi in ne želimo, da bi zaradi nas živali trpele, bile mučene ali celo ubite, hkrati pa v trgovinah z mirno vestjo kupujemo kose njihovih teles. Zakaj je tako? »V nas je zakoreninjeno prepričanje, da

so živali tu zato, da imamo od njih korist. Naučeni smo, da nam »dajejo« meso, mleko, jajca ... V resnici nam ne »dajejo« čisto ničesar – mi smo tisti, ki jim odvzamemo svobodo ter zapečatimo njihovo usodo še preden pridejo na svet. Živali niso tu zaradi nas – živali so čuteča bitja, posamezniki z željo po življenju, z interesom izogibanju bolečini in trpljenju,« pravi Kristina, ki ozaveščanju o problematiki nameni večino svojega prostega časa, saj meni, da je krivično, kar živalim kot družba počnemo. »Želim razbijati mit o tem, da živali

v klavnicah ne trpijo, in mit o tem, da je prehranjevanje z živalmi in njihovimi izločki za ljudi nujno. Želim spodbujati ljudi, da razmislijo, v čem se pes, ki ga imajo tako zelo radi, razlikuje od pujsa, ki ga imajo na krožniku,« poudarja. Načinov, kako ozaveščati in spodbuditi ljudi k razmišljanju, je po Kristininih besedah veliko: organizirajo veganske piknike, predavanja, kocke resnice, mirne shode itd. Beseda aktivizem ima velikokrat negativen prizvok in spominja na agresijo, vendar se veganski aktivisti na miren način borijo ravnoproti nasilju, pravi Kristina: »Prikazovanje posnetkov iz klavnice ni agresija, nasilna so dejanja, ki jih posnetki prikazujejo.« Ti posnetki so kruti, a prikazujejo resnico, na katero se ljudje lahko burno odzovejo, jezo pa stresejo na prenašalca sporočila. »Hudo mi je, ko se ljudje namesto na sporočilo osredotočajo na način, kako je bilo podano oziroma na nas, ki sporočilo predajamo ... Negativne in včasih žaljive komentarje in odzive je težko poslušati, a to ni nič v primerjavi s tem, kar dan za dnem doživljajo živali,« sklene Kristina, ki jo veliko bolj kot zlobni jeziki prizadene trpljenje živali.

Prostovoljce, ki svoj čas in energijo nesebično namenjujejo pomoči živalim, ženeta sočutje in ljubezen, s čimer so se, kot pravijo, rodili. Enotni so si, da je vsako življenje pomembno in da vsako dejanje, s katerim lahko nekomu olajšamo trpljenje, šteje. S svojo številčnostjo, požrtvovalnostjo in trudom pa dokazujejo veličino naroda – ali vsaj prebivalcev Obale.

Pripravila: Nuša Pevc

SKRB ZA MUCE IN PSE V ANTALYI (TURČIJA)

»Skrb za živali ohranja v človeku zdrav duh, saj čuti odgovornost do živega bitja.«

Pred natanko osmimi leti sem prvič prišla v Antalyo. Pred nekaj leti pa me je življenjska pot spet pripeljala v ta kraj, kjer sedaj tudi živim in delam. Moje poslanstvo in delo je predano predvsem otrokom, prosti čas pa izkoristim za raziskovanje, iskanje in opazovanje vsega dobrega. Tokrat bom pisala o humanem delu ljudi, ki skrbijo za brezdomne muce in pse v mestu, kjer živim.

Zavetišče za mačke v Robinson klubu Nobilis v Beleku, Antalya. Mi, ki tukaj delamo, skrbimo za red in čistočo ter redno hrano.

Maskota Robinson klubov je Roby.

Mačja hiška med stanovanjskimi bloki v Antalyi.

Turški znak zastave, ki pomeni pomoč živalim Antalye.

Turško mesto Antalya je mesto sonca, morja in zgodovine, z več kot dvema milijonoma prebivalcev. Je osmo največje mesto v Turčiji in največje turistično središče ob Sredozemski obali. Mesto ima bogato zgodovino. Najstarejši del se imenuje »Kaleiči« (pristanišče) in je še vedno obdan z obzidjem. V njem so zgodovinske zgradbe, antični spomeniki, mošeje, muzej sredozem-

skih civilizacij, Atatuerkov muzej, muzej igračk in etnografski muzej, raziskovalno središče mediteranskih kultur, pristanišče iz rimskega obdobja in zgradbe, zidane v turškem slogu. Za kulturno dogajanje v mestu je poskrbljeno vsak dan, festivali pa se vrstijo po tekočem traku. To je pravzaprav le majhen delček opisa velikega mesta, ki pa ne skrbi le za dobro počutje tukaj

Vrstne hiške za muce sredi mesta Antalya.

živečih ljudi in obiskovalcev ter turistov, ampak tudi za brezdomne muce in pse.

V klubu Pamfilya v hotelu Robinson, ki je eno uro oddaljen od mesta Antalya, sem tokrat od aprila letos. V

Turčiji so štiri **Robinson klubi** in v vsakem imajo že vrsto let projekt, ki se imenuje **Mačji projekt**. Skrb za muce, ki so v tem kompleksu, je humana. Muce so pod nadzorom veterinarjev, mi, ki tukaj živimo in delamo, pa srbimo zanje tako, da jim omogočimo brezskrbno

življenje. Čistimo mačje hiške, dostavljamo jim hrano, skrbimo za mladičke, če se slučajno skotijo, in jih zavarujemo pred zunanjimi radovedneži. Prilagam sliko iz kluba Pamfilya.

Skrb za muce in pse pa ni omejena samo na hotele Robinson, ampak se izvaja povsod v Antalyi. Čeprav je mesto turistično, je **na vsakih nekaj metrov prostor za bivanje muc in psov**, kjer jim ljudje dostavljajo vodo in hrano. Veliko je tudi veterinarskih postaj in vsaka od njih ima prav tako prostor za muce in pse, ki

so brez doma. Ena od mačjih hišk, ki sem jo obiskala, se imenuje **Mačje upanje Antalya**. Mačja hiša »Upanje« ima tri mačje hiše, urejene kot bolniška soba in karantena. Seveda je vse to povezano z denarjem, zato se vedno znova iščejo **sponzorji**, saj je skrb za muce povezana z rednimi pregledi, kastracijo in ljubečim odnosom v vseh pogledih. Ker je v Antalyi veliko potepuških muc in psov, je delo te organizacije in vseh tamkajšnjih ljubiteljev živali hvalnica za vsako dano pomoč.

Zavetišče za mačke v Robinson klubu Nobilis v Beleku, Antalya. Mi, ki tukaj delamo, skrbimo za red in čistočo ter redno hrano.

Sonja Mojzer z brezdomno mucu v Antalyi.

Blizu Antalye obstaja pravi **pasji raj, ki je obdan z gozdom in oljčnimi nasadi**. Tam je postavljen tudi ograjen prostor z vremensko odpornimi kabinami, tako da je nadzor psov zavarovan zlasti ponoči. Vendar ne oskrbujejo samo živali doma in na vrtu, temveč tudi veliko število uličnih živali v neposredni bližini. V gozdu in oljčnih nasadih se počutijo varno, zato jih tam hranijo vsak dan. Živali cepijo, kastrirajo, označijo in po potrebi oskrbijo z medicino.

Navdušena nad številnimi organizacijami za pomoč brezdomnim mucam in psom v Antalyi lahko trdim, da doslej še nisem videla toliko **hišk s hrano za muce in pse** kot tukaj, kjer živim že nekaj let. Lahko bi napisala še veliko več, vendar slike povedo več kakor tisoč besed.

Sončen pozdrav iz Antalye vsem, ki to berete.

Sonja Mojzer

Ena izmed veterinarskih postaj v Antalyi. Vsak mesec veterinarji pregledajo, cepijo, zdravijo brezdomne muce in pse.

Na vsakem vogalu, v razdalji kilometer, so med stanovanjskimi hiškami veterinarske postaje. Vse so zelo lepo urejene.

V hotelu Robinson Pamfilya Side – Manavgat skrbimo za 70 muc.

MILITARIZACIJA MLEKA IN DRUGE GENSKO SPREMENJENE ZGODBE

Razmah genskega manipuliranja je popolno zanikanje pravic živali.

Predstavljajmo si, da stojimo ob robu ceste in ko pogledamo na levo, v daljavi vidimo OSVOBODITEV ŽIVALI. Če pa se ozremo na drugo stran, so tam daleč na desni GENSKO SPREMENJENI ORGANIZMI. To sta dve skrajni točki našega odnosa do živali. Razmah genskega manipuliranja je namreč popolno zanikanje pravic živali.

V dokumentarcu o Pekinškem inštitutu za genomiko mlada kitajska znanstvenica z navdušenjem pripoveduje, kako gensko modificira prašiče, da bodo tako majhni kot podgane in jih bodo v laboratorijih lažje izkoriščali za testiranja. Srečna je, da ustvarja nova bitja in samo sebe imenuje mama.

Kitajska znanstvenica kot mama, vir: dokumentarni film "How DNA dreams become reality at BGI in China – Docu" (53 min.), <https://youtu.be/SEUHQm4X1So>

Pajek koza, vir: Aleksandra Pivec Facebook. Kanada, farma: <https://www.facebook.com/DrAleksandraPivec/posts/2410930072334816>

Prva GSO zgodba

Koza na kanadski vojaški eksperimentalni farmi strmo gleda v fotoaparatus naše ministrice za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano. Ministrica na FB ob fotografijah zapiše, da je glavni fokus tega raziskovalnega centra **genska krepitev pridelka** in da je *feeling motivated*. Kaj je torej ministrico zmotiviralo?

Ta koza ni običajna koza, temveč **gensko spremenjena pajek-koza**, koza z geni pajka (*Spider Transgenic Goat*). Zakaj bi običajne koze spreminjali v pajke-ko-

ze? Običajne koze gensko modificirajo, ker pajek-koza daje posebno mleko, iz katerega se pridobi svila. Kakšna svila? Svila za neprebojne jopiče, seveda. *BioSteel*.

Druga GSO zgodba

V Kanadi so zasnovali **gensko spremenjenega prašiča z mišjim genskim materialom** za zmanjšanje fosforja v prašičjem iztrebku, *Enviropig* ali po domače **okol-**

prašič. Projekt je bil leta 2012 ustavljen zaradi protestov, prašiči pa evtanazirani. Kitajski znanstvenik, ki je delal na tem projektu, je nadaljeval z raziskavami na Kitajskem. Tam so leta 2018 razvili **prašiče s hitrejšo rastjo in s precej manj dušika in fosforja v fekalijah.**

Posledica neetične intenzivne reje prašičev so tudi **ogromne količine za naravo škodljivega gnoja**, ki ob izlivu v reke, jezera in morja proizvaja zelene alge, te pa zadušijo življenje v vodah. Človeštvo zdaj ta problem rešuje z gensko spremenjenimi mišjimi prašiči. Kmetijska ministrica je ravno podpisala pogodbo o prodaji prašičjega mesa Kitajski, ob sicer izjemno nizki stopnji slovenske prašičereje. Ali je to morda le prvi korak k slovenski vzreji gensko spremenjenih kitajskih prašičev?

Tretja GSO zgodba

Prva gensko spremenjena žival za človeško prehrano je leta 2017 postal **GS losos, ki raste trikrat hitreje.** *AquaAdvantage* losos ob nakupu nima oznake, da je gensko spremenjen. Ali je v nakupovalni košari navaden ali GS losos, kupci ne vedo, informacijo o prodajnih mestih ima le podjetje, ki ga goji. Korporacija, ki je lastnica tega biznisa, je tudi lastnica **GS jabolk, ki ne rjavijo**, ter **GS komarjev**, kar pa nas pripelje do naslednje zgodbe.

Losos, ki raste trikrat hitreje, vir: <https://www.macleans.ca/society/environment/canadians-ate-4-5-tonnes-of-unlabelled-genetically-modified-salmon-without-knowing-it-were-you-one-of-them/>

Četrta GSO zgodba

Gensko spremenjeni komarji naj bi zavrli razvoj populacije svojih naravnih so-komarjev, ki prenašajo viruse. Komarji moškega spola nosijo gen, ki naj bi pokončal večino potomcev po parjenju v naravi. **Izkazalo pa se je, da so potomci preživel**i, prav tako tudi njihovi potomci. Namesto, da bi komarje uničili, so jih po vsej verjetnosti ojačali.

Peta GSO zgodba

Gensko spremenjeni bombaž so v ZDA ravno odobrili za človeško prehrano. Avtorji računajo na obubožane pridelovalce bombaža, da jim bo ta postal hrana, medtem ko ga bodo še vedno gojili za tekstil. **Z gensko spremenjenim regratom**, lahko bi ga poimenovali *re-gret*, pa je ravno nasprotno. Iz rastline, ki je izjemno zdravilna in povsod dostopna, se bo pri GS različici iz korenin pridelovalo gume. Kaj se bo zgodilo, ko bo GS gen kontaminiral regrat v naravi?

GSO hipokrizija članic EU

Neznosna hipokrizija Evropske unije glede GSO se kaže v tem, da na svojem ozemlju praktično ne gojimo gensko spremenjenih rastlin, medtem pa naš sistem pridelave mesa, mleka in jajc usodno vpliva na Južno in Severno Ameriko, kjer v neznosnih razmerah pridelujejo **gensko spremenjeno krmo za naše kmetij**.

Pred podpisom protokola o izvozu piščančjega in prašičjega mesa ter mesnih izdelkov na Kitajsko. Obisk kitajske inšpekcije. Vir: <https://www.facebook.com/DrAleksandraPivec/posts/2420455688048921>

ske živali. EU dejansko uporablja ogromne kmetijske površine zunaj lastnih meja, da bi proizvedla dovolj krme za svoje industrijsko gojene živali. Povzročamo obsežno krčenje gozdov zaradi posevkov **GS soje** v Južni Ameriki in s tem ogrožamo redke vrste in krhke ekosisteme. Po podatkih Svetovne banke se je **uporaba kmetijskih kemikalij – zlasti glifosata** – v zadnjih 20-ih letih zaradi GS soje povečala za 1000 %, kar povzroča obsežno onesnaženje vode, zraka in tal ter usodno vpliva na zdravje prebivalcev in prehransko varnost. Osupljivih 19 % smrti v Argentini povzroči **rak**, ki je nesorazmerno bolj pogost na območjih gojenja soje.

Več kot **70 GS rastlin** lahko v EU vstopi **kot krma za kmetijske živali**, hkrati pa meso, jajca in mleko niso označeni kot gensko spremenjeni produkti! Oznaka je sicer obvezna za rastlinske proizvode, ki vsebujejo nad 0,9 % gensko spremenjenih sestavin. Evropska unija je ena največjih potrošnic GSO, uvažamo **60 % hrane za živali**, kar pomeni **30 milijonov ton gensko spremenjene soje in koruze na leto**. Evropska komisija netransparentno vedno znova potrjuje nove gensko spremenjene organizme, kar je nedopustno.

NEGATIVNI VIDIKI GSO

Najbolj usoden vidik GSO za človeštvo je koncentrirano **korporativno lastništvo GSO semen in fitofarmaceutskih sredstev**, kar omogoča popoln nadzor nad svetovno proizvodnjo hrane praktično samo štirim agrokemijskim korporacijam.

CBAN, Kanadska mreža za biotehnologijo, ki združuje kmetijska združenja, okoljske in civilno-družbene organizacije, regionalne koalicije ter *grassroots* skupine, navaja še druge **težave z GSO**:

Agrogoriva

Gensko spremenjene poljščine za agrogoriva so **koruza, soja in oljna ogrščica**, ki močno pospešujejo svetovne emisije toplogrednih plinov. Te industrijske monokulture za svojo rast potrebujejo gnojilo, fitofarmaceutska sredstva ter vodo, hkrati uničujejo naravo in zavzemajo prostor, ki bi bil sicer lahko namenjen

gojenju hrane. Gojenje rastlin za agrogoriva pogosto povzroči **zablembo kmetijskih zemljišč ter prisilno delo za domačine**, obenem pa ogroža njihovo prehransko varnost.

Ko je bila GS oljna ogrščica pred leti široko sprejeta, so semenske družbe de-registrirale večino vrst običajne oljne ogrščice ter zmanjšale raznovrstnost te poljščine za kmete, ki niso bili vezani na GSO, s tem pa zagotovile prevlado GS oljne ogrščice: leta 2000 je bilo 80 % od 120 registriranih sort oljne ogrščice brez GSO, do leta 2007 pa le še 5 vrst, ki niso bile gensko spremenjene.

Kontaminacija z gensko spremenjenimi organizmi in okoljske posledice

Kontaminacija se zgodi na različne načine: s prenosom semen, z oprашevanjem, s poljedelskimi stroji, z ladjami. V Kanadi so **gensko spremenjeno pšenico**, ki ni bila nikdar dovoljena za proizvodnjo, našli rasti ob cestah. Da pšenica ni običajna, so ugotovili šele, ko je s herbicidom niso mogli uničiti. Kontaminaciji se lahko izognemo, ko države, pokrajine in mesta postanejo GSO proste cone.

Kontaminacija z gensko spremenjenimi živalmi se je zgodila dvakrat na podoben način: namesto, da bi tri GS prašiče poslali v uničenje, so jih predelali v hrano za kokoši in prašiče. 800 ton živalske hrane je kanadska vlada sicer odvzela iz prometa, vendar je bil 1 % kontaminirane hrane že potrošen.

Kontaminacija z gensko spremenjenimi rastlinami ima resne ekološke, gospodarske in družbene posledice. Pretok gena iz gensko spremenjenih rastlin **ogroža divje rastline, hrano in ekološko kmetovanje**. V Kanadi so okolje kontaminirali gensko spremenjena oljna ogrščica, lan, pšenica in prašiči.

Mehika je želela zavarovati izjemno pestrost domačih vrst koruze, zato je leta 1998 sprejela moratorij na gojenje gensko spremenjene koruze. Do kontaminacije je prišlo, ko so iz ZDA v odročne predele države poslali humanitarno pomoč v hrani.

Okoljske posledice GSO so jasne: zaradi gojenja poljščin, odpornih na herbicide, je povečana njihova

poraba (prodaja je med letoma 1994 in 2016 v Kanadi narasla za 199 %). **Ekstenzivna uporaba herbicidov je privedla do pojava »super plevelov«**, ki jih ti herbicidi ne morejo več uničiti. V zadnjih 20-ih letih je 37 vrst plevela razvilo odpornost na glifosat. Nekatere žuželke so razvile odpornost na toksine v rastlinah, o prvem primeru v Kanadi so poročali maja 2019. Uporaba nekaterih GS rastlin lahko vpliva na **izgubo biotske raznovrstnosti**, negativno deluje na neciljne organizme ter na **talne in vodne ekosisteme**. Širitev GS korus in soje, odpornih na herbicide, je, na primer, **uničila velik del habitata metulja monarha** v Severni Ameriki. Stroški za semena se bodo povečevali z vedno večjo odvisnostjo od GS lastnosti, medtem ko bodo žuželke še naprej razvijale odpornost.

Korporativni nadzor in korporativni PR

Bayer je po nakupu Monsanto največje svetovno podjetje za semensko in kmetijsko biotehnologijo ter drugo največje agrokemično podjetje. Syngento je kupil ChemChina, ki ga bo prevzelo podjetje SinoChem in bo tako postalo največje kemijsko podjetje na svetu. Dow in DuPont sta se združila v DowDuPont. Štiri podjetja zdaj nadzorujejo 67 % svetovnega trga s semeni in 70 % svetovnega trga s fitofarmaceutskimi sredstvi.

Skoraj 100 % GS rastlin v Kanadi je zasnovanih tako, da so odporne na herbicide,

pogosto s toleranco na več kot en herbicid. Čeprav zagovorniki GSO trdijo, da je ena od prednosti zmanjšanje porabe pesticidov, se je od uvedbe GS rastlin v Kanadi prodaja herbicidov povečala za 199 %. **Glifosat je najpogosteje uporabljen herbicid** (ki je tudi rakotvoren). Koncentracija podjetij na trgu s semeni že pomeni tudi višje cene, omejeno izbiro za kmete, zmanjšanje raznolikosti pridelkov in stagniranje inovacij.

Največje družbe za semena in pesticide na svetu – Bayer (Monsanto), ChemChina (Syngenta) in DowDuPont (Corteva) – **financirajo različne programe za stike z javnostmi**, da bi spodbudili javno sprejemanje svojih GS semen in agrokemičnih izdelkov. Namesto

neposredne promocije izdelkov financirajo skupine in projekte, ki popularizirajo trditve o prednostih biotehnologije in agrokemičnih izdelkov. Del *playbooka* je tudi **sponsoriranje široke palete lifestyle, športnih in estradnih projektov**, svoj vpliv agresivno širijo v **izobraževalni sistem** (vrtce, šole, univerze).

»Prehranjevanje sveta«

Obljubo, da GS rastline lahko »nahranijo svet«, biotehnoška industrija v veliki meri uporablja za spodbujanje širokega sprejemanja te sporne tehnologije. Argument, da ta tehnologija lahko reši problem svetovne lakote ali je orodje za zaustavitev lakote, je prepričljiv, vendar napačen. Izkušnje kažejo, da **uporaba GS tehnologije povečuje in zaostruje socialne, gospodarske in okoljske težave**, ki jih že sicer povzročata industrijsko kmetijstvo in korporativni nadzor.

- GS rastline na trgu niso zasnovane za boj proti lakoti.
- GS rastline ne povečujejo pridelka.
- GS rastline ne povečujejo dohodkov kmetov.
- GS rastline povečujejo uporabo pesticidov in škodujejo okolju.
- GS rastline so patentirane in so v lasti velikih korporacij.

Nove tehnike

Gene Editing »urejanje genov« opisuje vrsto novih tehnik za spreminjanje genetskega materiala rastlin, živali in mikrobov, ena od njih je tehnika CRISPR. **Tehnike sprožajo številna vprašanja o tveganju in vzbujajo okoljske, družbene, ekonomske in etične pomisleke**. Nove tehnike lahko olajšajo in hitreje gensko spremenijo širšo paleto organizmov za več namenov. So močna raziskovalna orodja, ki se uporabljajo za boljše razumevanje delovanja genov in zlasti **za gensko spreminjanje testnih živali za preučevanje človeških bolezni**. Uporabne so tudi **za razvoj novih GS živil**. Biotehniška industrija trdi, da urejanja genov ne bi smeli uvrščati med genetske spremembe in ga ni potrebno označevati. Raziskave, ki so jih izvedli

strokovnjaki ameriške agencije za hrano in zdravila, so odkrile **napake v genomu krav, ki so genetsko zasnovane, da so brez rogov**. Krave že nekaj let veljajo za pozitiven primer uporabe novih tehnik urejanja genov, vendar je urejanje genov povzročilo nenamerne učinke, kot je npr. odpornost na antibiotike.

Gene Drives »genski pogoni« so nova orodja, ki potisnejo gensko inženirske lastnosti skozi celotno populacijo žuželk, rastlin, živali in drugih organizmov. **Ta invazivna tehnologija predstavlja namerni poskus ustvarjanja nove oblike genskega onesnaženja. Genski pogoni lahko pripeljejo vrste do izumrtja in spodkopljejo trajnostno in pravično hrano ter kmetijstvo.** Ta metoda uporabi muhe, črve in druge žuželke za širjenje sterilnosti kot biološko alternativo pesticidom.

Neraziskana tveganja za zdravje ljudi

Vladni regulatorji v Kanadi ne izvajajo lastnih testov na GS živilih, ampak se opirajo na informacije, ki jih za odobritev izdelkov predložijo podjetja. Te informacije niso javne. Glede varnosti GS hrane ni znanstvenega soglasja. **Potencialna tveganja zaradi uživanja GS hrane niso bila v celoti raziskana in ni znanstvene podlage za sklep, da je GS hrana varna.** Uvajanje GSO v naš prehranski sistem in okolje še vedno ostaja **tvegani eksperiment**, ki ga je potrebno sproti testirati in ocenjevati. **Neodvisne raziskave o vprašanih zdravja ljudi so redke, dolgoročni testi hranjenja živali pa še redkejši.** Raziskave, ki obstajajo, kažejo, da lahko proces genskega inženiringa povzroči **toksične učinke in alergijske odzive**. Poleg tega nihče ne spremlja gensko spremenjene hrane, kar pomeni, da ne vemo, kako so živila, ki smo jih uživali zadnjih dvajset let, vplivala na zdravje. Znanstvena literatura o gensko varni hrani je nedosledna, zato pušča več vprašanj kot daje odgovorov. Obstaja veliko scenarijev za tveganje za zdravje ljudi, saj je pomanjkanje gotovosti del znanosti genskega inženiringa. **V svojih raziskavah se genetiki nenehno srečujejo z nenamernimi stranskimi učinki** – rastline ustvarjajo toksine, drugače reagirajo na vremenske vplive, vsebujejo preveč ali premalo hranilnih snovi, zbolijo ali ne rastejo in umrejo. Glede varnosti hrane v svetu je zelo malo neodvisne

znanosti, deloma tudi zato, ker se vlade zadovoljujejo s korporativno znanostjo za oceno varnosti novih GS živil. Vse skupaj kaže na resno potrebo po nadaljnjih nekorporativnih raziskavah.

Nizka prisotnost GSO (LLP), legalizacija kontaminacije živil z GM

Leta 2018 je Kanada podpisala nov trgovinski sporazum z ZDA in Mehiko (CUSMA), v katerem se vse tri države strinjajo, da bodo vzpostavile **politiko nizke prisotnosti (Low Level Presence)**. LLP je kontaminacija prehranskega sistema **z nizko stopnjo gensko spremenjenih živil**, ki jih *Health Canada* ni odobrila za varno prehrano ljudi. To bi omogočilo, da gensko spremenjena hrana kontaminira uvoz v Kanado, tudi če je kanadski regulatorji še niso odobrili kot varne, vendar je bila odobrena kot varna v vsaj eni drugi državi, za katero *Health Canada* meni, da je zaupanja vredna. Kanadska vlada trdi, da ta »nizka raven« onesnaženja z neodobreno gensko spremenjeno hrano ni škodljiva.

Patenti, terminatorska tehnologija, sporazum CETA

Korporacije z naložbami v GSO porabijo več milijard dolarjev za patente in patentne odvetnike ter za nadzor kmetov. **Monopolni nadzor nad rastlinami, živalmi in drugimi življenjskimi oblikami ogroža svetovno varnost preskrbe s hrano in grozi s povečanjem ekonomske negotovosti kmetijskih skupnosti.** Patentna zaščita novih genetskih sekvenc je pravni mehanizem, ki **kmetom odvzame lastništvo nad semeni**. V praksi to pomeni, da patenti omogočajo podjetju, ki je razvilo gensko spremenjeno lastnost, da kmetom prepove ponovno sajenje semen s to lastnostjo. Obstaja tudi varovanje patenta s terminatorsko tehnologijo. **Semena Terminatorja so gensko zasnovana tako, da so sterilna po prvi žetvi.** Obstaja mednarodni moratorij na uporabo tehnologije Terminator. V sporazumu CETA med Kanado in EU v točki 2. piše: »(d) [Pogodbenici morata] sodelovati v regulativnem sodelovanju, da bi zmanjšali škodljive učinke regulativnih praks na trgovino, povezano z biotehnološkimi izdelki«.

V imenu napredka soodvisne multinacionalke, svetovne vojaške strukture in države nebrzdano uničujejo človeštvo in planet. Manipulacije z gensko spremenjenimi organizmi želijo te trende normalizirati. **Ne spreglejmo: uničevanje ni napredek.**

Pripravila: Irena Woelle

Viri in nadaljnje branje:

- <https://cban.ca/gmos/issues/>
- <https://cban.ca/gmos/products/ge-animals/ge-goats/>

- https://en.wikipedia.org/wiki/Central_Experimental_Farm
- <http://earthopensource.org/gmomythsandtruths/sample-page/6-feeding-world/6-4-myth-gm-needed-provide-crops-will-enable-us-survive-challenges-ahead/>
- <https://www.greens-efa.eu/en/article/news/meat-animal-feed-and-the-eus-unbearable-hypocrisy-on-gmos/>
- <https://www.greens-efa.eu/en/article/news/how-to-get-your-product-on-the-market-whatever-the-human-or-environmental-cost-in-4-easy-steps/>
- <https://youtu.be/SEUHQm4X1So>

»NEKEGA DNE SE BO URAVNOTEŽENJE VSEKAKOR ZGODILO«

Pogovor z biologom mag. Matjažem Ježem

Mag. Matjaž Jež, biolog, nekoč direktor mariborske enote Zavoda RS za varstvo narave, zdaj že upokojen, naravovarstvenik in ustanovitelj Društva narava Pohorja, je natančen opazovalec tega sredogorja, njegovih najlepših delov pa tudi najbolj uničenih. Pred nekaj leti se je iz Maribora preselil v Veliko Mislinjo, na 900 metrov nadmorske višine. Medtem ko si šestnajst občin, ki si delijo Pohorje, prizadeva, da bi ga turistično in gospodarsko čim bolj izkoristili, mag. Matjaž Jež razmišlja v drugo smer: kako Pohorje umiriti in ohraniti njegove naravne danosti.

Mnogi vas poznajo kot biologa, ki mu ni vseeno za uničevanje in zastrupljanje narave in živali.

Da, narava mi veliko pomeni. Je izjemna, brezčasna in univerzalna vrednota, ki je vedno bolj ogrožena ter vredna in potrebna aktivnega varstva. Poleg klasičnih oblik ogrožanja, kot so trganje ali ruvanje rastlin ter ubijanje posameznih živali, so danes v ospredju kompleksnejše oblike ogrožanja narave, kot na primer uničevanje življenjskih okolij in podnebne spremembe. Zato sem si vso delovno dobo kot poklicni naravovarstvenik prizadeval za ohranjanje narave. Kmalu po upokojitvi smo ustanovili **Društvo narava Pohorja**, katerega namen je ohranjanje narave in povezovanje ljudi dobre volje, ki želijo tudi s svojim osebnim zgle-dom in prizadevanjem prispevati k temu cilju. Zato ostajam aktiven naravovarstvenik, kajti če si se enkrat zapisal naravovarstvu, potem to ni samo poklic, ampak je vseživljenjsko poslanstvo.

Vemo, da je v zadnjih desetletjih izumrlo veliko živalskih in rastlinskih vrst. Ali je to slaba novica za človeštvo? Kje iskati glavne razloge?

Res je, zadnja desetletja z vseh koncev sveta prihajajo novice o velikem površinskem uničevanju narave in izumiranju vrst. Mnogi strokovnjaki že govorijo o **šestem planetarnem izumiranju vrst**. V prejšnjih petih primerih so bili vzroki temu naravne katastrofe, zdaj pa je to **posledica dejavnosti človeka**. V tem procesu niso prizadete samo rastlinske in živalske vrste, ampak celotni ekološki sistemi. S tem usihajo tudi splošno koristne funkcije narave ali njene ekosistemske storitve. Za človeštvo je to zelo slaba novica, saj narava lahko živi brez človeka, človek brez narave pa ne more.

Glavni razlogi izumiranja rastlinskih in živalskih vrst so **uničevanje življenjskih okolij, širjenje urbanizacije in intenzivno kmetijstvo**. Pri slednjem so ključni

problemi splošna uporaba različnih strupov (insekticidi, akaricidi, rodenticidi, herbicidi, fungicidi itd.), umetnih gnojil in veliki monokulturni kompleksi. Zelo veliko vrst izgubljam **pri intenziviranju travnikov**. Ko se poveča število košenj od dveh na leto v tradicionalnem travništvu na pet v intenzivnem, kjer se poleg tega gnoji z gnojevko, se število rastlinskih in živalskih vrst drastično zmanjšata. **Izginejo predvsem cvetnice in tudi zdravilna zelišča**. Tukaj **ni več paše za čebele in metulje, tudi ni več cvrčanja kobilic in ptičjega petja**. Mrtva zelena puščava. Slovenija je letos 19. junija od Evropske komisije prejela **opomin pred tožbo** zaradi nezadostnega izvajanja ukrepov za ohranjanje narave po ptičji in habitatni direktivi. Največ pripomb se nanaša prav na habitatne tipe in vrste v poljedelski pokrajini.

Kako gledate na današnji način kmetovanja, za katerega se vse pogosteje govori, da je največja grožnja za človeštvo?

Današnje kmetovanje bi bilo najbolje imenovati **industrijska pridelava hrane** ali kaj podobnega. To, kar se dogaja na velikih monokulturnih kompleksih, ne ustreza Steinerjevemu razumevanju kmetije in tudi ne tradicionalni slovenski kmetiji s tisočletno tradicijo. To je samo **zaporedje tehničnih opravil, brez razumevanja in brez odnosa**. Za tako pridelano hrano je **Steiner** že pred sto leti povedal, da sicer lahko nasiti naše želodce, ne more pa nam dati življenjske energije. Poljedelska pokrajina, ki jo je okupirala industrija pridelave hrane, je postala **kulturna stepa brez življenja**. V taki pokrajini pridelana **hrana je brez vitalne energije in polna strupov**.

Nekateri se tega zavedamo in trdimo, da so spremembe v kmetijski politiki nujne, predvsem bi bilo nujno takoj ukiniti subvencije za to uničujoče kmetijstvo s poudarkom na živinoreji. Kaj vi menite o tem?

Se strinjam. Kmetijska politika Evropske zveze in Slovenije je povsem zgrešena. Še vedno s subvencijami spodbuja »količino« namesto »kakovosti«.

Če bi kot družba v kmetijstvu kaj skupno finančno podpirali, menite, da bi to lahko bilo le ekološko kmetijstvo, še posebej ekološko vegansko kmetijstvo?

Zavzemam se za podpiranje takega kmetijstva, ki daje zdravo, ekološko pridelano hrano in hkrati ohranja biotsko pestrost in značilno poljedelsko pokrajino.

Kaj pravite na trditev: zdrava hrana pride iz zdravih tal, na katera ne trosimo kemije, škropiv ter živalskih izločkov, polnih antibiotikov, hormonov ...?

Seveda, zdravo hrano lahko pridobimo samo iz rastlin, ki so zrastle na zdravi zemlji. Zdrava zemlja pa se prične **z biodinamično pripravljenim kompostom** in se nadaljuje z vzgojo rastlin **po načelih biodinamičnega vrtnarjenja**. Tako preprosto zveni, pa je vendar kar zahtevno. Večkrat predavam različnim skupinam, ki jih zanima tak način vrtnarjenja ali kmetovanja, pa vem, kako težko je sprejemati novosti in spreminjati navade.

Še pred nekaj desetletji smo bili večinoma vegetarijanska ali veganska družba, ker mesa in ostalega živalskega ni bilo. Ni bilo zamrzovalnih skrinj, hladilnic in hladilnikov. Babica mi je pripovedovala, da se je meso jedlo le ob večjih praznikih ter kdaj pa kdaj ob nedeljah. Danes pa je videti, kot da smo pozabili, kako je bilo le kakih 70 let nazaj.

Gotovo, da danes v razvitem svetu zaužijemo preveč hrane, še posebej tiste živalskega izvora. To se kaže tudi v **porastu bolezni, ki so s tem povezane**. Način prehrane, na katerega je človek evolucijsko prilagojen, je **vsejedstvo**. S pripombo seveda, da je hrana živalskega izvora zastopana samo s kakimi desetimi odstotki. V strokovnih krogih se je za tak način prehrane uveljavilo ime »**neandertalska dieta**«, kar naj bi pomenilo, da je bil to izvorni način prehrane evropskega pračloveka.

Na vprašanje, ki se pogosto zastavlja – ali naj se prehranjujemo vegetarijansko –, bi uporabil kar Steinerjev odgovor. **Antropozofija** ne daje odgovora na to, kako naj se kdo prehranjuje, lahko samo razloži, kaj

se zgodi, če se prehranjujemo z mesno ali z rastlinsko hrano. Odločitev o izbiri hrane pa je prepuščena vsakemu posamezniku. V primeru, da se posameznik odloči za vegetarijanstvo kot posledico doseženega duhovnega razvoja in stopnje ozaveščenosti, je to prava usmeritev, če pa se za vegetarijanstvo odloči, ker je to modna muha, potem mu lahko taka odločitev prinese več škode kot koristi.

Kot kmetovalec opažam klimatske spremembe in lahko le potrdim, da se je treba vsako leto bolj truditi, da nam hrana zraste. Kako vi vidite to?

Podnebne spremembe prinašajo v naš način pridelave hrane veliko novih izzivov. Potrebno je **iskati nove sorte rastlin, ki so odpornejše na sušo in vročino**. Veliko bolj skrbno bo potrebno gospodariti **z vodo** in jo zbirati v zadrževalnikih za namakanje v sušnih časih. Prav pa bi tudi bilo, če bi si ob tem vsak od nas stalno prizadeval za **zmanjšanje izpustov toplogrednih plinov** in s tem prispeval k zmanjšanju podnebnih sprememb.

Podnebne spremembe prinašajo veliko novega tudi na področje ohranjanja narave. Vrste, ki so vezane na življenje v gorah, se ob spremenjenih razmerah selijo na višje nadmorske višine. Če hribi niso dovolj visoki, se nimajo kam umakniti in enostavno izumrejo. Tak primer imamo tudi na Pohorju, kjer z večletnim monitoringom opažamo **drastično upadanje številč-**

nosti metulja borovničevega mnogooka. Njegov življenjski prostor so pohorske planjave v višini nad 1420 metri. Bojimo se, da gre v tem primeru za žrtev podnebnih sprememb. Hkrati pa se v nižinah pojavljajo vedno nove vrste, ki prihajajo z juga. Med njimi je veliko potencialnih »novih škodljivcev«, tako med rastlinami kot živalmi.

V šoli so nas učili, da so tropski gozdovi pljuča Zemlje, z izjemno bogatim rastlinskim in živalskim svetom. Človeštvo pa jih požiga in pospešeno seka predvsem zaradi pridobivanja novih polj, na katerih sejejo sojo kot glavno krmo za živali. Trdim, da smo vsi sokrivi za to in tudi v Sloveniji bomo občutili posledice tega početja. Kako bi to komentirali?

Podnebje je svetovni pojav in v vsakem primeru vsi prebivalci planeta na svoj način prispevamo k njegovim spremembam. Iskanje novih poljedelskih površin pa je žal **povezano s hitro rastjo prebivalstva in s paradigmo trajne ekonomske rasti**. Začaran krog, ki mu ni videti konca. Teoretična rešitev je v uravnoveženi družbi, brez naraščanja prebivalstva in brez ekonomske rasti, v družbi, ki bi bila **uravnovežena z možnostmi našega planeta**. Nekega dne se bo uravnoveženje vsekakor zgodilo, ali z mednarodnimi sporazumi ali pa skozi kaos.

Pripravil: Stanko Valpatič

KMETJE IN VEGANI

VSI SKRBIJO ZA ŽIVALI, MAR NE?

Ali so si živinorejci in vegani v svojih hotenjih res tako oddaljeni, kot se zdi?

Večinoma se zdi, da smo vegani in kmetje živinorejci zelo daleč vsaksebi v svojem dojemanju živali, kakor da bi stali na različnih bregovih deroče reke. Pa je res tako? Deloma smo to lahko preverili po delavnici, ki jo je za vegane 20. in 21. julija 2019 v Ljubljani vodil kanadski predavatelj Alex Bez. Po zaključku delavnice se je pogovarjal s 47-letnim kmetom Boštjanom Martinjakom iz Vnanjih Goric, ki je prišel predstaviti svoje stališče do živali. Njun pogovor je potekal v angleškem jeziku in si ga lahko v celoti ogledate na Facebook strani Slovenskega veganskega društva.

Predavanje Alexa Beza se je zaključilo, udeleženci bi lahko že odšli domov, a smo vsi ostali. Med nas je namreč stopil kmet Boštjan Martinjak, ki je prišel na pogovor z Alexom Bezom. Z zanimanjem smo pričakovali, kaj bo povedal. Ta zapis zajema le bistvene dele njunega pogovora.

Z živinorejo se v Sloveniji ukvarja 55.814 kmetijskih gospodarstev (Statistični urad RS, 2016). Slovenija ima večinoma drugačno strukturo kmetij kot je to

drugod po svetu. Imamo malo velikih pridelovalcev in veliko število majhnih. Za nikogar, ne za vegane ne za kmete, ni dobro, da bi bili jezni drug na drugega. Boštjan je zase rekel, da je ekološki kmet. Povedal je: »Moje krave imajo čudovito življenje, lahko preverite, so na pašnikih in uživajo. Ampak, ko pride čas, imajo ,en slab dan« (opomba: grejo v klavnico). »Kmetje smo ljudje, ki skrbimo za svoje živali. Alex, kaj bi ti rekel jeznim kmetom?«

Alex (v nadaljevanju A): Najprej bi se ti rad zahvalil, da si sploh prišel k nam, »čudnim« veganom. Želim si več takšnih pogovorov, več miroljubnih dialogov, zato sem res hvaležen, da si tukaj. Moje prvo vprašanje je – ker nisem iz Slovenije, ampak iz Kanade – kakšne izkušnje imaš z vegani in kako vplivajo nate?

Kmet (v nadaljevanju K): Veganskim objavam ne sledim. Slovenski kmetje imamo svojo Facebook skupino, v katero vsake toliko kdo deli veganske objave, kakšno sliko izpred klavnice recimo. Pod tako delitvijo je potem 100 do 150 jeznih in žaljivih komentarjev, ki jih avtor objave ne vidi, ker ni član te skupine. Kot kmet čutim, da to ni v redu. /.../ A naj razjasnim nekaj: jeza prihaja iz občutka, da sta ogrožena naša dejavnost in preživetje. Imam pet otrok, ki jih moram nahraniti, ukvarjam pa se z živinorejo. Sicer šele šest let, prej sem počel druge stvari; nisem rojen na kmetiji.

A: S kakšnim namenom si prišel, o čem želiš govoriti z nami?

K: Zanima me, kaj se da narediti glede jeze kmetov. Kaj bi jim ti rekel?

A: Hvala za vprašanje. Ne morem govoriti v imenu veganov, nisem njihov vodja, govorim lahko le v svojem imenu. Prva stvar, ki jo želim povedati vsakemu kmetu, je, da **nisem proti kmetom**. Poznam jih veliko, so tudi v našem gibanju, in zdaj sem spoznal še tebe; že iz tega, da si tukaj, sklepam, da si v redu. Moje vprašanje pa je: kateri stvari po tvojem mnenju vsi ti ljudje, ki so vključeni v vegansko gibanje, ki hitro raste po vsem svetu, nasprotujejo? Lahko ti zagotovim, da to niso kmetje, morda včasih tako izpade, a v resnici niso proti njim. Kaj misliš, proti čemu so?

K: Proti trpljenju živali.

A: Niso le proti temu.

K: Mogoče so proti potrošnji mesa?

A: Tudi to ni vse. Dobro je, da se pogovarjava, ker trenja nastajajo tam, kjer je razumevanje slabo. Torej, prva stvar, proti kateri sem, ni zgolj trpljenje živali – seveda ne maram trpljenja –, ampak sem **proti izkoriščanju katerega koli živega bitja, sploh pa proti nepotrebemu izkoriščanju**. Edino, kar znajo ljudje, ki so odrasli na kmetiji, je tisto, kar so delali že njihovi starši in stari starši pred njimi. Takim se zdi izkoriščanje nujno. Pri tebi je zgodba drugačna, lahko bi se preživljal z nečim drugim. Če pa je kmet nekdo, ki je s tem odraščal in nima drugih spretnosti, pa je to zanj edini posel za vse življenje. Zato razumem strah, ki ga imajo kmetje. Vsi potrebujemo kmete, oni so tisti, ki nas hranijo. Pridelujejo hrano in brez njih ne bi obstajali. **Ne mislimo, da za celoten sistem nosijo odgovornost posamezni kmetje, tudi oni so le del sistema**. Zato je nespametno govoriti, da smo vegani proti kmetom. **Kar hočemo doseči, je bolj miroljuben, bolj zdrav svet, svet, ki bo okoljsko bolj vzdržen**. Skušamo doseči podporo tistih, ki sistem ustvarjajo, podporo vlade, oblasti, in tistih, ki določajo pravila. Morda nisi vedel: največji pridelovalci mesa v ZDA in Kanadi proizvodnjo preusmerjajo iz živalskega k rastlinskemu mesu. Pa ne zato, ker bi imeli etično kaj proti mesu, to počnejo zaradi dobička. /.../ Vsi ti ljudje tukaj – in ne samo tukaj, tudi po svetu – imajo radi živali in nočejo videti ubitih krav, piščancev, prašičev itd., ker v srcu čutijo, da to ni prav. **Vsi ti ljudje, vegani, so proti ubijanju**. Kako naj branijo te živali, da ne bodo vznemirjali tebe in drugih kmetov?

K: Vegani ste izbrali pot, ki je izjemno učinkovita. To je prava pot. A na tej poti zadajate bolečino skupnostim, kot je moja. Želel bi, da se ob objavljanju na socialnih omrežjih zavedate, da je preživetje marsikoga odvisno na primer od tega, da klavnice še obratujejo. Sem med majhnimi mesnimi pridelovalci, saj imam samo 20 in še nekaj živali, a vsakič, ko naletim na številko 50.000 litrov pitne vode za kilogram zrezka, se razburim. Pogosto poudarjate tudi trpljenje živali. Naj vprašam: si darvinist ali kreacionist?

A: Zrasel sem kot katoliški kristjan. A danes mi to sploh ni pomembno. Izoblikoval sem vrednote in če verjamem v to ali ono, ne bo v ničemer spremenilo mojih vrednot.

K: Gre za to, kako vidiš življenje na Zemlji. Življenje je trpljenje. Da bi končali trpljenje, se mora življenje končati.

A: Tukaj sta dve stvari, ki se ju moramo zavedati. Po mojem mnenju gre za sprejemanje trpljenja in ne za to, da se mu poskušamo izogniti. Nekdo lahko veliko trpi, a je vseeno srečna oseba, ker sprejema trpljenje. Druga stvar je, da nihče ne misli, da bi lahko ustavili vse trpljenje. Ne gre za popolno odstranitev trpljenja, ker to ni realistično. **Veganstvo skuša zmanjšati trpljenje vseh nečloveških živali v kar največji meri, kolikor je to mogoče**. Včasih sem imel rad zrezke, danes pa jem veliko hrane, ki jo prav tako obožujem, vendar ne povzroča nobenega trpljenja. Si kdaj sam klal?

K: Ne, to (op.: v govedoreji) ni dovoljeno.

A: Pa bi to rad počel?

K: Bil sem zraven. Ko si bik zlomi nogo, veterinar odredi zasilni zakol. Pač pokličeš nekoga, ki ga ubije in si tam. Žival včasih popade panika, to ste verjetno videli tudi v kakšnem videu ... Ampak rekel si, da želite vegani zmanjšati trpljenje, kolikor je to mogoče. Tukaj lahko končava pogovor, ker bi to zadovoljilo vse kmete v Sloveniji.

A: Mislim, da pogovor še ni zaključen. Nisem še povedal svojih osebnih občutkov. **Resnica je, da če ni več trpljenja pri usmrčitvah živali, še ne pomeni, da je to pravično. Ker bi se temu trpljenju živali lahko izognili, gre za veliko krivičnost in zelo, zelo narobe stvar**.

K: Način, kako si želim umreti, je način, kako umrejo biki, hitro in brez bolečin. To je tudi nekaj, s čimer kot kmet ugovarjam temu gibanju. Ravnanje delavcev v klavnici z živalmi ni v redu, pač opravljajo svoje delo. A končati življenje v enem dnevu so sanje vsakega človeka. Lahko bi bile tudi sanje vsake živali. Smrt v klavnici je boljša opcija od npr. umiranja šest mesecev v bolnici.

A: Če bi nekdo prišel in pobil ogromno ljudi, ne bi nihče rekel, da je dobro, da so vsaj umrli hitro in neboleče. Šel bi v zapor. Obstaja velika razlika, mi se lahko sami odločimo, kdaj bomo umrli, krave se ne morejo.

K: Tudi krave se kdaj odločijo. Ko je krava v situaciji, iz katere ne vidi izhoda, recimo da ima zlomljeno nogo, trikrat poskuša vstati, četrta se bo ulegla in bo tam, dokler ne bo mrtva. In če je ne pride nič požret, bo to zelo boleča smrt.

A: Strinjam se. Če bi krava hotela umreti, bi bilo **najbolj usmiljeno od nas, da bi ji skrajšali trpljenje. Problem pa je, ker bi ona rada živela, pa je ubita. Če bik želi živeti, zakaj ga je potrebno ubiti, ko pa ni nobene potrebe po tem?**

K: Mogoče je neumen odgovor, a moj odgovor je: raje imam svoje otroke kot bika.

A: Strinjam se s tabo. Ampak lahko bi delal karkoli drugega na svetu, da bi nahranil svoje otroke. Ubijanje bikov zate ni nujno potrebno.

K: Lahko bi vzgajal solato.

A: In imel bi boljše življenje. Koliko življenj živali pa si končal v teh letih?

K: Štiri živali na leto. Seveda pa so tu še subvencije Evropske unije. Skupaj ravno dovolj za preživetje.

A: Kaj pa, če bi namesto subvencij za bike dobil subvencije za zelenjavo in bi jih bilo dvakrat več? Bi spremenil usmeritev? Če bi kmetje dobili subvencije za pridelavo zelenjave in sadja, za stroje itd. ne bi trpeli ne oni ne živali in vsi bi nekaj pridobili. Čisto, pravo hrano! A tukaj krivde ne nosite kmetje. **Menim, da bi se nam morali kmetje pridružiti v zahtevah do vlade: dajte nam več sredstev za pridelavo rastlinske hrane, ta je boljša za naše zdravje.**

K: Mogoče se bo to zgodilo. Tukaj sem kot glas kmetov. To, kar skupnost kmetov res razburi, so vaše trditve, da skrbite za živali. Koliko vas ima doma hlev in živino v njem? Nihče. Torej vi ne skrbite za živali, jaz sem tisti, ki skrbi zanje. Kmetje skrbimo za živali. Trdite, da ste glas živali, glas nemočnih. Če moje krave sredi noči vpijejo, se usedem na kolo, čeprav spim kilometer stran, in jih grem pogledat. Takrat bi najraje poklical tak glas živali, da mi pove, kaj želijo sporočiti.

A: Pa imaš občutek, da mislim, da te ne skrbi za živali, če ponoči slišiš njihove krike? Seveda čutiš, da moraš iti tja in poskrbeti zanje. Instinktivno, ker nočeš, da bi krave trpele. Če bi bik trpel, bi poklical veterinarja, in bi te to tudi nekaj stalo. Seveda kmetje dobro skrbite za živali. To je dejstvo. Hudo narobe pa je, da ste **kmetje, ki skrbite za svoje živali in jih krmite itd., točno tisti kmetje, ki jih tudi pošljete v klavnico v smrt. Kot družba silimo ljudi, kot si ti, ki skrbiš za živali, da jim obenem delate slabe stvari.** Ker če si iskren, to delaš za denar. Nimaš 20 krav zgolj zato, ker bi jih imel tako rad, ampak ker z njimi zaslužiš. **Torej je cilj tega, kar delaš kot kmet, ustvarjanje dobička, ne iz grabežljivosti, ampak moraš pač nahraniti svojo družino.**

K: Čeprav skrbim za živali, kot sem omenil, je to povezano z zaslužkom. Če tega ne bi bilo, bi bila moja skrb na nivoju, kjer je sedaj vaša. Tako pa je – vsaj kakor sam vidim – moja skrb precej globlja, saj je povezana s preživetjem.

A: Pa predpostaviva, da ni povezave s preživljanjem. Da ne bi nič zaslužil, ko bi peljal bika v klavnico. Bi vseeno oddajal živali v zakol?

K: Ne.

A: Seveda ne, ker ne bi imelo smisla. Še eno vprašanje imam, v imenu teh, ki so tu, ki tu živijo. Bi dovolil, da bi kdaj prišli obiskat tvoje krave, bili malo z njimi in jih pocrkljali? Sam zelo rad obiščem krave. Tiste, ki so zrasle v ljubečem vzdušju, imajo rade ljudi.

K: Lahko jih pridejo pogledat vsako sončno nedeljo v sezoni paše. In ja, ljudi imajo rade. Ko sem začel z živinorejo, so me učili, da je treba živali pretepati, ker se te potem bojijo in imaš mir. Kasneje sem spoznal, koliko bolje je, če jih nikoli ne udariš in nikoli ne kričiš nanje.

Zdaj pridem h kravam in se mi same približajo. Njihova osnovna nagona sta strah in radovednost. Star način je bil tepež in ustrahovanje. Moj pristop je drugačen.

A: Lahko še nekaj vprašam? (pokaže tetovaže) To je slika teličke, ki sem jo ukradel na mlečni kmetiji. Seveda nezakonito, kmet je bil ob nekaj denarja. Če bi tebi nekdo ukradel otroka krave in mu nudil dobro življenje, vse, kar bi potreboval, bi se jezil na tega človeka?

K: Naj odgovorim takole: kaj pa, če bi ti jaz iz žepa vzel 1000 evrov? Lahko ti zagotovim, da moje krave živijo srečno življenje. Niso na verigah. Naletel sem tudi na objave, ki trdijo: »Tale ubogi bik je bil vse življenje priklenjen, zdaj pa ga bodo zaklali.« Tisti, ki kmetovanja ne poznajo, si ,vse življenje' predstavljajo povsem narobe. Bik je star 24 mesecev, ko ,gre' v klavnico.

A: Ampak **krave in biki bi lahko živeli 25 do 30 let.** Ne vem, kakšne prakse imate v Sloveniji glede tega, kdaj gredo v klavnico. Povej mi po pravici: misliš, da je prav, da je živo bitje, bik ali kdorkoli, dve leti na verigi, potem pa gre v klavnico?

K: Živali do šestih mesecev starosti je prepovedano prikleniti.

A: Prašiče dajo v ozke kletke. Misliš, da je to v redu?

K: Ne, ni. Na ekoloških kmetijah to tudi ni dovoljeno. Moje krave so morda čez noč privezane, vendar so podnevi proste. Telet nikoli ne privežem. Pogosto problematizirate tudi ločitev teličkov od mater. Veliko kmetov tega ne prakticira.

A: Zadnje vprašanje: bi se nam pridružil, da bi skupaj pritisnili na vlado z zahtevami po subvencioniranju preusmeritev v kmetijstvu, da bi tako manj živali umrlo?

K: Ne, ne bom pritiskal na vlado. Saj imate povsem pravi pristop, pritisnite na ljudi. Ljudje se spreminijo, vlada pa jim mora slediti.

A: Torej naj samo nadaljujemo z navduševanjem ljudi.

K: Tako je. Saj ste vendar močno gibanje ... Dobro, dobil sem odgovore. Le še to: ko govorite o zmanjšanju trpljenja, se spomnite, da tudi kmetje lahko trpijo.

A: Tukaj ni nikogar, ki bi želel, da bi kmetje trpeli. Ne obtožujemo kmetov. Verjetno smo najbolj miroljubni, ljubeči in sočutni ljudje, kar jih lahko srečaš. Včasih smo jezni, seveda smo, če nekdo brcne žival, tudi ti bi se jezil. Ampak jezo skušamo obvladovati in delovati čim bolj učinkovito.

Hvala Alexu Bezu in pogumnemu kmetu Boštjanu Martinjaku za ta pogovor, ki je bil poučen za vse nas. Žal so razmere, v katerih živijo rejne živali, na neekoloških kmetijah z več sto glavami živine bistveno slabše kot na ekološki kmetiji tega kmeta. Zagotovo bi tudi tam ugotovili, da gre kmetom bolj za profit kot pa za ljubezen do živali. **A dobiček bi lahko imeli tudi od pridelave zdrave rastlinske hrane, zaradi katere ne bi umirale nedolžne živali, ki so sužnje tega sistema.**

Pripravila: Vilma Vrtačnik Merčun

OTROCI NA RASTLINSKI POGON 2. DEL

Polnovredni veganski jedilniki za dojenčke in otroke

Glede na to, da so ugledne mednarodne prehranske organizacije s številnimi znanstvenimi raziskavami že potrdile (to bi morala biti glavna referenca tudi za naše strokovnjake s tega področja), da je veganska prehrana primerna za ljudi v vseh življenjskih obdobjih, tudi za dojenčke, otroke, najstnike, nosečnice, doječe matere in športnike, ter da ima velik vpliv na preprečevanje in zmanjševanje sodobnih bolezni (srčno-žilne bolezni, diabetes, nekateri tipi raka ...), ni razloga, da ne bi vzgajali veganskega otroka. Na ta način mu dajemo možnost, da živi bolj zdravo, da postane bolj sočuten, etičen, skrben, odgovoren in da hkrati pomaga pri preživetju tega planeta in naslednjih generacij. Znanstveniki po vsem svetu trenutno spremljajo šesto izumrtje,¹ ki naj bi bilo najbolj uničujoče, večje od tistega, ki je izbrisalo dinozavre z oblička Zemlje. Na žalost smo tokrat mi krivi za to kataklizmo, ker smo močno spremenili življenje na našem planetu, česar ni naredila nobena druga vrsta prej. Nenormalno veliko vrst je že izgubljenih, do konca 21. stoletja pa bomo izgubili med 20 in 50 odstotkov svetovne flore in favne. Naša obveza je, da vzgajamo otroke, ki bodo živeli na drugačen način, edini, ki je optimalen za celoten planet, vključno z našim zdravjem.

V prejšnji številki revije *Osvoboditev živali* smo predstavili jedilnike za dojenčke in otroke do tretjega leta starosti. V tej številki objavljamo nadaljevanje – jedilnike za otroke, stare od štiri do trinajst let.

VEGANSKA PREHRANA OTROK OD 4. DO 8. LETA STAROSTI

Tudi v tem obdobju se lahko zgodi, da imamo težave z izbirčnostjo otroka, da otrok ne želi zaužiti dovolj zelenjave in sadja ter posledično dovolj nutrientov (to je vsekakor težava, s katero se soočajo tudi vsejedi starši in njihovi otroci). Zelo je pomembno, da se v družini vsi prehranjujejo na enak način, da se otroku od samega začetka ne ponuja predelanih živil in veliko sladkorjev, da je v družbi otrok, ki radi jejo živila, ki jih vaš otrok ne želi uživati ... Paziti je treba na zadosten vnos rastlinskih živil, ki vsebujejo več omega 3 maščobnih kislin, kalcija, železa, cinka, joda ... (Če ni posebnih zdravstvenih težav pri otroku, to lahko dosežemo s pravilno in raznovrstno rastlinsko prehrano, ki je tudi bogata z omenjenimi nutrienti). obroki naj bodo sestavljeni tako, da je dovolj omenjenih ži-

vil v prehrani. Če pa se zaradi otrokove neješčnosti in zavračanja specifičnih živil ne vnaša dovolj hranil, je treba razmisliti o živilih, ki so obogatena s temi nutrienti ali po potrebi dodajati prehranska dopolnila (to seveda velja tudi za vsejede otroke, ki ne pojedjo dovolj kalorij in raznovrstnih živil). Otroci morajo tudi redno uživati vitamin B12. Potrebe po kalorijah so med 1200 in 1400 kcal. Vse je odvisno od stopnje aktivnosti otroka. Če je otrok bolj aktiven, bo tudi potreboval nekaj več kalorij.

Vrsta hrane	Količina
Žita	8 ali več porcij (porcije: 1 kos kruha, 1/2 skodelice kuhanih žit ali testenin ter 3/4 skodelice kosmičev)
Stročnice/semena in oreščki	5 porcij (porcije: 1/2 skodelice kuhanih stročnic, tofuja ali tempeha, 1 skodelica obogatenelega sojinega mleka, 30 g različnih zamenjav za meso, 1/4 skodelice oreščkov ali 2 jž semen ali oreščkov ali masla iz semen in oreščkov)

1) Šesto izumrtje je naslov knjige (založba UMco, 2018) avtorice Elizabeth Kolbert, nagrajene s Pulitzerjevo nagrado za najboljšo knjigo na področju stvarne literature in z več drugimi nagradami. Govori o nespametnem ravnanju človeka, ki vse uničuje. Zato je zelo pomembno, da se nove generacije začnejo zavedati teh uničujočih posledic. Vzgojanje veganskih otrok je nuja, saj z vsejedo prehrano samo prispevamo k izumrtju planeta in njegovih prebivalcev.

Vrsta hrane	Količina
Zelenjava	4 ali več porcij (porcije: 1/2 skodelice kuhane ali 1 skodelica surove zelenjave)
Sadje	2 ali več porcij (porcije: 1 srednje velik sadež ali do 1 skodelice jagodičevja ali 1/2 skodelice sadnega soka)
Maščobe	2 porciji (porcije: 1 čž hladno stiskanih olj)
Omega 3 maščobne kisline	vsaj 1 porcija na dan (porcija: 1 čž hladno stiskanega lanenega olja ali olja iz chia semen ali 1 jž sveže mletih lanenih ali chia semen ali 1/4 skodelice orehov)

Primer jedilnika

Zajtrk: veganski muffini, tofu "jajčka" s kruhom, palačinke z domačo marmelado, različne kaše s semeni, polnovredni sendviči z veliko zelenjave in s koristnimi maščobami (avokado, namaz iz oreščkov, namaz iz sončničnih semen ...), proseni puding ...

Kosilo: veganski curry s solato, enolončnice s solato in polnovrednim kruhom, pečen krompir in zelenjava s fižolovo omako, tofu in špinačni quiche, veganska pizza z veliko sezonske zelenjave, pasulj s solato, veganska sarma, veganski ričet, polnovredne testenine s solato ...

Večerja: različne juhe, enolončnice, solate, falafel s humusom in zelenjavo ...

Malica: chia puding, zelenjava s humusom ali namazom iz drugih stročnic, sadje, kruh z namazom, rastlinski jogurti s semeni, ohrovtov čips, zeleni smuti ...

VEGANSKA PREHRANA OTROK OD 9. DO 13. LETA STAROSTI

Od 9. do 13. leta otrok prihaja v obdobje najstništva. Če nismo postavili pravih temeljev, bo verjetno nekaj izzivov v zvezi s prehrano, posebej, če želimo, da naš otrok uživa zdravo hrano, ki ni procesirana in ne vsebuje veliko sladkorjev in drugih predelanih živil. Vsekakor je pomembno, da ima dober zgled doma in da se mu dovoli, da občasno poje hrano, ki sodi med veganski "junk food" (recimo določijo se dnevi, ko otrok lahko uživa omenjena živila). Zelo je po-

membno, da otrok dobi dovolj kalorij. Tukaj morate biti pozorni, kakšno samopodobo ima otrok, ker se lahko zgodi, da otroci zavračajo hrano in ne zaužijejo dovolj kalorij (kar pomeni tudi manj hranilnih snovi), če imajo vtis, da morajo biti bolj vitki, kar je v osnovi psihična težava in se je je treba lotiti na pravi način. Poleg vseh omenjenih nutrientov za predhodna obdobja naj zaužije tudi dovolj beta karotena, vitamina C in vitaminov B kompleksa. Pazimo na zadosten vnos rastlinske hrane, ki je bogata z beljakovinami. Sestavljamo obroke, ki so bogati s kakovostnimi maščobami (semena, oreščki, avokado ...), tako da je vsaj 25 do 30 % dnevnih potreb iz maščob (posebej pazimo, da je dovolj omega 3 esencialnih maščobnih kislin, za večje količine DHK in EPK pa naj uživajo še olje iz alg). Kar zadeva kalorije, jih je potrebno zaužiti vsaj 2000 (dekleta) ali 2300 (fantje). Tudi v tem primeru je tako, da dodamo nekaj več kalorij na dan, če se otrok ukvarja s športom (količino kalorij prilagodimo intenziteti aktivnosti).

Vrsta hrane	Količina
Žita	10 ali več porcij (porcije: 1 kos kruha, 1/2 skodelice kuhanih žit ali testenin ter 3/4 skodelice kosmičev)
Stročnice/semena in oreščki	6 ali več porcij (porcije: 1/2 skodelice kuhanih stročnic, tofuja ali tempeha, 1 skodelica obogatenega sojinega mleka, 30 g različnih zamenjav za meso, 1/4 skodelice oreščkov ali 2 jž semen ali oreščkov ali masla iz semen in oreščkov)
Zelenjava	4 ali več porcij (porcije: 1/2 skodelice kuhane ali 1 skodelica surove zelenjave)
Sadje	2 ali več porcij (porcije: 1 srednje velik sadež ali do 1 skodelice jagodičevja ali 1/2 skodelice sadnega soka)
Maščobe	3 ali več porcij (porcije: 1 čž hladno stiskanih olj)
Omega 3 maščobne kisline	vsaj 1 porcija na dan (porcija: 1 čž hladno stiskanega lanenega olja ali olja iz chia semen ali 1 jž sveže mletih lanenih ali chia semen ali 1/4 skodelice orehov)

Jedilnik je podoben že opisanim predlogom. Veliko receptov in idej najdete v knjigah z veganskimi recep-

ti za otroke ali na internetu. Pomembno je samo, da otrok zaužije dovolj kalorij – primerno svojim letom, aktivnostim in potrebam glede na zdravstveno stanje.

Nekateri viri pomembnih hranilnih snovi

Vitamin B12

Najboljši vir je prosta oblika vitamina B12, ki ga proizvajajo bakterije. Najdemo ga v živilih, ki so obogatena z vitaminom B12 ali kot samostojno živilo v obliki kapljic, razpršil ...

Železo

Živila, ki vsebujejo veliko železa, so: soja, tofu, melasa, leča, kvinoja, bučna semena, fižoli, čičerika, lima fižol, zelena listnata zelenjava, pšenična trava, ječmenova trava, tempeh, tahini, rozine, suhe slive, suhe fige, mandlji, brazilski oreščki, indijski oreščki, sezamova semena, brokoli, proso ... Absorpcijo železa izboljša vitamin C, zmanjšajo pa ga mleko in mlečni izdelki, kava, kakav, črni čaj, fitati, polifenoli, origano ...

Omega 3 esencialne maščobne kisline

Iz alfa-linolenske kisline nastaneta DHK in EPK. Odlični rastlinski viri DHK in EPK so: olje iz alg, lanena in chia semena, orehi, konoplina semena in zelena listnata zelenjava pa alfa-linolenske kisline.

Jod

Užitne alge (posebej kelp in kombu) so odlični viri joda, poleg tega pa tudi zelenjava, ki je rastle v zemlji, bogati z jodom. Na ta način lahko zadovoljimo potrebe po jodu.

Cink

Dober rastlinski vir cinka so: polnovredna žita, pekani in brazilski oreščki, bučna semena, ingver, gorčica, čili, poper ... V manjših količinah ga najdemo v grahu, korenju, rdeči pesi in zelju.

Selen

Najboljši vir so brazilski oreščki pa tudi sončnična semena, orehi, različna zelenjava in polnovredna žita.

Kalcij

Ohrovt, špinača, blitva, brokoli, pšenična, ječmenova, kamutova trava, mandlji, brazilski oreščki, tofu, tempeh, sojina zrna, azuki, različni fižoli, melasa, rožičeva moka, suhe fige, marelice in rozine, peteršilj, užitne alge, citrusi, sončnična in sezamova semena itd. so odlični viri kalcija.

Vitamin D

Dober vir vitamina D je na prvem mestu sonce, od rastlinskih virov pa lahko omenimo gobe. Po potrebi dodajamo vitamin D v obliki razpršila ali kapsul, če izpostavljenost soncu ni dovolj pogosta (to velja tudi za vsejede otroke).

Beljakovine

Najboljši rastlinski viri beljakovin so: soja, tempeh, tofu, edamame, leča, čičerika, različni fižoli, kvinoja, amarant, ajda, semena, oreščki, spirulina, temno zelena listnata zelenjava, arašidi, brokoli, avokado, gobe, kaljena semena itd. Če želimo, lahko dodamo še rastlinske proteine (riževe, grahove ali konopljine), ki vsebujejo vse esencialne aminokisline in so lahko prebavljivi (za nosečnost, dojenje, različno intenzivne športne aktivnosti, upočasnjeno rast, prebavne težave).

Simptomi pomanjkanja določenih hranilnih snovi

B12: utrujenost, depresija, slabokrvnost, odrevenelost, ščemenje, pekoč občutek na jeziku, pozabljivost, nemirne noge, pomanjkanje energije, izguba ravnotežja, tinitus, razdražljivost, mravljinčenje v rokah in nogah, pri otrocih pa zaostajanje v razvoju, oslabelost, prepočasno pridobivanje teže in rast glave, težave z govorom itd.

Železo: težave z učenjem, slaba koncentracija, glavoboli, vrtoglavice, izguba kilogramov, zmanjšan apetit, zaprtje, oslabiljen imunski sistem, bledica, šibkost, utrujenost, izguba las, srbečica in krhki nohti.

Omega 3: suha in groba koža, suhi in krhki lasje in prhljaj, mehki in lomljivi nohti, ki se lupijo, težave s spanjem, spominom, koncentracijo, depresijo, anksioznostjo, nihanjem razpoloženj, slabo cirkulacijo, sr-

cem, težave z izgubo kilogramov itd.

Jod: hipotiroidizem, upočasjen metabolizem, kronična utrujenost, pridobivanje kilogramov brez spremembe diete, suhi lasje, tanka koža, zmanjšane mentalne sposobnosti, občutek mraza, zmanjšana seksualna aktivnost ...

Cink: utrujenost, zmanjšan apetit, akne, izpadanje ali tanjšanje las, bele pike na nohtih, rdečica na koži, strije, zmanjšan libido, težave s koncentracijo in učenjem, počasen razvoj pri otroku, občutljivost na kemične snovi, jutranje slabosti, neplodnost, težave s prostato ...

Vitamin D: bolečine v kosteh, šibke kosti, oslabelost mišic, depresija, poslabšanje sluha, vnetje dlesni, visok krvni tlak, kronična utrujenost in zaspanost, alergije, ledvične bolezni, Chronova bolezen, osteoporoza, osteopenija, rahitis ...

Kalcij: izguba spomina, mišični krči, odrevenelost in mravljinčenje v rokah, nogah in obrazu, depresija, halucinacije, nespečnost, zobna gniloba, šibke in deformirane kosti, krhki nohti, suha koža, ledvični kamni, PMS, splavi, osteoporoza, alergije, kronični artritis, glavoboli, infekcije, pogosti prehladi, zakisanost telesa itd.

Beljakovine: ohlapna in nagubana koža, izpadanje las, krhki nohti, zmanjševanje mišične mase, propadanje zob in kosti, slabokrvnost, pomanjkanje energije, želja po sladkem, utrujenost, oslavljen imunski sistem itd.

Kot je stroka ugotovila že veliko časa nazaj, nam ni treba skrbeti, če želimo svojega otroka prehranjevati na veganski način. Veganska prehrana vsebuje vse

nujno potrebne hranilne snovi, ampak, kot pri vsakem drugem načinu prehranjevanja, je vsekakor potrebno poskrbeti, da uživamo pravo hrano (ne pa močno predelanih živil, ki so oropana hranilnih snovi in niso primerna za nikogar), če želimo biti zdravi. To seveda velja tudi za naše otroke. Pomembno je, da upoštevate nekaj ključnih napotkov, ki sem vam jih predstavila v tem besedilu, da preberete kakšno koristno knjigo na to temo, se družite in izmenjujete izkušnje z veganskimi starši, spremljate razvoj svojega otroka, ga opazujete, zahtevate od zdravnikov, da se izobražujejo na tem področju in vam pomagajo na tej poti ali poiščete nutricioniste ali dietetike, ki se spoznajo na veganski način prehranjevanja otrok. Vzgajati veganskega otroka pomeni aktivno sodelovati v spremembah, ki jih želite videti v tem svetu. Čestitke vsem staršem, ki ustvarjate nove generacije čudovitih otrok, ki lahko prinesejo svetlobo v vse temne kotičke tega sveta.

Viri in literatura:

- Slovensko vegansko društvo: Marko Čenčur pojasnjuje, <http://www.vegan.si/clanki/mag-marko-cencur-pojasnjuje/>
- Vegan babies first foods, 35 recipes, Project vegan.
- The secrets of vegan baby nutrition: a healthy recipes guidebook for babies, Nataly Shvinkelstein.
- Vegan eating for kids, Dana and Andrew Villamagna.
- Raising vegan children in a non – vegan world: a complete guide for parents, Erin Pavlina.

Pripravila: Jelena Dimetrijević
svetovanje@hranazazivljenje.si
www.hranazazivljenje.si

»MOJE SRCE BIJE ZA ŠPORT« - RENE ŠKARABOT

»Velik del skrivnostne formule uspeha v športu se skriva prav v prehrani.«

Prepričanje, da je za fizično moč in mišičasto postavo nujno potrebno jesti meso in živalske beljakovine nasploh, je bilo že zdavnaj spoznano za neustrezno in zastarelo. Kljub temu se družba na splošno tega prepričanja še kar ne more otresti. Številni športniki, ki ne le dobro in zdravo živijo ob veganski prehrani, temveč tudi dosegajo veliko fizično moč in pridobivajo mišično maso na enak ali celo lažji način kot vsejedi kolegi, so odličen zgled, da je veganski način prehranjevanja za vrhunske športnike povsem primeren ali celo še bolj zaželen. Tudi pri nas imamo nekaj posameznikov, ki dokazujejo, da je temu res tako. V tokratni številki revije objavljamo intervju z enim od njih: to je Rene Škarabot, Primorec, ki zase pravi, da živi za šport. Trenutno prebiva v Ljubljani, je fitness trener in veganski »mišičnjak«.

Praviš, da tvoje srce bije za šport. Kdaj se je ta ljubezen začela? In kako to, da si se odločil ravno za fitnes in potem powerlifting?

Najlažje ti bom to razložil tako, da stopiš z mano dobrih osemnajst let nazaj v enega izmed mojih poznih otroških dni, ko se je v meni zgodil ta odločilni preobrat, ki je popolnoma spremenil potek mojega življenja. Ko sedaj v tem sončnem dnevu stojiš tam, vidiš na travniku pred seboj majhnega Reneja. Ampak ne

tistega samozavestnega in mišičastega Reneja, kot ga poznaš danes. Pred teboj sedi Rene, ki je bolj podoben tistemu Michelinovemu logu, ki nima kaj dosti samozavesti in je nezadovoljen s svojim telesom.

Kljub temu, da sem bil redno telesno aktiven, saj sem treniral kar nekaj ekipnih športov, sem bil še vedno kar precej predebel. Posledica moje debelosti je bila, da sem s strani sovrstnikov dnevno prejemal žaljivke, ki niso naredile nič dobrega za mojo samozavest in samopodobo. Češnjo na vrh torte pa je dodala še prva ljubezen, ki je padla v vodo prav zaradi mojega fizičnega izgleda.

Če bi moral povzeti svoje takratno počutje, bi napisal tole: **bil sem potrta, a hkrati poln zagona, saj sem vedel, da moram v tej smeri nekaj spremeniti, nekaj narediti drugače.** Na srečo sem že kot desetletni otrok sam prijel vajeti v svoje roke in začel s procesom hujšanja. Čez poletne počitnice sem izgubil skoraj 18 kg, tako sem se spremenil, da me septembra v šoli učitelji niso več prepoznali.

Toda ker se v tej vlogi okostnjaka nisem videl, sem si želel nekako preoblikovati svoje telo. Maščobe seveda nisem želel nazaj, zato mi je takrat edino logično pot predstavljal fitnes. Tako sem pri svojih dvanajstih

letih začel z dvigovanjem prvih uteži, ki sem jih dobil za darilo. Fitness me je tako povlekel, da sem pri petnajstih že večkrat tedensko obiskoval fitness center. Ampak ... rezultatov ni bilo. Dolgo nisem vedel, kaj narediti, da bi to popravil. Vrtel sem se v krogu neuspeha, vse dokler nisem nekje v letu 2008 odkril tisto zmagovalno kombinacijo. Ta mi je omogočila, da sem v naslednjih letih pridobil precej mišične mase in kasneje tudi zasedel drugo mesto na odprtem powerliferskem tekmovanju, ki sva se ga s punco Gallo Os skupaj udeležila kot vegana. Na tem tekmovanju sva z Gallo želela dokazati, da si lahko kot vegan mišičast in močan in mislim, da nama je to več kot uspelo. Oba sva se s tekmovanja vrnila s kolajnama, Galla z zlato, jaz s srebrno.

Kako in zakaj si prestopil v veganstvo? Kaj je botrovalo tej odločitvi?

Vegan sem postal enkrat v začetku leta 2015, prvotno iz etičnih razlogov, se pravi zaradi živali. Sicer prihajam z vasi, doma sem imel vedno veliko priložnosti, da sem na lastne oči videl, kako se pridobiva meso. Vedno smo imeli kokoši, občasno prašiče, sosedi krave ... Spomnim se, ko sem nekoč kot otrok prisostvoval kolinam. Počutil sem se grozno, ko sem gledal, kako prašiča vlečejo iz hleva s tisto zajlo. Obupno je cvilil ... Stekel sem stran in si zatisnil ušesa. Šele ko je bil že mrtev, sem šel spet pogledat. Ni bilo lepo, res ne. Ampak s časom vse to nekako pozabiš, pometeš pod preprogo, greš naprej, to so stvari, ki se jih ne omenja, vse je samoumevno, meso je pač hrana, ne razmišljaš o tem, kako je bilo pridobljeno.

Potem pa sem spoznal svojo punco, Gallo, ki je bila takrat vegetarijanka. Nekega dne je rekla: »Jaz ne bom več jedla niti mleka in mlečnih izdelkov, ničesar.« Mislil sem si, dobro, spoštujem tvojo odločitev, ampak kaj za vruga boš jedla?! Hkrati pa je bila to spodbuda zame, **spomnil sem se tistega, kar sem videl v otroštvu, vsega, kar se dogaja v klavnicah, in sem si rekel: »Ampak res, zakaj? Tudi jaz nočem podpirati tega.«** Človek lahko vidi, da je neka klavna žival popolnoma enaka kot recimo pes, ki ga ima doma; vse je enako, samo da eno žival jemo, druge pa ne. Problem je v percepciji ter navadah in vzorcih, ki smo jih prejeli kot otroci od avtoritet. Zakaj bi podpiral nekaj, kar ni potrebno? **Živalski izdelki niso esencialni**

za naše preživetje, ravno nasprotno, našemu telesu celo škodijo in to potrjuje tudi ogromno neodvisnih raziskav.

Preden sem postal vegan, sem seveda nekaj časa kolebal, bi, ne bi ... Odlasal sem predvsem zato, ker sem se bal, da bom izgubil mišice. Vse življenje sem se veliko ukvarjal s športom in trdo garal, da sem dobil mišično maso, in strah me je bilo, da bo sedaj ves ta trud šel v nič. Razmišljal sem: »Sedem, osem let truda, toliko odrekanja, in zdaj bo vse to šlo, samo zato, ker bom postal vegan?« A nekega dne sem se le odločil, rekel sem si, ja, to bom naredil, bom pač prvi. Takrat namreč nisem spremljal drugih ljudi, ki so na svetovni ravni že dokazovali, da se da biti vegan in obenem tudi super športnik ter zelo mišičast. Poznal sem mesojedce, veganov pa ne. Vseeno sem si rekel: »Gremo!«, in tako sem v enem dnevu opustil vse živalske izdelke in prešel na veganstvo.

To, da so lahko tudi vrhunski športniki in mišičnjaki vegani, k sreči ni več nobena novost. S katero hrano krepiš svoje mišice, česa moraš pojesti še posebej veliko, da lahko vzdržuješ mišično maso?

Tisti velik del skrivnostne formule uspeha v športu se skriva prav v prehrani. Moram priznati, da sem takrat, ko sem postal vegan, še zelo dvomil v veganstvo, ver-

jetno ti bo hitro jasno, zakaj. Če opišem, kako je bil do tedaj videti moj jedilnik: meso, jajca, skuta, whey beljakovine v prahu, meso, meso ... Skratka, če sedaj pomislim, prava katastrofa. Ravno zaradi teh prehranjevalnih navad si nisem uspel predstavljati, kako lahko to nadomestiš z vegansko prehrano.

Če povem dolgo zgodbo na kratko: vse, kar sem moral narediti, je bilo enostavno pozabiti vse te zavajajoče informacije o popolnih živalskih beljakovinah, gorah mesa, ki jih moraš pojesti, če želiš mišice itd., ter živalske beljakovine zamenjati z rastlinskimi. Tu bi rad samo še dodal, da je rastlinska prehrana v primerjavi z živalsko superiornejša, saj ji ničesar ne manjka (kljub temu, da se lažne informacije še vedno širijo po medijih) in je poleg tega veliko bolj zdrava kot živalska. **Pri živalski hrani namreč niso problem le holesterol in višje vrednosti nasičenih maščob, temveč je v njej še veliko drugih stvari, ki za človeško telo niso dobre, npr. živalske beljakovine, hemska železo itd.**

Sam imam najraje tofu, sejtan, stročnice, oves, sojino mleko, seveda pa vsak dan jedilnik popestrim z zelenjavo, žiti, kakšnim sadno-zelenjavnim smoothijem, ki mu dodam še dodatne beljakovine. In seveda si enkrat tedensko privoščim tudi kakšno zdravo sladico. **Vzdrževanje mišičastega telesa je na veganski prehrani zelo enostavno, zame še bolj kot na vsejedi.** Ko sem

bil še vsejed, sem namreč veliko hitreje pridobival odvečno maščobo kot sedaj, ko sem vegan.

Nam lahko malce opišeš svoj običajni jedilnik? Kaj ponavadi ješ za zajtrk, kosilo, večerjo?

Vsi obroki, ki si jih pripravljam, so zelo enostavni, ker za pripravo nimam veliko časa – tako kot večina. To pa seveda ne pomeni, da sem samo na solati in kruhu. Ravno nasprotno, veganski obroki so zelo okusni in tudi pripravljani zelo hitro. Ker rad uživam v pestri hrani, in verjamem, da tudi ti, ti bom naštel nekaj primerov jedi za posamezne obroke.

Zajtrk:

Palačinke iz ovsenih kosmičev, črnega kakava, beljakovin v prahu in sojinega mleka. Kot dodatek po vrhu namažem marmelado brez dodanih sladkorjev in narežem še banano.

Tri rezine beljakovinskega kruha s čičerikinim namažom (humus) in 3 dcl sojinega mleka.

Sadno-zelenjavni smoothie, npr. iz dveh banan, 3 dcl sojinega mleka, pesti borovnic, pesti sveže mlade špinacije, dveh zvrhanih žlic mletih lanenih semen, soka polovice limone, pesti indijskih oreščkov ter 3 do 5 cm korenine ingverja (odvisno od debeline), po želji lahko dodam še beljakovine v prahu.

Kosilo:

Popečen sejtanov haše, kvinoja s stročjim fižolom in paradižnikovo omako, popečena paprika in bučke.

Pečen sojin tofu, začinjen s sokom ½ limone, kurkumo, poprom in črno soljo (imitacija jajc), riž z bučkami in malce olivnega olja.

Večerja:

Polnozrnata tortilja, premazana z veganskim jogurtom (navadnim) in s popečenim tofujem, mariniranim v sojini omaki ter kurkumi, solato, ½ avokada in z nekaj glavicami cvetače.

Popečen tempeh, mariniran v sojini omaki in rdeči mleti papriki, polnozrnat testenine s paradižnikovo mezgo in baziliko ter kuhan brokoli.

S tvojo punco Gallo Os sta ustanovila spletno stran GO Build Yourself. Kaj vse se najde na tej strani in komu bi jo še posebej priporočil?

Ker je veganska prehrana še vedno velik tabu za marsikoga, sva se z Gallo odločila, da informacije in izkušnje, ki sva jih pridobila na najini kar dolgi poti športa in veganstva, deliva tudi z ostalimi. Ker vem, da bi meni take informacije leta 2015 prihranile marsikakšno neprespano noč, ogromno časa in stresa, se nama zdi prav, da tebi to pot olajšava. Če si nekdo, ki ga vsaj malo briga svoje zdravje in bi rad spoznal bolj zdrav način prehranjevanja – veganstvo, potem sem prepričan, da ti bo spletna stran <https://go-buildyourself.si/> zelo všeč. Tam lahko najdeš veliko informacij o športu in veganstvu, izgubi odvečnih kilogramov, mišicah ...

Če na <https://go-buildyourself.si/> skočiš zdaj, pa si lahko tam preneseš tudi super darilo, s katerim bo tvoj prehod na veganstvo smešno lahek. Vse težko delo sva z Gallo opravila zate, ti moraš le slediti enostavnim korakom. Zapomni si, veganstvo je tako enostavno, da je kar malce smešno, le mi ga zakompliciramo do onemoglosti 😊.

Imaš za konec še kakšno misel za vse tiste, ki se ukvarjajo s športom in se spogledujejo z rastlinsko prehrano, a ne zmorejo sprejeti končne od-

ločitve, ker se bojijo, da jim takšna prehrana ne bi zadoščala in bi z njo dosegali slabše rezultate?

Dragi/-a bralec/bralka, če se najdeš v zgornjem vprašanju, bi ti rad sporočil, da te popolnoma razumem in vem, s čim se soočaš. Poglej, ni tvoja krivda, da so mediji in razne avtoritete tvoj um napolnili z napačnimi informacijami ... Tudi mojega so! In kaj je rezultat tega? Strah pred vegansko prehrano in na dolgi rok večje tveganje za zdravstvene težave zaradi uživanja živalske hrane in konec koncev tudi slabša telesna pripravljenost – forma pri katerem koli športu. Vendar ni potrebno, da je tako. **Tudi če si vrhunski športnik/športnica, si lahko z lahkoto vegan/-ka.** Seveda je potrebno malce spremeniti jedilnik, ampak nič drastičnega. Ne boj se, da se bodo tvoji rezultati poslabšali zaradi prehoda na vegansko prehrano. Ne bodo se. Če si želiš več informacij o tem, kako na veganski prehrani do boljših rezultatov, potem skoči na <https://go-buildyourself.si/>.

Bodi odprt/-a za nove stvari in spusti spremembe v svoje življenje. Prav te so tisto, kar te lahko pripelje do boljšega jutri in tvoje življenje močno spremeni na bolje.

Vegan power 😊

Pripravila: Sara Zupan

LITERARNI KOTIČEK

ŽIVALIM PRIJAZNO LEPOSLOVJE

V slovenskem prostoru pogrešamo leposlovje za vse starostne skupine, ki bi vsebovalo sporočilo o sočutnem, ljubečem, etičnem in moralnem odnosu do živali. Uvedli smo novo rubriko Literarni kotiček, kjer bomo predstavljali živalim prijazno leposlovje domačih in tujih avtorjev. Tokrat predstavljamo dve knjigi za otroke. Prepričani smo, da boste ljubitelji knjig vseh starosti veseli literarnega kotička.

Uredništvo

Roald Dahl: ČAROBNI PRST

Ilustracije: Quentin Blake

Prevod: Branka Dobovšek-Dekleva

Založba Epta, 1998; kratka proza; za šolske otroke (5–10 let)

Naslov izvirnika: The Magic Finger

Osemletna deklica ne prenese pobijanja živali. Svoje sosede, družino lovcev, nenehno prepričuje, naj prenehajo s tem početjem. Nekega jutra opazi svoje sosede nositi mlado srno, ki so jo bili ubili v gozdu. Ob tem se tako razjezi, da prične vpiti nanje. Posmehujejo se ji, zato jih začara s svojim čarobnim prstom. Sosedje lovci se nato odpravijo na streljanje divjih rac. Naslednje jutro, ko se prebudijo, jih pričaka lekcija, ki je ne bodo nikoli pozabili. Na lastni koži občutijo, kaj doživljajo race in druge živali zaradi njihovega krutega početja. Po tej izkušnji prične celotna družina zelo lepo skrbeti za vse živali. Deklica s čarobnim prstom nadaljuje svoje poslanstvo. Odpravi se k naslednji lovski družini, ki potrebuje prav takšno izkušnjo.

Knjiga otroke na zelo nazoren način pouči o pravih vrednotah in o krutosti lova na živali. Slovenski prevod knjige je na voljo v naših knjižnicah.

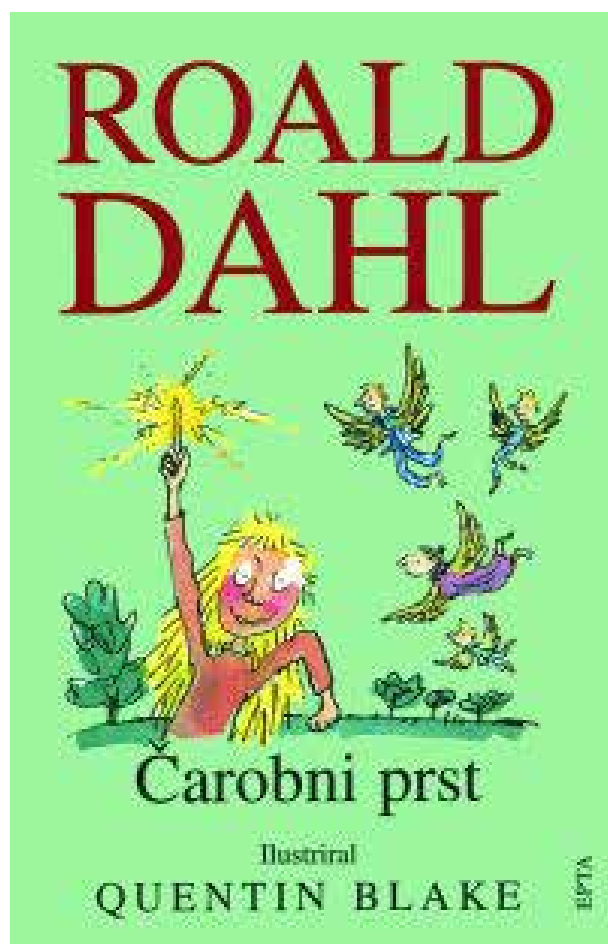
Zanimivosti:

Roald Dahl je imel zelo rad živali. Doma, v Great Missendnu, je imel menda sto papig, njegovi otroci so imeli dve želvi, po hiši in vrtu pa so se sprehajali še drugi ljubljenci.

Močno je bil ogorčen nad krutostjo do živali, kar je v tej knjigi zelo očitno.

Besedilo je končal tri leta preden je knjiga zares izšla in so potekle pravice zanjo. Njegov ameriški založnik se je bal močnega orožarskega lobija in je zadrževal objavo. Knjiga je nazadnje le izšla, vendar pri drugi založbi leta 1966.

Prevod v slovenščino smo dobili leta 1998 (Epta). Vir zanimivosti: www.mladinska.com.

Steve Smallman:

OVČKA, KI JE PRIŠLA NA VEČERJO

Ilustracije: Joelle Dreidemy

Prevod: Ljubica Karim Rodošek

Založba Alica, 2008; slikanica za predšolske otroke (0–5 let)

Naslov izvirnika: The lamb who came for dinner

Stari volk ima vsak dan na jedilniku zelenjavno juho. Nekega večera si zaželi obare iz jagnjetine. V tistem trenutku na vrata njegove hiše potrka premražena mala ovčka. Volk se njenega obiska razveseli, saj bi si jo rad pripravil za večerjo. Kljub temu, da že prične iskati recept za obaro, nenehno išče razloge, zakaj male ovčke ne bi pojedel: ovčka je premražena, lačna, kolca se ji in smrči. Mala ovčka objame volka in trdno zaspri v njegovem naročju. Volka zaradi občutkov, ki jih v njem povzroči ovčka, mine lakota. Tako mu priraste k srcu, da je ne želi pojesti. Postavi jo pred vrata, a kaj kmalu mu postane žal, da jo je napodil proč. Prične ga skrbeti zanjo, zato se jo hitro odpravi iskat v temni gozd, a je ne najde. Ko se vrne, ga v hiši že čaka mala ovčka, ki se je bila medtem vrnila. Volk se je zelo razveseli in jo povabi, naj ostane pri njem, saj nima kam iti. Pove ji, da ne more pojesti ovčke, ki ga potrebuje. Ovčka se staremu volku vrže v objem, on pa pripravi zelenjavno juho za oba ter poudari, da je to njegova najljubša jed.

Slikanica prikaže, kako mala ovčka z ljubeznijo in prikupnostjo v starem volku prebudi sočutje. Prevedena je v slovenski jezik in je na voljo v naših knjižnicah.

Pripravila: Petra Komel

FOTONATEČAJ: NAŠE ŽIVALI

Društvo za osvoboditev živali in njihove pravice razpisuje natečaj za fotografije živali, tako domačih ljubljencev, rejnih in divjih, prostoživečih živali. Za nas je vsako življenje dragoceno in vse živali bi morale imeti enako pravico do življenja na tem planetu, tako kot mi sami.

K fotografijam lahko zapišete tudi modre misli (svoje ali avtorske – z navedbo avtorja).

Prispele fotografije bomo objavili v fotogaleriji na naši spletni strani. Obenem nam bodo služile kot fotogradivo v naši reviji Osvoboditev živali. Zato bomo posebej pozorni na navajanje avtorjev fotografij.

Vabljeni k sodelovanju vsi ljubitelji živali in lepe fotografije!

Fotografije živali pošljite na naslov tajnik@osvoboditevzivali.si.

PRIHAJA KNJIGA VEGANSKIH PRIČEVANJ

Sem književnica in pisateljica, veganka, navdušenka nad zdravo prehrano in mama. Lani novembra je izšel moj prvi roman *Zapiski nore sladostrastnice*, izid drugega (ki bo nadaljevanje prvega) je predviden za začetek prihodnjega leta. Trenutno pripravljam knjigo o veganih in veganstvu, za katero sem zbrala pričevanja približno osemdesetih vegank in veganov.

Ideja za omenjeno knjigo se mi je porodila letos poleti. Razmišljala sem o tem, kako veganstvo še zmeraj velja za nekaj čudaškega, vegani pa za pripadnike nekakšne sekte, agresivneže, ki drugim vsiljujejo svojo trapasto ideologijo. Pomislila sem na to, kako se dogaja (slišala sem za več takšnih primerov), da nekdo izrazi zanimanje za neko jed, sladico ali prigrizek, v trenutku, ko izve, da je zadeva veganska, pa se hitro umakne z besedami: »Ne, veganskega pa ne jem.« Takšni ljudje se očitno nekako ne zavedajo, da vsak dan in kar naprej povsem nehotе jedo vegansko hrano. Saj vendar jedo tudi krompir, kruh, sadje, zelenjavo, žita ... Najbrž se ti ljudje celo takrat, ko jedo te stvari, sami pri sebi sprašujejo: »Le kaj za vraga jedo vegani?«

Ko sem razmišljala o vsem tem, sem pomislila, da ne bi bilo slabo na enem mestu zbrati prikaze iz prve roke o tem, kaj vegani v resnici jedo, kako in zakaj se prehranjujejo tako, kot se, kakšna sta njihovo zdravje in počutje (so res shirani, brez energije in v pomanjkanju esencialnih hranilnih snovi?), kako razmišljajo in zakaj tako razmišljajo. Ker je pisanje področje, na katerem sem najbolj doma, se je v meni izoblikovala ideja, da bi napisala knjigo o tem – natančneje: da bi *druge* prosila, da mi jo pomagajo napisati. Pomislila sem, da bi začela zbirati pričevanja vegank in veganov širom Slovenije in jih objavila v knjižni obliki. Knjiga bi služila širjenju pozitivnih informacij o veganstvu pa tudi ozaveščanju o pomenu in celo nujnosti takšnega načina prehranjevanja (in življenja) v današnjem času.

Dela sem se lotila tako, da sem najprej na Facebooku ustanovila skupino »Knjiga o veganih in veganstvu«.

Potem sem začela »novačiti« člane in morebitne udeležence. Facebook mi je bil pri v tem v neznansko pomoč. Brez tega orodja ne bi mogla nikoli doseči toliko ljudi v tako kratkem času. Pisala sem približno sto šestdesetim ljudem. Kasneje, ko se je glas o mojem projektu razširil, mi jih je precej pisalo tudi samoiniciativno. Ljudem sem posredovala vprašanja in jih prosila, da nanje odgovorijo. Ob tem sem poudarila, da ta vprašanja služijo bolj za nek okvir, da si lahko predstavljajo, kaj želim izvedeti od njih, in da lahko napišejo tudi več in karkoli sami želijo na to temo.

Vprašanja so bila naslednja:

Kako dolgo si že vegan/-ka?

Zakaj si se odločil/-a za tak način prehrane in življenja? Tvoj odnos do živali?

Meniš, da je veganska prehrana primerna tudi za otroke?

Se je po prehodu na veganstvo spremenilo tvoje zdravje/počutje? Na bolje, slabše?

Kakšen je odziv tvoje okolice, ko slišijo, da si vegan/-ka? Kaj jim ponavadi odgovoriš?

Meniš, da bi morali vsi ljudje na svetu postati vegani? Zakaj ja/ne? Misliš, da bi s takšnim načinom prehrane lahko pomagali rešiti planet?

Med vsemi, ki sem jim pisala, mi jih seveda veliko ni odgovorilo, ker mogoče niti niso videli mojega sporočila. Le nekaj (lahko jih preštejem na prste ene roke) je bilo takih, ki so odgovorili, da ne bi sodelovali, ker se nočejo izpostavljati. To sem razumela in spoštovala, kljub temu se je namreč prav kmalu nabralo dovolj pričevanj za precej obsežno knjigo. V trenutku, ko pišem tale napovednik – sredi oktobra, približno tri mesece po začetem projektu – in se bližam koncu zbiranja pričevanj in zaključevanju knjige, vse kaže, da bo udeležencev približno 80. Med njimi je tudi nekaj znanih Slovencev veganov (Jadranka Juras, Iza in Samo Login), veganski zdravnik (dr. Goran Dubajić), še nekaj takšnih in drugačnih strokovnjakov, in predvsem veliko srčnih, pogumnih ljudi, ki jim to, da se izpostavijo v knjigi, ni predstavljalo problema. Prav vsem sem iz srca hvaležna, da so se odzvali in mi pomagali ustvariti to, kar sem si zamislila – oziroma še več, saj je končna številka udeležencev povsem preseгла moja prvotna pričakovanja.

Nikakor ne smem pozabiti omeniti sodelovanja z *Zgodbami veganov* – tudi ta odličen projekt mi je bil v veliko pomoč. Ker sem videla, da imata moj projekt in *Zgodbe veganov* marsikaj skupnega – nenazadnje vsi zasledujemo isti cilj –, sem kontaktirala Mateja Glivarja, ki je aktiven pri tem projektu. Prosila sem ga za dovoljenje, da uporabim nekatere od njegovih intervjujev kot gradivo za svojo knjigo. Strinjal se je in mi izrazil svojo podporo. (Tudi sam je prispeval svoje po-

glede za knjigo.) Tako sem nekaj intervjujev iz *Zgodb veganov*, ki so objavljeni na YouTubu, poslušala in jih prenesla v pisno obliko. Vsako od teh oseb, ki so bile predstavljene v teh intervjujih, sem nato kontaktirala, jo prosila za dovoljenje, da se njen intervju objavi v knjigi, ji poslala svoj zapis in jo prosila, da ga prebere in mi sporoči, ali je vse v redu ali pa bi želela kaj spremeniti, dodati ipd. Na ta način – preko *Zgodb veganov* – sem pridobila deset intervjujev oziroma pričevanj za knjigo.

Navsezadnje se moram zahvaliti tudi Društvu za osvoboditev živali in njihove pravice – prispevka s strani dr. Gorana Dubajića v knjigi najverjetneje ne bi bilo, če ne bi v ta namen uporabila intervjuja, ki ga je z njim opravila Nuša Pevc in je bil objavljen v prejšnji številki pričujoče revije. S privoljenjem društva in avtorice intervjuja sem s svojimi besedami povzela razmišljanja dr. Dubajića (opirala sem se na malce daljši intervju, ki je bil objavljen na spletni strani društva) in jih vključila v knjigo. Seveda sem za dovoljenje prosila tudi njega – in ga nemudoma dobila.

V uvodu v knjigo se bom na kratko dotaknila zgodovine veganstva, na koncu pa bom dodala nekaj koristnih seznamov: seznama literature in filmov na temo veganstva, seznam podjetij/blagovnih znamk, ki svoje izdelke testirajo na živalih, seznam podjetij/blagovnih znamk, ki tega ne počnejo, in seznam veganskih ekoloških kmetij v Sloveniji.

Moja želja in namera je, da bi knjiga predstavljala pomemben doprinos k demistifikaciji veganstva v družbi in širjenju pozitivnih informacij o tem načinu življenja, ki prinaša toliko koristi – tako tistemu, ki ga živi, kot živalim in nenazadnje tudi našemu planetu ter vsem njegovim prebivalcem.

Knjiga veganskih pričevanj bo izšla aprila 2020 pri Založbi Planet.

Sara Zupan

KJE JE MOŽNO DOBITI BREZPLAČNO REVILJO OSVOBODITEV ŽIVALI?

Da bi našo revijo bralo čim več ljudi, objavljamo mesta, kjer jo je mogoče dobiti. Vedno je na voljo v Ljubljani, na Celovski cesti 87 (v trgovini Vege&Dobro), kjer imamo društvene prostore. Ker podpiramo delovanje naših ekoloških trgovin in veganskih restavracij, smo se z njimi dogovorili za deljenje naše brezplačne revije. Pogosto jo boste našli tudi pred vsemi splošnimi knjižnicami (z redki mi izjemami), samo za branje pa v njihovih čitalnicah. Naj omenimo še elektronsko obliko revije, ki je dostopna na spletni strani <https://www.osvoboditevzivali.si/>. **Seznam ekoloških trgovin in veganskih restavracij, kjer je na voljo naša revija:**

LJUBLJANA

Vege&Dobro, trg. z živili za zdravo življenje, Celovška c. 87, Ljubljana, T: 031/681-426.

Kalček, ekološka trgovina, Trubarjeva cesta 15, Ljubljana, T: 01/433-01-18.

Kalček, ekološka biološka trgovina, BTC, Avstrijska ulica, Ljubljana, T: 01/523-35-62.

Kalček, ekološka samopostrežna trgovina, Celovška c. 268, Ljubljana, T.: 05/907-87-10.

Kucha, veganska restavracija, Mašera-Spasičeva ulica 8, Ljubljana, T: 068/17-63-16.

Loving Hut Express, vegan fast food, Ljubljana Vič, Koprška ulica 72, T: 070/631-500.

Loving Hut, veganska restavracija, Trg Osvobodilne fronte 14, Ljubljana, T: 068/126-970.

Živa Center, bio veganska trgovina, Tomačevo 27, Ljubljana, T: 08/205-24-86.

Rastoča Jablana, prodaja zdrave hrane, BTC, Šmartinska c. 152, Ljubljana, T: 069/666-950.

Zakladi narave, spec. trg. za zdravo življenje, Vodnikova 187, Ljubljana, T: 05/971-08-29.

MARIBOR

Ajda, ekološka trgovina, Glavni trg 23, Maribor, T: 02/250-20-23.

Biopic, ekološka in bio trgovina, Europark, Pobreška cesta 18, Maribor, T: 08/205-59-80.

Lovin Hut, veganska restavracija, Gosposvetska cesta 43a, Maribor, T: 070/631-502.

Slovegija, veganska restav., Ul. škofa Maksimilijana Držečnika 6, Maribor, T: 05/919-49-24.

CELJE

Biopic Celje mesto, ekološka in bio trgovina, Glavni trg 10, Celje, T: 03/544-16-31.

Bio Si, trgovina in proizvodnja ekoloških izdelkov, Savinova ulica 2, Celje, T: 03/620-22-04.

Dobra volja, bio trgovina, Stanetova ulica 19, Celje, T: 05/993-00-48.

Lovin Hut, veganska restavracija, tržnica, Linhartova ulica 7, Celje, T: 070/631-501.

GORNJA RADGONA

Bajka, ekološka trgovina in prevajanje, Pannonska ulica 8, Gornja Radgona, T: 02/564-88-58.

KAMNIK

Mama Terra, trgovina z zdravo prehrano, Ljubljanska cesta 4a, Kamnik, T: 01/831-16-11.

KOPER

Kalček, trgovina z ekološkimi izdelki, Ljubljanska cesta 3, Koper, T: 05/902-16-06.

Moj zlati kalček, trgovina in storitve, Pristaniška ulica 2, Koper, T: 041/470-072.

Trgovina Natura, Pristaniška ulica 2, Koper, T: 05/627-67-49.

Vitacare, spec. trgovina z zdravo prehrano, Pristaniška ulica 2, Koper, T: 05/850-16-08.

LESCE

Dobra misel, trg. z naravnimi proizvodi, Klasa, Alpska cesta 42, Lesce, T: 04/531-73-73.

LJUTOMER

Avena, trgovina z zdravo hrano, Prešernova ulica 25, Ljutomer, T: 041/445-057.

MEDVODE

Vegan fresh, veganska restavracija, Gorenjska cesta 13, Medvode, T: 01/361-82-55.

MOZIRJE

Hram narave, eko trgovina in kavarna, Šmihelska cesta 2, Mozirje, T: 051/888-549.

MURSKA SOBOTA

Trgovina Sončnica, trg. z zdravo prehrano, Obrtna ul. 26, Murska Sobota, T: 02/526-16-39.

NOVA GORICA

Trgovina Arna – zdravo življenje, Delpinova 8, Nova Gorica, T: 05/300-14-89.

Zale&Pepe, prava hrana, Eda center, Delpinova ul. 18b, Nova Gorica, T: 05/905-72-00.

NOVO MESTO

Stari most, čajarna, Glavni trg 16 in 17, Novo mesto, T: 07/337-01-60, 051/245-383.

OSTROŽNO PRI PONIKVI

Vege&Dobro, kmetija Za naravo, Ostrožno pri Ponikvi 26, Ponikva, T: 031/499-756.

PORTOROŽ

Ekošara, ekološka trgovina, Obala 114, Lucija, Portorož, T: 040/559-592.

RADOVLJICA

Trgovina Suzana, zdravju prijazna trg., Ul. Staneta Žagarja 2b, Radovljica, T: 040/433-661.

SLOVENJ GRADEC

Kašča, trgovina z zdravo hrano, Glavni trg 4, Slovenj Gradec, T: 040/376-463.

SLOVENSKA BISTRICA

Vegan Plac, veganski izdelki iz ekološke pridelave, Partizanska ulica 27, Slovenska Bistrica, T: 040/550-705.

TRZIN

Trgovina Amarant, vse za eko vrt, Trzin, Mengeška cesta 26, T: 08/205-78-82.

VELENJE

Hiška zdravja, prodaja izdelkov za Zdravje, Velenje, Šaleška cesta 21, T: 064/226-966.

Če bi imeli revijo *Osvoboditev živali* tudi v vaši ekološki trgovini ali veganski restavraciji, sporočite na e-naslov tajnik@osvoboditevzivali.si.

»Namenite 0,5 % od vaše dohodnine Društvu za osvoboditev živali. Ne izgubite ničesar, v društvu pa bomo s pomočjo vašega prispevka lahko naredili še več za živali. Če omenjenega pol odstotka dohodnine ne namenite za donacije, ostane državi.«

Nina Osenar

članica Društva za osvoboditev živali

PODATKI O DAVČNEM ZAVEZANCU:

(ime in priimek davčnega zavezanca) _____

(podatki o bivališču: naseje, ulica, hišna številka) _____

(poštna številka, ime pošte) _____

Davčna številka

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

(pristojni davčni urad, izpostava) _____

**ZAHTEVA
za namenitev dela dohodnine za donacije**

Ime oziroma naziv upravičenca	Davčna številka upravičenca					Odstotek (%)
	6	8	4	9	3	
Društvo za osvoboditev živali in njihove pravice						

V/Na _____, dne _____ podpis zavezanca/kc

PRIPOROČILO ZA IZPOLNJEVANJE ZAHTEVE ZA NAMENITEV DELA DOHODNINE ZA DONACIJE

V skladu s 142. členom Zakona o dohodnini lahko davčni zavezanec zahteva, da se do 0,5% dohodnine, po tem zakonu odmerjene od dohodkov, ki se vštevajo v letno davčno osnovo, nameni za financiranje splošno-koristnih namenov in za financiranje političnih strank in reprezentativnih sindikatov. Davčni zavezanec lahko posameznemu upravičencu nameni 0,1%, 0,2%, 0,3%, 0,4% ali 0,5% dohodnine, seštevke vseh pa ne more presežati 0,5% dohodnine.

Med upravičenci, katerim je mogoče nameniti del dohodnine, je tudi Društvo za osvoboditev živali in njihove pravice, Ostrožno pri Ponikvi 26, 3232 Ponikva. Mogoče mu je nameniti do 0,5 % dohodnine. Izpolnjeno zahtevo je treba poslati na pristojni davčni urad, lahko pa tudi na naslov društva, v kolikor ne veste, kateri davčni urad je pristojen za vas. Društvo bo zahtevo nato poslalo na pristojni davčni urad. Davčni zavezanec lahko da zahtevo za namenitev dela dohodnine tudi prek sistema eDavki na spletni strani <http://edavki.durs.si>, pisno ali ustno na zapisnik pri davčnem organu. Če nam namenite del dohodnine, s tem niste prikrajšani, saj bi sicer šel ta del vaše dohodnine v državni proračun.

Davčni organ upošteva veljavne zahteve, s katerimi razpolaga na dan 31. decembra leta, za katero se dohodnina odmerja. Zahteva velja do trenutka, ko davčni organ prejeme novo zahtevo ali preklic zahteve.

Spoštovani!

Revija Osvoboditev živali izdajamo že 15 let (od leta 2004). Najprej je izhajala trikrat na leto, od leta 2011 pa dvakrat letno. Do sedaj je izšlo 360.000 izvodov revije. Vse številke revije so dostopne na spletni strani www.osvoboditevzivali.si.

Revija je mnogim pomagala do boljšega odnosa do živali in narave, mnogi pa so z njeno pomočjo prenehali jesti meso in ostale živalske produkte, kar pomeni največjo zaščito živali, narave in voda. Pred kratkim je vrhovni državni tožilec, g. Jože Kozina, izjavil, da je revija edinstvena v našem kulturnem prostoru ter da bi si zaradi svojega humanega poslanstva, kvalitete in pomena za razvoj našega odnosa do živali zaslužila, da pride v vsako slovensko družino.

Drage bralke in dragi bralci! Revijo delimo brezplačno in se jo trudimo financirati sami s pomočjo prostovoljnih prispevkov in dela dohodnine. Ker pa se predvsem del od dohodnine iz leta v leto zmanjšuje, vas prosimo za pomoč pri pokrivanju stroškov izdajanja revije. Izredno pomembno je, da se nas čim več odloči finančno pomagati reviji. Če vsak nameni samo 2 do 3 evre mesečno, kar za večino ne predstavlja velikega zneska, in če se za pomoč reviji odloči npr. samo 500 ljudi (prepričan pa sem, da nas je lahko veliko več), bi bili stroški revije pokriti in mogoče bi ostalo še kaj za večjo naklado ali za povečanje števila strani. Lepo prosim, da razmislite o tem in se nam pridružite.

Nakazila na: TRR SI56 0201-1025-3228-311, pripis: za revijo
Hvala že vnaprej!

Stanko Valpatič, predsednik
Društva za osvoboditev živali in njihove pravice

Vaša hrana naj bo vaše zdravilo.

Hipokrat

Novo za vas pri Vege&Dobro

ČESEN s peteršiljem in ČESEN s paradižnikom

Dva nova namaza iz svežega česna
lastne ekološke pridelave

Odličen tudi za omake in prelive ali kot
dodatek jedem

Novi izdelki
JESEN 2019

Najboljše iz narave!
Za jesensko
gurmansko razvajanje.

WWW.VEGE-DOBRO.COM